

PAUL NAUDON

MASONLUK

KÜLTÜR KİTAPLIĞI 141 | 2. BASKI

DOST

KÜLTÜR KİTAPLIĞI: 141

D

Paul Naudon

Medeni hukuk konusunda uzmanlaşmış olan Naudon, masonluk üzerine yazdığı kitap ve makalelerle tanınmıştır.

Naudon, Paul
Masonluk
ISBN 978-975-298-515-5 / Türkçesi: Işık Ergüden
Ağustos 2019, Ankara, 155 sayfa
Kültür Kitaplığı: 141; Sosyoloji: 9

MASONLUK

Paul Naudon

DOST

ISBN 978-975-298-515-5

La Franc-Maçonnerie
Paul Naudon

Birinci baskı, Ağustos 2014, Ankara
İkinci baskı, Ağustos 2019, Ankara

Türkçesi, Işık Ergüden

Teknik hazırlık, Mehmet Dirican

Erdal Akalın - Dost Kitabevi / *Sertifika No:* 12386
Karanfil Sokak No: 11/4, Kızılay 06420 Ankara
Tel: (0.312) 435 93 70 • Faks: (0.312) 419 18 51
www.dostyayinevi.com • bilgi@dostyayinevi.com

Baskı, Pelin Ofset Ltd. Şti. / *Sertifika No:* 16157
İvedik Organize Sanayi Bölgesi, Matbaacılar Sitesi
1514. Sokak no: 28-30 Yenimahalle / Ankara
Tel: (0.312) 395 25 80-81 • Faks: (0.312) 395 25 84

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ KISIM
DOKTRİN, RİTLER VE OBEDİYANSLAR

Giriş

Grande Encyclopédie'nin yazdığına göre, "masonluk, bir toplumsal yaşam idealini gerçekleştirmeye çabalayan, çıkar gütmeyen bir kurumdur... Ortaçağ'ın eski işçi ve mistik cemiyetlerine eklenmiş bir tarikat ya da hayır kurumu olup, 18. yüzyılda daha geniş bir zihniyetle örgütlenmiştir... Gizli değil, yalnızca kapalı bir topluluktur... Temel kuralları, yasaları, tarihi, katılımcılarının adları saklı gizli değildir."

Masonluk eğer buysa, yalnızca buysa ve uzun süreden beri iyi biliniyorsa, artık hiç heyecan uyandırmaması gerekir! Yine de gizemlerini örten İsis'in peçesi, sıklıkla aralanmış olsa da hâlâ kalpleri heyecanlandırmakta ve kafaları karıştırmaktadır.

Geçen zamana ve hakkında yazılmış 60 binden fazla esere rağmen masonluk özellikle Latin ülkelerinde hâlâ doğru dürüst bilinmemektedir. Birçok kişi, bilgi eksikliklerine rağmen, kulaktan dolma ifadelerle masonluk hakkında basmakalıp fikirler ileri sürmektedir. Yazarı masonluk kurumunu hedef almış bir romanı açıklayan bir gazeteci şu saptamada bulunuyordu:

"Tarikat mensubu olmayanlar, yani yaklaşık herkes (çünkü Peyrefitte tarikata mensup Fransızların sayısını

yaklaşık 30 bin olarak tahmin etmektedir), sağcı, solcu, inançlı, kuşkucu, ilerici, gerici, ilgisiz ya da meraklı olmalarına bağlı olarak masonluk hakkında bir fikir üretmektedir. Bence bu gizli topluluk biraz anakronik bir harekete benzemektedir; barbar ya da esrarengiz adlar taşıyan yüksek mevkileri, aynı ölçüde deli saçması olan Patafizikçilerinkine yakındır."[1]

Bununla birlikte, uzun süredir, özellikle masonların kalabalık ve etkili olduğu Anglosaksónlar arasında, masonluğu nesnel ve bilimsel olarak incelemek gerekli görülmüştür. A. G. Mackey'in, R. F. Gould'un, Knoop, Jones ve Hamer'in, Bernard E. Jones'un eserlerinin oluşturduğu toplamı ve tarihsel araştırmalarda uzmanlaşmış Londra'daki *Quatuor Coronati* Locası'nın çalışmalarını belirtmek yeterlidir.

Bu akım Latin dünyasında ve özellikle Fransa'da devam ettiğinden, günümüzde, yalnızca politik ya da dini düzeydeki tartışmaları ve sövgüleri beslemiş olan yüzyıl sonunun ve hatta iki savaş arası dönemin yergilerinin ve romanslarının çok uzağındayız.

Tarihsel alanda net bir şekilde görülen evrim doktriner düzlemde daha çekingen ve daha belirsizdir. Albert Mackey'in, "Çok uzun süre görüldüğü gibi basit bir toplumsal kurum olarak değil bilim olarak kabul edilen masonluk, şimdi spekülatif bilimler arasında ayrı ve tartış-

1) Mathieu Galey, Sur le roman de Roger Peyrefitte, "Les Fils de la Lumière", *Arts*, no. 845, 29 Kasım-5 Aralık 1961. 1999 yılında "mezhep üyesi" Fransızların sayısının yaklaşık 120 bin olduğunu belirtelim.

masız bir yer işgal etmektedir,"[2] şeklindeki 1869 tarihli bu erken savıyla olgusal gerçeklik henüz çakışmamaktadır.

Bunun nedenleri çeşitlidir. Masonluk doktrininde bir rasyonalizm ifadesini, dolayısıyla kültsel dinlerin dogmalarına muhalefeti gören masonların ve mezhep dışı kişilerin baştan savma görüşünü bir yana bırakalım. Bu, –varsayımsal– sonucu öncüllerin önüne koymak ve öncülleri özel tezahürler ya da dışsallaşmalar üzerinde temellendirmek olur. Oysa bilim ancak genelin içinde vardır.

Ama güçlüğün düğümü burada yatmaktadır. Gözleme dayalı olgular ve bunları birbirine bağlayan mantıksal bağlar, gerçekten de, beşeri bilimlerin rasyonel incelemesinden oluşan pozitif anlayışın dışındadır. Bir yandan, mason örgütleri, –verilen adla– *obediyanslar*, kural ve tüzüklerine bakıldığında, benzer hedefleri sürdürüyor gözükmemektedirler. Diğer yandan, özellikle *doktrini* oluşturan bu hedefler, kullanılagelen kavramların yaygın dilinde ifade bulmamaktadır. Masonlar, kendi öğretilerinin bir *ritüel* sayesinde somutlaşan *sembollerle* açığa çıktığını ileri sürerler. Ama bu *ritüel* de değişkendir; bunun sonucunda birçok *rit* doğmuştur.

Genellikle okültizmle bağlantılandırılan bu ifade tarzı, uzun süre boyunca yalnızca doktrinin kavranmasının değil, doktrine gösterilebilecek ilginin de engeli oldu. Çağdaş düşünce hareketi bu verileri altüst etti. Edebiyat, sanatlar, bilim, aşılmış gözüken ve –tersine– öngörü ya da tahmin görünümü edinen teorileri yeniden gündeme getirmektedir. Artık daha dikkatli ve basiretli görüşler ifade

2) *The Symbolism of Freemasonry*, s. 310.

edilmektedir. *Hermenötik felsefe*'den samimiyetle ve ciddiyetle söz edilmektedir. Masonluğa gelince, ona yönelik sempatik merak giderek düşüncesine, önemli bir Fransız mason olan Oswald Wirth'in *masonluk* diye adlandırdığı şeye yönelmektedir.

Genel ama eksiksiz bir bilgi edinmeyi arzulayan geniş bir kitleye yönelik bu küçük eserde bu kaygılara cevap vermeye çalıştık. Konuyu her yönüyle ele almanın imkânı olmadığını söylemeye gerek yok. İncelememizi masonluk tarikatının[3] tarihi üzerinde olduğu kadar "doktrini" ve bundan kaynaklı eylemi üzerinde de yoğunlaştırarak, daha ziyade, canlı bir bilanço hazırlamak istedik. Ciddi ve temel eserlerde birçok hatanın yapılmış ve tekrarlanmış olduğunu da görmemiz gerekir. Kaynaklara uzanarak ve bunları karşılaştırarak, kimilerini düzeltme imkânı bulmak bizi mutlu eder. Şu ana dek genel özetlerde ya da çoğunlukla her türlü sentez kaygısından uzak tezlerde yalnızca kabataslak belirtilmiş felsefi kısma gelince, bunun yeni bir katkı olduğu görüşündeyiz. Bu kısmın, her yanda gün ışığına çıkan bu geniş tinsel esine, Bilgi'nin doruklarına götüren bir yeni-ökümenizme, belge ve düşünce unsuru olarak mütevazı bir katkıda bulunması dileğiyle…

3) *Tarikat* [*ordre*] masonluğun evrenselliğini kişileştirir; *şube* [*obediyans*] aynı çalışma ve eylem biçimini benimsemiş kardeşlerin gruplaşmasıdır (bkz. Marius Lepage, *L'Ordre et les Obédiences*, Laval, 1956).

BİRİNCİ KISIM

MASONLUĞUN KURUMSAL TARİHİ

I. Bölüm

EFSANELER

Bizim bildiğimiz masonluk 1717 yılında Londra Büyük Locası'yla birlikte doğmuştur. Bu loca 1723 yılında eski temel belgelerini yasalaştırmıştı: Bunlar *Anderson Anayasaları*'dır. O dönemde masonluk kendiliğinden bir doğuş olarak değil, kökeni çok çok eskilere uzanan bir kurumun yenilenmesi olarak sunulmuştur. Anderson onu Adem'e dek uzatmıyor muydu? Masonlara ilk muafiyetlerin 926 yılında York'ta Kral Athelstan'ın oğlu Prens Edwin tarafından verildiğinin doğru olduğunu da ekler.

O zamandan beri, her biri birbirinden daha hayali olan birçok açıklama getirilmiştir. *Spekülatif* denen modern masonluğu, *operatif* denen meslekten gelen eski masonluğa doğrudan soy bağıyla bağlama konusunda herkes hemfikir olsa da, ilk kaynaklar gizem doludur. Çünkü masonluğun özelliği *inisiyatik bir cemiyet* olmasıdır, dolayısıyla onu anıları canlılığını koruyan ama pek az yazılı belge bırakmış eski inisiyatik örgütlere yakın görmek doğaldır.

İnisiyasyon geleneğe dayanır; ve bu gelenek, "yüzden fazla tarihçiye göre," diye saptar Kardeş Moreau, "Tanrı'nın kendisine kadar uzanır ve kaos döneminden kaynaklanır. Tanrı ışığı yarattığına göre, Tanrı ilk masondur."[1] Dahası: "Eski masonluk gelenekleri bizim cemiyetimizin yeryüzünün yaratılışından önce, çeşitli güneş sistemlerinde var olduğunu söylemektedirler, ki ben de bu fikirdeyim."[2]

Bu efsanelere yalnızca tebessüm ederek geçemeyiz; bunların ardında kimi zaman ezoterik bir anlam da bulunmaktadır. İnisiyatik yönteme ve onun tamamen sembolik ifade tarzına daha o zamandan parmak basmaktadırlar. "Bu naif gelenekler mite bağlıdır ve genellikle alegorik bir anlam gizlerler... Bu efsanelerden birine göre Adem, Ezeli-Ebedi Baba tarafından, Cennetin Doğusu'ndaki bütün ritlere uygun olarak mason [duvar ustası] kabul edilmiştir. Bu, masonluğun, insan ruhunun temel bir ihtiyacına cevap verdiğini dikkate alırsak, hep var olduğunu, *fiilen* olmasa da, en azından *potansiyel olarak oluşum halinde* var olduğunu söylemenin bir tarzıdır."[3]

I. – Meslek efsaneleri

Anayasalar Kitabı ve derlemiş bulunduğu eski kurallar bol bol efsane doludur. Kimileri spekülatif masonlukta büyük bir önem taşımaktadır. Örneğin bilinen en eski

1) Moreau, *L'Univers maçonnique*, Paris, 1837, s. 1.
2) Dr. Oliver, *Antiquities of Freemasonry*, 1823.
3) O. Wirth, *Le Livre de l'Apprenti*, s. 16-17.

masonluk metni olan, 14. yüzyıl sonu şiiri *Manuscrit Regius*,[4] mesleğin patronları olan *Taçlı Dört Şehit*'i yüceltmektedir.

İmparator Diocletianus döneminde beş duvarcı ya da taş yontucusu pagan bir tanrı heykeli yapmayı reddedince ölüm cezasına çarptırılırlar. Asklepios'un sunağında günlük yakmayı reddeden dört asker de ölüm cezasına çarptırılır. Cezaları aynı gün infaz edilen dokuz şehit aynı mezara gömülür. 310 yılında Papa Melchiade dört askere *Quatuor Coronati* sıfatını verir. Daha sonra, birlikte çile çektikleri taş yontucularla birleştirilen bu kişiler, inşaat mesleğinin koruyucusu olurlar.

Meslek efsanelerinin çoğu, Kitabı Mukaddes kökenlidir. *Cook Elyazması* (15. yüzyıl) Eski Ahit'teki kişileri de –örneğin Yabal, Yubal ve Tubalkain– işin içine katar. Günümüzde derin bir sembolik anlam verilen ana masal, *Hiram Efsanesi*'dir.

Referansı, Birinci Krallar Kitabı'dır. "Ve kıral Süleyman Surdan Hiramı getirtti... ve Hiram bütün tunç işleri işlemekte hikmetle ve anlayışla ve hünerle dolu idi. Ve Süleyman'a gelip bütün onun işlerini yaptı." (I. Kırallar, 7, 13-14)

Mason ritüelleri Kitabı Mukaddes'teki metni önemli ölçüde genişleterek Hiram'ın trajik ölümünün hikâyesini de yaratmıştır, ki buradaki yorum, Üstatlık mertebesine kabul edilme seremonisinin özünü oluşturmaktadır. Ayrıca Hiram, Tapınaktaki işleri yürüten angaryacıların başı

4) Yayımlayan J. O. Halliwell, *Early history of Freemasonry*, Londra, 1840.

Adoniram'dan başkası değildir (I. Kırallar, 4, 6). En eski versiyonlarından birinde efsane şöyledir:[5]

"Süleyman'ın Tapınağındaki işlerin idaresini teslim ettiği Adoniram, Adoram ya da Hiram'ın para ödediği o kadar çok sayıda işçisi vardı ki, hepsini tanıyamıyordu; onları birbirinden ayırt etmek için her biriyle farklı Kelime, İşaret ve Dokunuşlar saptamıştı...

"Üstat'tan ödeme alabilmek için Üç İşçi yalnız bulabildikleri bir yerde Adoniram'a Üstadın kelimesini (Jehova) sormaya, söylemezse de onu öldürmeye karar verdiler. Bu amaçla Tapınağın içine saklandılar. Biri güneye, diğeri kuzeye, üçüncüsü de doğuya saklandı. Adoniram, her zaman olduğu gibi, doğu kapısından girmişti ve güney kapısından çıkmak isterken, üç işçiden biri ona Üstadın Kelimesi'ni sordu ve elindeki sopayı ya da çekici de üzerine doğru kaldırdı. Adoniram ona, Üstadın Kelimesi'ni bu şekilde öğrenemeyeceğini söyledi. Bunun üzerine işçi kafasına sopasıyla ya da çekiciyle vurdu. Darbe çok şiddetli olmadığından, Adoniram kuzey kapısı istikametine kaçtı. Orada ikinci işçiyle karşılaştı ve o da aynı şekilde davrandı. Bu sırada, bu ikinci darbe de onu yere seremediğinden, doğu kapısından çıkmak üzere kaçtı: Ama orada da sonuncu işçiyle karşılaştı. O da aynı talepte bulunduktan sonra onu öldürmeyi başardı. Sonunda onun gömmek için üçü bir araya geldi. Ama hâlâ gündüz olduğundan, cesedi hemen taşımaya cesaret edemediler; bir taş yığınının altına saklamakla yetindiler; ve gece olduğunda, bir dağın tepesine

5) *L'Ordre des francs-maçons trahi et leur secret révélé*, J. A. Joly, Avignon (1744), s. 103-110.

taşıyıp orada gömdüler; ve gömdükleri yeri tanıyabilmek için bir akasya dalı kestiler ve çukurun üzerine diktiler.

"Yedi gündür Adoniram'ı görmeyen Süleyman dokuz Üstada onu aramalarını emretti. Bu dokuz Üstat Süleyman'ın emirlerini sadakatle yerine getirdiler; ve uzun süre aradıktan sonra, içlerinden üçü onun gömüldüğü yerin hemen yakınına dinlenmek üzere geldi. Üçünden biri, daha rahat oturabilmek için, akasya dalını tutunca dal elinde kaldı; böylece buradaki toprağın yeni eşelenmiş olduğunu anladı; ve bunun nedenini öğrenmek isteğiyle toprağı eşeleyince Adoniram'ın cesedini buldular. Bunun üzerine, yanlarına gelmeleri için diğerlerine işaret ettiler... Birisi cesedi bir parmağından tuttu: Ama derisi koparak elinde kaldı. İkincisi hemen bir diğer parmağından tuttu, aynı şey oldu. Üçüncüsü bileğinden tuttu: Derisi yine koptu. Bunun üzerine Machenac diye haykırdı. Masonlara göre bu, *et kemiği terk ediyor, ceset çürümüş* anlamına gelmektedir. Böylece, Üstadın sözünün bu olduğuna hep birlikte ikna oldular. Derhal Süleyman'ın yanına giderek başlarından geçeni ona anlattılar. Süleyman çok etkilendi; ve Adoniram'a verdiği değerin işareti olarak, gidip onu topraktan çıkarmaları ve Tapınağa taşımaları ve orada büyük bir törenle gömülmesi emrini bütün Üstatlara verdi. Tören sırasında bütün Üstatlar, ellerinin ustabaşının kanına bulanmadığını belirtmek için beyaz deri eldiven takıp önlük giydiler."[6]

6) Efsaneyi tamamlayan Hiram'ın Saba melikesi Belkıs'la aşkının hikâyesi Gérard de Nerval tarafından *Balkis, Historie de la reine du Matin et de Soliman, prince des Génies* adlı masalda anlatılmıştır.

Hiram'ın efsanesi günümüz masonluğunun sembolik taşlarından biridir. Hiram'ın yeni inisiye üstadın şahsında dirilmesiyle tamamlanan efsane, günümüz masonlarının tahayyül ettiği haliyle tapınak inşasının parçasıdır. "Operatif sanat (maddi yapıların inşası) bizler için sona ermiş olduğundan, spekülatif mason olan bizler, tüm saflığın yaratıcısı olanın ikâmeti olmaya layık manevi bir tapınağın, saf ve lekesiz bir tapınağın kalplerimizdeki işlerini simgeliyoruz... Süleyman tapınağının bu manevileştirilmesi, masonluğun tüm yapımlarının en birincisidir, hepsinin içinde en önemli ve en derin olanıdır."[7] Efsanenin Hıristiyan yananlamını doktrini ele aldığımız bölümde göreceğiz.

II. – Efsane ve tarih

Bazı masonluk ritlerinde –Skoç riti olarak adlandırılanlarda– en azından manevi olarak büyük önem taşıyan ve tarihe denk düşen bir efsane vardır: Masonluğun kökenlerini *Tapınak Şövalyeleri Tarikatına* bağlayan efsane. Bunun birçok versiyonu verilmiştir. *Katı Tarikat Kuralı* Sisteminin (1756) kurucusu Hund Baronu'nun aktardığı versiyon şöyledir.

Tarikatın yok olmasından ve Baş Üstat Jacques de Molay'ın çektiği azaptan sonra, "Auvergne bölgesi Baş Üstadı Pierre d'Aumont iki komutan [*commandeur*] ve beş şövalyeyle birlikte kaçar. Tanınmamak için duvarcı ustası [mason] kılığına girerler, adlarını değiştirirler ve birbirle-

7) A. Mackey, *Symbolism of Freemasonry*, s. 85.

rine Mabeignac (Üstat Mac-Benac'ın adı buradan gelir) diye hitap ederler. İskoçya'daki Mull Adası'na varırlar. Orada şövalyelerin başkomutanı Hamptoncourt, Georges Harris ve diğer Kardeşlerle buluşurlar ve Tarikatı burada kurmaya karar verirler. Burada Saint-Jean (1312)[8] için ruhani bir meclis toplarlar. Aumont Baş Üstat seçilir. Kıyımdan kaçabilmek için, masonlar gibi işaret ve kelimeler benimserler ve kendilerine *özgür ve kabul edilmiş masonlar* adını verirler; böylece *özgür* olduklarını ve başka gelenekleri benimsediklerini belirtmiş olurlar. 1361 yılında Baş Üstadın ikâmeti Aberdeen'e taşınır ve bu şekilde Tarikat korunmuş ve yayılmış olur."[9]

Aslında, göreceğimiz gibi, Tapınak ile masonluk arasındaki soy ilişkisi daha ayrıntılı ve daha karmaşık tarihsel düzlemlerde etkili olmuştur.

8) J. de Molay 1314'te yakıldı!

9) Akt. Ragon, *Orthodoxie maçonnique*, Paris, Dentu, 1853, s. 222.

II. Bölüm

OPERATİF MASONLUK

Masonluk, Ortaçağ'da ve Rönesans'ta duvarcılık mesleği örgütlenmesinin devamı ve dönüşümü olarak kendini gösterir. Bu dönüşümde, *spekülatif* unsur *operatif* unsurun yerini almıştır. Dolayısıyla, kurumun art arda gelen bu iki biçimini –spekülatif ve operatif– genellikle birbirine karşıt gösterme eğilimi mevcuttur.

Ancak durum bu kadar basit değildir. Bir yandan, geçmişin bütün meslek cemiyetleri gibi eski duvarcılık örgütlenmesi de bizim modern sendikalarımızın habercisi, saf anlamda korporatif bir örgüt olarak kabul edilemez. Hedefleri zaten büyük ölçüde spekülatifti ve günümüzdeki tarikatın bütün karakteristiklerini de içinde taşıyordu. Diğer yandan, tarihine eğildiğimizde, Antikçağ'ın en uzak dönemine kesintisiz bir zincir içerisinde uzanırız ki bu da bazı efsaneleri doğrulayabilir.

I. – Roma "collegia"ları

Mısırlılarda, Yunanlarda (cemiyetler, Dionysosçu topluluklar) mesleki gruplaşmaların –özellikle inşaatlarda çalışanların– izine rastlanır. Özellikle Romalılarda zanaatkâr *collegia*'ları –*tignarii*'ninki, marangozların ve inşaatçılarınki– Kral Numa tarafından İÖ 715'e doğru kuruldu.[1] Ama bunlar basit mesleki örgütler değildi. Antikçağ'da yaşamın tüm faaliyetleri dinle iç içeydi. Özellikle çalışmanın kutsal bir niteliği vardı. Çalışma, herkes için, varlıkların ve nesnelerin Tanrı tarafından yaratılmasının imgesiydi. Dolayısıyla *collegia*'nın temel hedefi bir kültün kutlanmasıydı.

Her *collegia*'nın ortak bir evi vardı. Sofu bir dayanışma duygusuyla birleşmiş zanaatkârlar belirli günlerde burada buluşuyordu. Dini anlamından kuşku duyulmayan ve bir *magister coenae*'nin başkanlık ettiği yemekler veriliyordu. Tıpkı her ailenin ocak tanrısı gibi, *collegia*'nın da koruyucu tanrıları vardı. Kutsal bir kapsamı olan ve aynı zamanda, dışardakiler karşısında mesleğin sırlarını güvence altına almak için birbirlerini tanımaya da yarayan el kol hareketlerinin, işaret ve dokunuşların kullanılması buradan kaynaklanır. *Tignarii*'nin seçmiş olduğu tanrı bilinmemektedir. Yine de, kültün de tıpkı inşaat sanatı gibi, daha gelişmiş yabancı halkların, yani Yunanların etkisinde kaldığı –Yunanlar da Perslerden, Mısırlılardan, Suriyelilerden ve Yahudilerden etkilenmiştir– düşünülebilir.

Aşağı-İmparatorluk döneminde bu ritlerin Hıristiyanlığın zaferine rağmen varlık sürdürdüğü de ortadadır. Ge-

1) Bkz. Martin Saint-Léon, *Histoire des corporations de métiers.*

leneğin gücünden yararlanıyorlardı ve tanınma işareti olarak bunları korumakta çıkarları vardı. İlkel Hıristiyanlığın da pagan sembolleri benimsemekte tereddüt etmediği, hatta onların tanrılarını da efsanevi azizler yaptığı bilinmektedir. Dahası, Hıristiyan fikirler *collegiati*'ler arasındaki kardeşlik bağlarını da güçlendirmiştir.[2]

Roma'nın bütün kurumları gibi, *collegia*'lar da fetihlere bağlı olarak imparatorluğa yerleştiler. *Tignarii*, askeri birlik olmanın yanı sıra inşaatçı ordusu 'da bulunan lejyonların peşinden geliyordu. Güney şehirlerinde, örneğin Lyon, Trèves ve Büyük Britanya'da, özellikle York'ta çok sayıda kolejin varlığı saptanır. York, bu bölgenin Roma sitesi mertebesine yükseltilmiş ilk şehirlerinden biridir.

Batı Roma İmparatorluğu istilalar altında çöktüğünde *collegia*'lar ne olur? Galya'nın kuzeyindeki Frank krallıklarında, bunlar diğer Roma kurumlarıyla birlikte hemen yok olurlar. Büyük Britanya'da da Pictlerin, Angllların ve Saksonların etkisi altında aynı şey olur. Buna karşılık, *collegia*'lar Doğu Roma İmparatorluğu'nda, bağımsız kalmış ve Bizans'a bağlanmış İtalya bölgelerinde (Ravenna, Venedik, Roma) varlığını sürdürür. Bu bölgelerde, yukarı Ortaçağ'da *collegia* adını bırakıp okul (*scholae*) adını alırlar, ama iç ve dış rejimleri önemli hiçbir değişime uğramaz.

Lombardlar işgal ettikleri İtalya yörelerinde Roma kurumlarını yıkarlar. Ancak mesleki gruplaşmaları *ministeria* adı altında korumuş gözükmektedirler. Önemli bir inşaatçı cemiyeti olan ve bazı ayrıcalıklara sahip *magistri*

2) Belirtilmesi gereken bir kayıt, Hıristiyanlık öncesi Velabre *collegia*'sında *collegiati*'lerin "kardeş" olarak nitelendiğidir.

comacini'yi –*Como Ustaları*– belirtmek gerekir. Roma kurumları –dolayısıyla *collegia*'lar–, Burgonlara ve Vizigotlara tabi olan Galya'nın Güney Loire'daki kısımlarında, özellikle Roma geleneklerinin en fazla nüfuz ettiği bölge olarak kalmış Auvergne'de de varlıklarını sürdürürler.

5. ve 6. yüzyıllarda bu bölgelerde yükselen yapılar buna kanıttır. *Collegiati*'lerin ünü öyle büyüktü ki, Vizigot bölgelerinin ötesinde de onlara rastlanır (530 yılına doğru Rouen'de Saints-Apôtres'un inşası). 7. yüzyıl sonunda Anglosaksonlar Roma'ya ve Fransa'ya gidip *more romano* inşa edebilecek duvarcı ustaları arıyorlardı. *Collegia*'ların kalıntıları muhtemelen bu uç döneme dek varlığını sürdürür; o dönemde, yok olmuş olmasalar da, en azından, feodal toplumun doğduğu toplumsal ve politik evrimle birlikte dönüşüm geçirmiş olmalıdırlar. Bu dönemde, her birey ya da grup, ancak bu toplumu niteleyen metbuluk ya da vasallık bağları dikkate alınarak düşünülebilir. Özerk meslek cemiyetlerinin varlığını sağlayan hiçbir hukuksal çerçeve yoktur. Bireysel özgürlük bir zanaatkârın çalışmasını bile garanti altına almıyordu. Zanaatkâr ancak serf olabilirdi. O dönemde, *collegia*'ların kalıntıları, Hıristiyan dünyada çoğalan manastırların parçası oldular. Hukuksal olarak varlıklarını sürdürebilmenin tek yolunu onlara manastır sağlıyordu. Aynı zamanda burası sanatların ve bilimlerin meşalesinin beslendiği sığınaktı da. Bu karışıklık dönemlerinde manastır duvarları nispi bir güvenlik de sunuyordu. Kilisenin statüsü, inşaatçıların kölelikten, bir fiefe bağlılıktan kurtulmasını ve dolaşma hakkını, inşa sanatına kaçınılmaz biçimde "geçme özgürlüğü"nü korumasını sağlıyordu.

II. – Manastır dernekleri, tarikatlar ve loncalar

Böylece, 6. ve 7. yüzyıllara doğru inşaatçıların yeni bir gruplaşma biçimine, kiliseleri ve manastırları inşa eden *manastır derneklerine* varıyoruz. Hatırlamaya layık tek mimarlar, o dönemde *collegia* gelenek ve sırlarını ellerinde tutan ruhbanlardır: Tours piskoposları Léon ve Grégoire; Limoges piskoposu Ferréol; Rodez piskoposu Dalmace; Chalon-sur-Saône piskoposu Agricola; İspanya'da Fructueux; özellikle Saint-Éloi.

Bu ustalar, inşaat sanatının korunduğu eski Got ve Burgondes krallıklarında yetişmişlerdi. *Gotik* teriminin kökenini de belki başka yerde aramamak gerekir. Bu terim aslında şimdi nitelediği sanattan çok daha eski bir döneme uzanmaktadır. 950 yılında yazan tarihçi Friedegode'un kaleminde de *gotik* terimini buluyoruz. Ardından bizim *Roma* sanatı olarak adlandırdığımız şeyi nitelemekte kullanılmaya devam etti. Bu da, daha sonra, *eski gotik* ve *yeni gotik* adlandırmasıyla sivri kemerli stilden ayrıldı. Dahası, bu, kubbenin tartımına ilişkin teknik soruna çözüm getirdiği önceki stilin gelişiminden başka bir şey değildir. Keza, gotik sanatçılar ile Roma sanatçıları arasında da karşıtlık yoktur. Roma sanatının yayılması özellikle Benediktenler sayesinde oldu. Geçiş dönemi sanatının da tanıklık ettiği gibi (Morienval, Paris'te Saint-Martin-des-Champs, Saint-Denis Benedikten kiliseleri), gotik stilin kökeninde de onlar bulunuyordu.

Gotik sanatın Roma sanatına ters düştüğüne inandıran şey, 11. ve 12. yüzyıllarda manastırların dışında kurulan yeni tür bir cemiyetin ortaya çıkışıdır: Meslek toplulukları-

nın ilk hali olan laik *tarikatlar.* Ama burada, tamamen değişmiş toplumsal bir duruma cevap vermek için hukuksal bir çerçevenin yaratılması söz konusuydu. Bu dönüşümün nedenleri arasında, zanaatkârların tahkim edilmiş yerlere göçünü, mal güvenliğini, kilise buyruklarının teşvik ettiği barışın güçlenmesini, Normanların seferlerinin ve haçlıların doğurduğu ticari kozmopolitizmi, gözetleme kulelerinin ve ibadet yeri olduğu kadar "halk evleri" de olan katedrallerin yapımıyla kısmen sembolize edilen komünal muafiyetlerin ele geçirilmesini belirtmek gerekir.

Tarikat, yeni ihtiyaçlara uyarlanmış manastır cemiyetinin devamından başkası değildir. Laiklerden oluşuyor olsa da, temeli her zaman kutsaldır; din bütün mesleki yaşama nüfuz eder. Ruhban her zaman mevcuttur. Laik ustalar (Jean d'Orbais, Villard de Honnecourt, Pierre de Corbie), sırları ve geleneği öğrendikleri ruhban ustaların öğrencileridir. Ama bilgi basitleşip yaygınlaşır; laik ustabaşılar çoğalır ve sayıları bir süre sonra ruhban sanatçıların sayısını aşar. Kısacası manastır, güvenlik, faaliyet ve bilim merkezi olmaktan çıktığında ve bu rol şehre terk edildiğinde, manastır cemiyeti de *tarikat* halini alır.

Kol emekçilerinin özerk gruplaşmalar oluşturmasını sağlayan bir başka hukuksal cemiyet biçimi, o dönemde Germen ve Anglosakson ülkelerin özelliği olan *loncalardı.* Bu kurum en eski Germen geleneklerinden biri olan *convivium*'a bağlanabilir.[3] Tacitus, en ciddi işleri, sürekli libasyonda bulunarak sofrada ele almanın Germenlerin bir geleneği olduğunu belirtmektedir. *Convivium*'a bağlı fikir-

3) Martin Saint-Léon, *a.g.e.*, s. 31.

ler, Hıristiyanlık ve kardeşlik etkileri altında belirginleşir. 7. yüzyılda dinsel ve toplumsal *loncalar* ortaya çıkar,[4] sonra da 12. yüzyılda tüccar ve zanaatkâr loncaları kurulur.

Tarikat ya da loncalar, yani önce dini, sonra da koruma ve karşılıklı yardımlaşma amaçlı bu cemiyetler, yetki alanlarını yavaş yavaş genişlettiler ve gerçek meslek birliği mertebesine yükseldiler. Bunlar belediye ya da senyörlük otoritesinin *kurala bağladığı mesleklerdir.* Daha ileride, özellikle Fransa'da, yalnızca kraliyet iktidarı onları destekleyecek ve bütün meslekleri *yeminli topluluklar* halinde toplamaya çalışacaktır. Bu çalışma, Aziz Louis'nin himayesi altında, kralın yardımcısı Étienne Boileau'yla birlikte başlar ve Paris meslek derneklerinin statülerini yasalaştıran *Meslekler Kitabı* denen *Paris Meslek Kurumları* (1268) kaleme alınır.

Sıklıkla karşılaşılan karışıklıklar nedeniyle burada terminolojik bir saptamada bulunmak yerinde olur. Meslek örgütlendiğinde, başlangıçta kullanılan terim Fransa'da *tarikattır.* Daha sonra, dini ve toplumsal role sahip *tarikat* ile profesyonel örgüt olan *meslek* birbirinden ayrılır. Daha ileride, *meslek topluluğu* adını alacak, ancak daha sonra, 18. yüzyılda *korporasyon* denecektir.[5] Büyük Britanya'da, önce genel bir terim olan *lonca,* sonra *kumpanya* ve *kardeşlik* terimleri görülür (Londra Duvarcılar Kumpanyası adı 1376'da geçer, Duvarcı Kardeşliği 1472 tarihlidir).

4) Wessex Kralı Ine Yasası (688-725). Charlemagne yasa derlemesi (779). Kral Athelstan döneminde (925-940) kaleme alınmış *Judicia civitatis Londoniae.*

5) Bkz. E. Coornaert, *Les Corporations en France,* Paris, 1941.

Almanya'da meslektaşlık kelimesi kullanılır (*Steinmetzen Brüderschaft*, taş yontucuları meslektaşları). *Kalfalık* terimi ise hiç uygun düşmez. Kalfalıklar 16. yüzyıldan önce görülmez. Adlarından anlaşılacağı üzere, yalnızca kalfaları ya da işçileri bir araya getiriyordu; bunlar esasen kendi çıkarlarını savunma cemiyetleriydi. Masonluk bundan türeyemez, fakat her iki örgütlenme de ortak gövdeden doğmuştur.

Ancak, bu cemiyetler arasında *masonluğun* yerinin ne olduğunu da sormanın zamanıdır. Öncelikle neden bu terim? Anlamı ve kökeni nedir?

III. – Franc mestier ve franche-maçonnerie

13. yüzyıldan itibaren örgütlenen meslekler daima bir fiefe ya da bir siteye bağlıdır; ancak daha sonra bundan bağımsızlaşarak krallık iktidarına tabi olacaklardır. Bütün bu örgütler mesleğin icrasına dair katı kurallar dayatırlar ve ağır köleliklere tabi kılarlar: mesleğin satın alınması, vergiler, nöbet, yer değiştirme yasağı.

Düzenli ya da yeminli meslekler halinde bir araya gelmiş bu zanaatkârın yanında, mesleklerini serbestçe icra ediyor olmasalar da (çünkü mesleğin kural ve ritleri hep vardır), her türlü yerel ya da krala bağlı vergi ve bağımlılıktan kurtularak icra eden ve dolaşım özgürlüğünden yararlanan başka zanaatkârlar vardır. Bu ayrıcalıkları, muafiyetleri verebilen tek güç kilisedir. Kilisenin himayesi altında, bu şekilde ayrıcalık sahibi kılınmış zanaatkâr tarikatlarının fi-

ilen geliştiği görülür. Bunlar *franc mestier*'lerdir.[6] Bu terminoloji özellikle Étienne Boileau'nun *Meslekler Kitabı*'nda kullanılır. Flandre bölgesinde, Bruges, Gent, Audenarde ve Alost adlı dört sitede bütün meslekler muafiyetle icra ediliyordu ve mecaz bir ifadeyle "dört *franc mestier* [hür meslek]" diye adlandırılıyordu.[7] "Hür masonluğun" söz konusu edildiği en eski metinler İngiltere'de, resmi dilin –ve meslek dilinin– Fransızca olduğu dönemde görülür (1376: *ffremasons*; 1381: *masonfree*;´ 1396: *ffremaceons*, Canterbury başpiskoposu bir izin belgesinde onları, *ligius* –yani *liges*, vasal– kelimesinden gelen *lathomos vocatos ligiers*'in karşıtı olarak belirtir).[8]

Franc mestier, kökenini, dini tarikatların laik tarikatlara dönüştüğü dönemde ruhban mezheplerin atılımında bulur. Bunlar, manastırdan ayrı ve özerk olsalar da, kaynaklandıkları ve hem manevi hem de dünyevi düzlemde

6) Ortaçağ'da "franc" kelimesi yalnızca köle olanın karşıtı olarak özgür olanı belirtmekle kalmıyordu; daha belirgin olarak, senyörlük karşısında kölelikten ve senyörlük haklarından kurtulmuş olan her kişiyi (*franc*-burjuva, *franc*-insan, *franc-gontier*) ya da her mülkü (*franc*-tımar) belirtiyordu. Mecaz anlamda ise net ve nitelikli olanı belirtiyordu (bkz. La Curne de Saint-Payale, *Dict. Hist. De l'ancien langage français*).

7) Eski Alost geleneğinde "*franc* kayıkçılar"dan söz edilir.

8) D. Knoop ve G. P. Jones, *The Mediaeval Mason*, Manchester, 1933, s. 84. P. Naudon, *Les origines de la franc-maçonnerie*, s. 208 ve devamı. Papalar III. Nicolas (1277) ile XII. Benoît'nın (1334) duvarcı tarikatlarına verdikleri muafiyet buyrukları burada bulunur. Ancak bunların sahicilikleri saptanmış değildir. 14. ve 15. yüzyıl İngiliz metinlerinde, "*fraunche pere* duvarcılar" (*franche* taş) deyimine de rastlanır. Bu durumda, *franche* kelimesi zanaatkârı değil, çalışılan taşı belirtir; eski Fransızcada *franc* kelimesinin anlamlarından biri "kaliteli"dir. *Franc-maçon*'un ayrım ölçütü olarak bu kullanılamaz.

tabi oldukları kilisenin ayrıcalıklarından yararlanmaya devam ederler. Özgürlüklerinin sınırı, diğer yandan, mesleğin geleneksel kurallarıdır.

Benedikten manastırlarının atılımında da durum buydu. Ama bunların özellikle manevi kaygıları vardı. Ustabaşılık ettikleri büyük dinsel yapılar, "mesleklerin" oluşumu sırasında tamamlanmıştı. O dönemde, özellikle *franc mestier*'lerin kökeninde *Tapınak Şövalyeleri* tarikatı bulunuyordu.

Tapınak Şövalyeleri'nin etkisi. – *Tapınak Milis Düzeni* 1118'de Kudüs'te, Haçlılar döneminde, Kutsal Toprağın korunması amacıyla oluşturuldu. Hızla, "crac" denen surların, kiliselerin, yol ve köprülerin yapımına girişildi. Tapınak Şövalyeleri, kurucu ilkelerini Clairvaux rahibi Aziz Bernard'dan almışlardı. Büyük birer inşaat işçisi olan bu savaşçı keşişlerin Sistersiyen tarikatından ustaları tarafından Roma gelenekleri içinde yetiştirildiklerine kuşku yoktur.

Doğu'da, Bizans İmparatorluğu Hıristiyan *collegia*'ları, *taruk* denen ve 9. yüzyılda *Karmati* ya da *İsmaili* hareketiyle birlikte doğan Müslüman korporasyonlar gibi bu yörelerde mevcut mimari cemiyetleriyle sıkı ilişki içindeydiler. Kudüs Krallığındaki Hıristiyanlar bunları örnek alarak inşaatçı toplulukları kurdular ve bunlar, daha sonra, Batı Avrupa'nın her yerinde, Tapınak Şövalyelerinin büyük işler gerçekleştirdikleri yerlerde yaygınlaştı. Örneğin, Londra Tapınak Şövalyeleri'nin başı 1155 yılında Fleet-Street şapelinin yapımına giriştiğinde, Kutsal Topraklar'dan gelen bir Hıristiyan mimar cemiyetine başvurmuştu.

Tapınak Şövalyeleri Avrupa'nın her yerinde lonca ve mesleklerde rol oynadılar. Her şövalyelikte yer alan subaylar arasında bir *magister carpentarius* –üstat mimar– bulunuyordu ve tarikatın hizmetindeki yapı işçilerini o eğitip yönetiyordu. Paris örneği anlamlıdır. Tapınak Şövalyeleri'nin Paris'te çok önemli bir yerleşimleri vardı. Burası 12. yüzyıl sonunda şehrin üçte birini kapsıyor ve kraliyetin hukuksal yetki alanının dışında kalıyordu. Orada bütün meslekler *franc mestier* idi ve zanaatkârlar *muafiyet hakkı* sayesinde krala ve şehre ödenen her türlü vergiden kurtularak mesleklerini serbestçe icra etmelerini sağlayan bu geniş alana üşüşüyordu. Kraliyetin hukuksal yetki alanı içinde bulunan Paris burjuvalarının zorunlu olduğu haraç, angarya ve nöbetten onlar muaftı. Duvarcılar, taş yontucular, marangozlar ve harç ustalarının aşağı yukarı hepsi Tapınak fiefine dahildi;[9] öyle ki *Meslekler Kitabı* kaleme alınırken, 1268 yılında, kraliyetin yetki alanındaki ender marangozlar üzerinde hukuksal yetkiye sahip olan kralın baş marangoz ofisi, Tapınak'ınkiyle aynıdır: *mestre Fouques du Temple.*

Tapınak Şövalyelerinin meslekler topluluğu üzerindeki etkisi 1312 yılında mezhebin dağılmasıyla sona ermedi. Laik yaşama dönmüş olan birçok Tapınak Şövalyesi bu topluluklara dahil oldular. Bu katılım özellikle Flandre ve İskoçya'da önemliydi. Kral Robert Bruce onları gayet iyi karşıladı. Tapınak Şövalyelerinin bütün mülklerinin, sahiplerine verilen ayrıcalık ve haklarla birlikte, 2 Mayıs 1312 tarihli bir buyrukla, daha ileride *Malta Şö-*

9) P. Naudon, *a.g.e.*, s. 119 ve devamı.

valyeleri (1530) olarak adlandırılacak *Kudüs Saint-Jean Şövalyeleri*'ne [Hastane Şövalyeleri] devredildiğini de hatırlamak gerekir. Tapınak Şövalyelerinin hak ve ayrıcalıklarına sahip olan bu şövalyeler, kendi mülkleriyle hukuksal bir karışıklık yaşamadan yüzyıllar boyunca bunları korudular. Örneğin Fransa'da Devrim'e kadar, "Tapınak Şövalyeleri komutanlığı sayesinde, Paris şehir, site ve üniversitesinde Fransa Başrahibi monsenyörün yüksek, orta ve aşağı yetki alanı"[10] ayrı tutulmuştur.

Meslekten insanların Tapınak Şövalyeleri mülkü içinde yararlandığı muafiyetler bu hakların elde tutulmasından kaynaklanır. Demek ki, aslında laik olan ve Tarikatın dışında bulunan "*franc* meslekler"in Tapınak Şövalyesi tarikatları onlarla birlikte yok olmamıştır.[11] 1701 yılında Vendôme başrahibinin bir anısında vurguladığı gibi, Fransa'da bu muafiyetler kral tarafından defalarca onaylanmıştır.[12] Büyük Britanya'da sonunda büyük meslekleri kendilerine kazanmış gözükmektedirler; öyle ki "*franc*-duvarcılık" kelimesi sonunda bütün duvarcılık mesleğini kapsar.[13]

Dolayısıyla, Tapınak Şövalyeleri'nde, ona atfedilen doktrinlerle birlikte, hür masonluğun basit bir kökenini göremeyiz. Dinsel tarikat mülklerinde –Benediktenler ve özellikle Tapınak Şövalyeleri– senyörlük haklarına sürekli

10) Abbé Lebeuf, *Histoire de la ville et de tout le diocèse de Paris*, Éd. Cocheris, c. II, 1865, s. 465.

11) Tapınak Şövalyeleri, örgütlenmesi, ayrıcalıkları ve muafiyetleri hakkında bkz. H. de Curzon, *La Maison du Temple de Paris*, 1888.

12) *Bull. de la Société de l'Histoire de Paris*, 1881, s. 115.

13) Gould, *hist. Abrégé de la franc-maçonnerie*, s. 201.

ve yüzlerce yıllık saygıyla, “hür-mason” ya da “free-mason” topluluklarının korunması söz konusu olmuş, mesleğin iyi icrasının kutsal ve inisiyatik bir karaktere büründüğü bir döneme denk düşen geleneksel, hatta dini ritler aktarılmıştır. Spekülatif, ezoterizm meraklısı masonların, “Skoç” denen yüksek dereceleri oluşturarak, kendi hür-masonlukları içine Tapınak Şövalyeleri’ne atfedilen doktrin ve efsaneleri dahil etmelerini ancak 18. yüzyılda göreceğiz. Dolayısıyla, kurumsal tarihle doktriner tarihi birbirinden ayırmak gerekir. Doktriner tarih, diğerine çok sonradan gelip kısmen eklenmiştir.

III. Bölüm

SPEKÜLATİF HÜR-MASONLUK: BÜYÜK BRİTANYA'DA DOĞUŞU VE GELİŞİMİ

I. – Operatif ve spekülatif

Meslekten hür-masonluk asla tam anlamıyla operatif olmadı. Mesleki hedeflere "spekülatif" kaygılar ekleniyordu. Aslolan şey, *dinsel* düzendeydi. Aynı meslekten zanaatkârların ilk dayanışması, kült dayanışmasıydı. Antikçağlarda her *collegia*'nın kendi tanrısının olması gibi, Hıristiyanlıktan itibaren de her mesleğin kendi kutsal koruyucusu vardı; tarikatın da bir kilise ya da şapelde kendi kürsüsü bulunuyordu. Duvarcılar, taş yontucular, marangozlar, inşaatçılar bölgelere göre çeşitli azizlere bağlılıklarını belirtiyorlardı. Çoğu zaman da aynı anda birden çok oluyordu: Taçlı dört aziz, Aziz Blaise, Aziz Louis, Aziz Nicolas, Aziz Joseph, Azize Anne, Aziz Thomas... Hür-masonların geleneksel törenleri ise iki Aziz Jean'a yönelikti. Aydınlanma'nın habercisi olan tinsel akrabalıkları barizdir.[1]

1) Bkz. P. Naudon, *Les loges de saint Jean.*

Hamiliği bakımından kendine özgü olan kült, konusunun da yalnızca meslektaşlara ayrılmış olmasıyla kendine özgüydü. Bütün ustalıklarda görülen –sembolik ve kapalı– *inisiyasyon* törenleri de buradan kaynaklanır.[2] Meslek bilgisinin bu inisiyasyonu, aynı zamanda, her düzlemde yetkinliğe erişmeyi sağlayan tek şey olan ve mesleki değeri Tanrı'ya hizmetin bir biçimi olan tanrısal yasanın da inisiyasyonuydu.

Dolayısıyla, bu özel ritlerin kusursuz ortodoksluğundan kuşku duyulamayacağını anlayabiliriz. Gerçekten de, Ortaçağ inşaatçılarının dininin Roma Katolikliği olmadığı ileri sürülmüştür. Onların pagan gelenekleri, az çok heretik grup ya da mezheplerle (Tapınak Şövalyeleri, Maniciler) ilişkileri, kilise kapılarını süslemekte kullandıkları cüretkâr heykeller kanıt gösterilmiştir. Ama döneme gönderme yapmak, Ortaçağ'daki fikir kaynaşmasını ve ifade özgürlüğünü anlamak gerekir. Metafizik sorunların duvarcı ustaların seçkin kesimi tarafından ne kadar incelenmesi gerektiğini kolaylıkla hayal edebiliriz. Onların dilleri, basılı kitaptan önceki bu çağlarda, kazılı taşla ifade bulan semboldü. Bazı heykellerin kurnazlığı, kimi zaman erotizmleri şaşırtmamalıdır. Kiliselerin yapımını denetleyen ruhbanın, Tanrı'nın ve dininin zaferi adına gelecek kuşaklar için dikilmiş anıtlar karşısında ve bu anıtların içinde hakarete izin vereceğini sanabilir miyiz? Aslında bu temsiller dönemin geleneklerine denk düşüyordu; ahlaki bir hedef de güdüyorlardı. Alçakgönüllülük kanıtı olarak, tanrısal ayi-

2) Kolektif yaşamın doruk noktası olan en arkaik törensel rit elbette şölendir.

nin *sum indignus*'unun yansısı, İsa Mesih'in yargısına göre herkesin iyilik ya da kötülük olarak yaptığı şeyin bedelini alması olan, Fiesole'nin Mutlu Meleksi'sinin ünlü *Son Yargı* tablosunda –papalar ve keşişler lanetliler arasındadır– görüntülediği bu Katolik hakikatin ifadesiydiler.

Duvarcıların bütün eski tüzük ve kuralları, dini görevlere kesin olarak uyma yükümlülüğü konusunda hiç kuşkuya yer vermemektedir. *Meslekler Kitabı*'nın ya da *Manuscrit Regius*'un hemen sonraki maddesinin buyurduğu Kutsal İnciller üzerine yemindir: "Şimdi her şeye kadir Tanrı ile annesi iyi kalpli Kutsal Bakire'ye dua edelim, her durumda bu inanç hükümlerine ve bu noktalara uymakta, tıpkı topluluğun övünç kaynağı olan dört aziz şehidin vaktiyle yaptığı gibi bize yardım etsinler." Eski sözleşmeler şu buyruğu tekrarlamaktan bıkmazlar: "Bir Duvarcının ilk görevi, Tanrı'ya ve Kutsal Kilise'ye sadık olmak, sapkınlıktan ve hatadan kaçmaktır."

Tarikat, bu kültsel amaçlara hayırseverlik kaygıları da ekliyordu: hastalara ve yolculara yardım, ölenler için ayinler... Kültürel düzeyde hedefleri de vardı. Duvarcı topluluklarının eğitimi misyonu, bütün eski tüzüklerde vurgulanmıştır. *Manuscrit Regius* gerçek bir adabı muaşeret kitabı içerir. Burada, kendinin ve yakınlarının eğitimine, seçkin tavırlara ve iyi geleneklere uyma buyrulur. Ustaların kalfa ve çıraklar karşısında yerine getirdiği eğitici rolü de unutmamak gerekir. Bu eğitim, çalışma ile disiplinlerin pek uzmanlaşmadığı ve insani ve ilahi hakikatleri taşta ifade etmekle görevli ustabaşının hem mimar, hem girişimci, duvarcı, marangoz, taş yontucusu ve heykeltıraş olduğu bir dönemde, geometri, sanat, felsefe ve teoloji gibi geniş

bir bilgi bütününü içeriyordu. İnşa sanatındaki yetkinlik, insani bilim ve yeteneklerin en özlü kısmını içeriyordu.

II. – "Kabul görmüş" duvarcılar

Duvarcılığın zaten spekülatif bu karakteri, "kabul görmüş" üyelerin, yani mesleğe yabancı ama bünyeye dahil edilen üyelerin kabulüyle daha da vurgulanmış olur.

Duvarcılık, öncelikle, tıpkı diğer tarikatlar gibi, bir cemiyet olmanın ender meşru biçimiydi. İkinci olarak, doğası, ayrıcalıkları, ustalarının ve sanatçılarının parlaklığı, ele alınabilecek sorunlar –aslında bilgilerin evrenselliği–, güçlü şahısların korunması, bütün bunlar, bilgilerini arttırmak, kuşku uyandırmadan düşüncelerini tanıtmak isteyen çalışkan kişiler üzerinde özel bir cazibe oluşturuyordu. Sonuçta, duvarcılık, işlerinin niteliği gereği, belli bir yere bağlı olmayabilen, şehirden şehre, hatta ülkeden ülkeye bağ kurabilen, yer değiştiren kardeşlerini koruyup kabul eden tek "meslek" olmuştu.

"Kabul görmüş" üye alımı çok eskidir. Kalfalıkların ve tarikatların dinsel temelleri nedeniyle ruhbanlar buraların her zaman üyesi olmuştur. Başka kişiler de masonluğa –ya onların desteği gerektiğinden ya da kurum onları cezbettiğinden– kabul edilmişti. *Manuscrit Regius* "büyük senyörlerin kanından gelme" çıraklardan söz eder. Ayrıca, Ortaçağ'da ve Rönesans'ta mason cemiyetlerinin sık sık Hermesçi filozofları ve simyacıları kabul ettiğini, bunların sembolik dilinin masonlarınkiyle örtüştüğünü de vurgulamak gerekir. Bu kesişmelere sık sık geri döneceğiz.

Eski zamanlarda, mesleki element çok sayıdaydı. Ama bir dönem geldi ki, *kabul edilen* dış element *operatif* element üzerinde önce nitelik bakımından sonra da nicelik bakımından baskın çıktı. Tarikatın büyüklüğünü ve prestijini oluşturan her şey, mesleki görevleriyle yetinen zanaatkârlar tarafından eski bir giysi olarak kabul edildiğinde bu oldu. Onların anakronik olarak değerlendirdikleri bu giysi, başkalarının rahatlığına uygun düşüyordu.

Bu halefliği gerçekleştirmek Britanya localarına düştü. Bunun temel nedeni, bu dönüşüm sırasında yalnızca Büyük Britanya'nın, operatif düzlemde çöküş halinde olsa da, geleneksel ve canlı bir masonluğu hâlâ tanıyor olmasıydı.

Fransa'da nifak ve kargaşa tohumları ekmekle suçlanan tarikatlar, sivil ve dini iktidarların düşmanlığıyla karşılaşmışlar, kendi sofu ve hayırsever yetkilerine kapanmak zorunda kalmışlardı. Hatta defalarca ortadan kaldırılmışlardır (1306, 1382, 1539 kraliyet buyrukları; 1501 ve 1524 parlamento kararı). Kraliyet iktidarı, egemen yargı yetkisi ayrıcalıklarını *ratione materiae* ve *ratione loci* kısıtlıyordu (1674 tarihinde feodal yargıçlar üzerine XIV. Louis'nin buyrukları). 15. ya da 16. yüzyıldan itibaren ne meslek topluluklarının ne de yerel ve bölgesel tarikatların geleneklerin sahibi olarak kabul edilemeyeceği söylenebilir. Yalnızca o dönemde ortaya çıkan işçi dernekleri eski ritlerin idealine ve evrenselliğine sadık kalıyordu. Ama onların yaygınlaşması, hem maruz kaldıkları cezai ve dini yasaklamayla,[3] hem de işçi derneklerinin

3) 1539 tarihli Villers-Cotterets buyruğu; 1541 fermanı; 1648 ve 1655 (Sorbonne) Yargıç Papazın hükümleri.

çıkarlarının yalnızca savunulmasıyla sınırlı faaliyetleriyle engellenmişti.

Kalfalığın gelişiminin kâh şehrin aristokratik partisi tarafından, kâh yerel senyörler ve bizzat imparator tarafından engellendiği Almanya'daki durum da aynıydı.

Bu dönüşümde *İskoçya locaları* İngiliz localarından önce geliyordu. 1439'dan itibaren, II. Jacques'ın verdiği bir ayrıcalık sayesinde, Saint-Clair de Rosslyn senyörleri kalıtımsal büyük ustalarıydı.[4] Marie de Lorraine'in eşi ve Mary Stuart'ın babası V. Jacques'ın (1513-1542) hükümranlığı döneminde, ateşli hümanist senyör Saint-Clair İtalya'ya gider. İtalya'dan heyecanla döner, oradan getirdiği İtalyan masonlarını İskoçyalı masonlarla birleştirdikten sonra, bir tarikat halinde onları örgütler ve bu tarikat, kralın himayesi altında, çok büyük bir atılım gösterir. 1598-1599 yılında, bir kraliyet subayı olan William Shaw İskoçya'da duvarcılık mesleğini, "Shaw tüzüğü"yle, yepyeni temellerde yeniden örgütler. Loca hukuksal statü edinir. İki muhafız ortaya çıkar. Hiçbir spekülatif buraya katılamaz.

İngiltere'deki durum, I. Jacques'ın kendini duvarcılığın koruyucusu ilan ettiği 1607'den itibaren özellikle değişir. *Inigo Jones* Usta olarak atanır ve tıpkı Saint-Clair senyörü gibi, İtalyan akademileri modelinde locaları örgütler. Bu yeniliklerin sonucu, kültür heveslisi çok sayıda önemli kişi Kardeşliğe alınma talebinde bulunur. O dönemde soylular ve zenginler için mason kabul edilmek bir moda olur.

"Operatifler" açısından anlamı yitirilmiş olan geleneksel ritleri toplantılarda, hatta özel localarda kimi zaman

4) Gould, *a.g.e.*, s. 264.

tek sürdürenler muhtemelen bu "kabul edilmiş" masonlardır. Bu ritlere yöneltikleri derin ilgi, onları harekete geçiren felsefi, politik ve dinsel etkilerle güçlenmişti. Bu nedenle, masonluğun tarihinde, *de facto* bir haleflikten, eski gelenek ve âdetlerin yeniden yorumlanarak ya da gözden geçirilerek bağlam değiştirmesinden, keza yeni ifadeler bulan geleneksel bir öğretinin zenginleşmesinden giderek daha sık söz edilmektedir.

III. – Felsefi, politik ve dinsel etkiler

Bu eserin, doktrine ayrılmış ikinci bölümünde, felsefi ve tinsel düşünce ve yakınlıkların oynadığı önemli rolü göreceğiz. Örgütsel oluşum düzleminde, koşullar sonucu doğmuş politik ve dinsel etkiler daha belirleyici olmuştur. İngiltere'de Stuartlar krallığı ile parlamento arasında; daha sonra, Stuartlar ile Orange hanedanlığı, sonra da Hanover hanedanlığı arasında mücadele başladığında, politik partilerin lonca ve korporasyonların etkisini kullanmaya çalıştıkları kesindir. Özellikle Stuartlar bu imkândan yararlanmışlardır; esasen de masonlarla ilgili olarak. Dinsel ve *Katolik* görevler masonlar için buyruk niteliği taşıdığından bu ittifak daha da kolay ve meşru olmuştur.

Fakat, Orangelı III. William'ın Protestan monarşisi koşullarında *York Locası*'nın 1693 sözleşmesinde tekrarlanan yükümlülük olan *Kutsal Kiliseye sadakatten* zaman içerisinde ne anlamak gerekir?

Ne var ki, Orange yanlıları da localardan yararlanmaya çalışırlar. 1694 yılında, bazıları III. William'ın himayesi al-

tına girer; Hampton Court'taki meclisleri onun başkanlığı altında kurarlar ve yeni hükümler yayımlarlar. 1. madde şu terimlerle kaleme alınmıştır: "Birinci göreviniz Tanrı'ya sadakat göstermek ve onu tanımayan her türlü sapkınlıktan kaçınmaktır." O dönemde, "kutsal kiliseye" sadakat söz konusu değildir. Bu nüfuz savaşı yine de açık bir çatışma niteliğine bürünmemiş gözükmektedir. Protestan eğilimin yavaş yavaş yaygınlaşmış olması ve iki tarafın da, hem Stuartların hem Orangeların karşılıklı olarak ilan edilen hoşgörü görünümü altında localarda birlikte bulunması muhtemeldir.

Aynı zamanda, operatif masonluk çöküş halindedir. 1703 yılında, Londra'daki Saint-Paul Locası, masonluğun ne kadar dönüşmüş olduğunu gösteren bir karar alır: "Duvarcılığın ayrıcalıkları artık yalnızca inşaat işçilerine değil, zaten uygulandığı üzere, burada yer almak isteyen her kesimden kişiye açık olacaktır."

IV. – Londra Büyük Locası'nın kuruluşu

24 Haziran 1717'de Saint-Jean d'Été'de, toplandıkları tavernaların renkli adlarıyla anılan dört Londra loncası –Kaz ve Izgara (The Goose and Gridiron), Taç (The crown), Elma Ağacı (The Apple Tree) ve Maşrapa ve Üzümler (The Rummer and Grapes)– Büyük Loca adı altında birleşik bir örgüt oluşturdular ve bütün Kardeşler üzerinde otoritesi olan bir baş üstat –Anthony Sayer– seçtiler. Önemli olgu: Bu localar her türlü mesleki nitelikten yoksundurlar. Haleflik tamdır. O zamandan beri, "operatif" üyelik söz konusu olmayacaktır.

24 Haziran 1718'de George Payne, Sayer'in yerine geçer ve masonluğu ilgilendiren tüm yazı ve sözleşmeleri bir araya getiren bir çalışma düzenler. Ertesi yıl Jean-Théophile Désaguliers onun yerine geçince, Payne 1720 yılında baş üstat görevine yeniden geçer ve 1721 yılında ilk düzenlemeyi benimsetir ve aynı dönemde Montaigu Dükü baş üstat seçilir.

Anayasanın kaleme alınması işi İskoçyalı papaz James Anderson'a emanet edilir. Hem Kardeşliğin efsanevi tarihini hem de masonların Yükümlülüklerini içeren bu *Anayasalar Kitabı* 1723 yılında yayımlanır ve o dönemde Wharton Dükü baş üstat olur. Yazarlar, yeterli kavrayış gücünden yoksun biri olan Anderson'un kesinlikle gerçek yazar olmadığını belirtmişlerdir. Malzemelerin çoğu ve düşünce Désaguliers tarafından sağlanmış olmalıdır. Nantes Fermanının ilanı sırasında Londra'ya göç etmiş La Rochelleli bir din adamının oğlu olan Désaguliers (1683-1744) de bir din adamı olmanın yanında, hukuk, fizik, matematik alanlarında alim, *Royal Society* üyesi, Galler prensinin papazı, Newton'un dostu, parlak ve esnek, evrensel bir zihindi.

Yükümlülüklerin Tanrı ve dinle ilgili birinci maddesinde şu yazmaktadır:

"Bir mason, sıfatı gereği, ahlak yasasına itaat etmelidir ve Sanatı eğer iyi kavrarsa, asla salak bir ateist ya da dinsiz bir hovarda olmaz. Eski zamanlarda masonlar her ülkede, o ülkenin dinini –bu din hangisi olursa olsun– uygulamakla yükümlü olsalar da, şimdi yalnızca bütün insanların hemfikir olduğu bu dine onları mecbur etmek, onları birbirinden ayırmaya yardım eden adlandırmalar ya da inançlar ne

olursa olsun, herkese kendi kanaatini bırakmak, yani iyi ve dürüst insan olmayı ya da şerefli ve namuslu insan olmayı bırakmak daha uygun görülmektedir; böylece masonluk, daima yabancı kalabilecek insanlar arasında samimi bir dostluk bağı kurmanın aracı ve birlik merkezi olur."

Bu, doğal dinin basit deizminin yükümlülüğü altında, kelimenin tam anlamıyla muhteşem bir hoşgörü bildirimiydi. Bununla birlikte, olayları abartmaktan ve sergilenen bu hoşgörünün özgür düşünce ilanına kadar gittiğini ileri sürmekten kaçınmak gerekir. Hedefin özellikle Katolik ve Anglikan localar içindeki her türlü çatışmadan kaçınmak olduğunu olgular göstermektedir.[5]

Politik açıdan bakıldığında, Anayasalar şunu yazmaktadır: "Bir mason sivil iktidarlara tabi barışçıl bir uyruktur; ulusun barış ve huzuruna yönelik komplo ve fesatlara asla karışmamalıdır."

V. – "Kadim" ve "Modern" bölünmesi

Başlangıçta yalnızca dört atölyeden oluşmuş Londra büyük locasının uzun süre boyunca sınırlı bir etkisi oldu. "Spekülatif" nitelikli başka İngiliz locaları eski yükümlülüklere uymaya devam ettiler. Anderson'un metninin hazırlandığı dönemde, Londra'da *Eski Anayasalar*'ın bir baskısı çıkıyordu.[6] Birinci madde şöyle kaleme alınmıştı: "Kutsal Kilisede

5) Bkz. *Ars Quatuor Coronatorium*'da J. R. Clarke, E. Ward ve N. Barker Cryer'ın ayrıntılı incelemeleri [c. 78 (1965)] ve 80 (1967).

6) Londra, *by* J. Roberts, 1722.

Tanrı'yı onurlandırmanızı, düşüncelerinizde ya da gözden düşmüş insanların öğretisinde sapkınlığa, ayrılığa ve hataya kapılmamanızı size buyuruyorum." Bu, Anderson'un ve Désaguliers'nin yeniliklerinin keskin bir inkârı değil midir?

Ana direniş merkezi York Locası'ydı. Kıdemliliğini ileri süren York Locası da 1725 yılında Büyük Loca olmuştu. Fakat locaların çoğunluğu geleneğe göre bağımsız ve "özgür" kalıyordu. 1753 yılında yalnızca bu muhalifler, "Kadimler" olarak nitelenerek, aynı silahlarla mücadele etmek amacıyla, Kadim Kurumlara Göre Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası'nı kurmaya karar verdiler.

Kadimler Modernleri duaları ihmal etmekle, ritüeli Hıristiyan olmaktan çıkarmakla, kutsal günleri göz ardı etmekle suçluyordu. Bu, Kutsal Kilise'ye sadakatin olumlanmasıdır; bu kilisenin artık Anglikan Kilisesi olduğu temel gözlemi –belirtmeye gerek duymadan– yapılmıştı. Kadimler ve Modernler sonunda biçimde olmasa da anlayışta buluşuyorlardı. Kadimlerin en aktif şahsiyeti İrlandalı Laurence Dermott'tu. 1756 yılında, Modernlere karşı yergi biçiminde kaleme alınmış olan Büyük Kadim Loca Anayasalarını Ahiman Rezon[7] adı altında yayımlar.

VI. – Birleşik Büyük Loca

Obediyans örgütlenmesi, bölünmeye rağmen, tarikata yaramıştı; prestiji artmış ve başına soylu şahsiyetler geç-

7) İbranice kelimeler: *ahim* (kardeşler), *manah* (seçmek) ve *ratzon* (yasa).

mişti. Hem aristokratik hem entelektüel bu kurum karakteri, tarikatın gelişimini mümkün olduğunca teşvik etti. Herkes, ister soylu olsun ister olmasın, ister ruhban olsun ister asker, memur ya da tacir, Kardeşliğe katılmanın şerefine özlem duyuyordu.

Birleşik Krallık'ta İngiliz modeli kısa sürede, Büyük Locaların –sırasıyla– 1725 ve 1736'da kurulmuş olduğu İrlanda ve İskoçya'yı ele geçirdi.

İngiltere'de Kadimler ile Modernler arasındaki bölünme 1813'e kadar sürdü. Bu tarihte iki Büyük Loca, ayrı olmaları için doktriner bir gerekçe kalmadığından uzlaşıp kaynaşırlar. Yeni obediyansın adı İngiltere Kadim Masonları Birleşik Büyük Locası oldu.

1851 yılında yeni Büyük Loca'nın Anayasaları yayımlanmıştı. Tanrı ve dinle ilgili birinci yükümlülük şöyle kaleme alınmıştı: "Bir mason, sıfatı gereği, ahlak yasasına uymak zorundadır; ve Sanatı eğer iyi bilirse, asla salak bir ateist ya da dinsiz bir hovarda olamaz. Tanrı'nın insandan başka türlü gördüğünü onun her insandan daha iyi anlaması gerekir; çünkü insan dış görünüşü görürken Tanrı kalbi görür... Bir insanın dini ya da tapma tarzı ne olursa olsun, göğün ve yerin şanlı mimarına inandığı ve ahlakın kutsal görevlerini yerine getirdiği sürece tarikattan atılmaz..." Böylece, Anderson'un deizmi yerini kişisel bir teizme bırakır.

Birleşik Büyük Loca, diğer örgütlerde uygulanan ilave derecelerden bağımsız olarak, çırak, kalfa ve üstat şeklindeki üç mertebeyi tanır. Resmi ritüel dayatmaz. En yaygın ritüel, Emulation Lodge of Improvement'ın kayda değer birlik çalışmasına borçlu olunandır. Ritlere verilen Yarışma adı buradan gelir.

Politik ve dinsel yansızlık savına sadık olan, o dönemin Büyük Üstadı Kent Dükü ya da Edinburgh Dükü gibi kraliyet ailesi üyelerinin ve kraliyete mensup önemli kişilerin kendi içindeki ya da başındaki varlığından onur duyan Birleşik Büyük Loca özellikle 1815'ten itibaren ritüellerin uygulanmasına, kardeşlik ve hayır işlerine girişir. Bu açıdan gerçekleştirdikleri önemlidir: *Royal Masonic Institution for Girls* 1788'de kurulur; *Royal Masonic Institution for Boys* (1798); *Royal benevolent Masonic Institution* (1838) bahtsız kardeşlere ve onların dul eşlerine ödenek verir; *Freemason Hospital and Nursing Home* (1933) 1958 yılında toplam 270 yatakla büyür ve Birleşik Krallık'taki en iyi hastanelerden biri kabul edilir.

Masonluğun Büyük Britanya'da kurumsal bir değer kazandığı ve masonik anlayışla Britanya düşüncesi arasında bir simbiyoz olduğu söylenebilir. Bu nedenle, 13 Temmuz 1987'de İngiltere kilisesinin genel kurulunun masonluk kurallarını *dine hakaret edici* ve *sapkın* olarak niteleyen bir raporu benimsemesi büyük şaşkınlık uyandırır. Kilise, masonluk uygulamasının bir Hıristiyan kiliseye mensup olmakla *uyuşmaması* konusunda müminleri uyarıyordu. Bu yargı, Anglikan kilisesinin karşılaştığı ruhani güçlüklerle ve Roma Katolik kilisesinin 1983-1985'teki masonluk doktrinine karşı yeniden yöneltt iği mahkûmiyetle bağlantılıydı. Sonuçta, Birleşik Büyük Loca kendi ritüelleri içinde muğlak anlamlı bazı sembolik kelime ve ifadeleri değiştirir ve karar almaya tek yetkili olan piskoposlar genel meclisi, kilise genel kurulunun raporunu onaylamaz.

IV. Bölüm

FRANSA'DA MASONLUK

I. – Masonluğun Fransa'ya girişi

Ciddi verilere göre, Fransa'da yerleşen modern biçimdeki ilk masonluk Stuartçı Skoç masonluğu olmuştur ve Fransa'ya bu giriş, 1717'de Londra Büyük Locası'nın kuruluşundan çok öncedir.

1649 yılında, I. Charles'ın kellesinin uçurulmasından sonra, IV. Henri ile Marie de Médicis'nin kızı olan dul karısı Henriette de France, XIV. Louis'den kraliyet sığınağı olarak Saint-Germain şatosunu kabul eder. Bir süre sonra orada yanına çok sayıda İskoç soylusu gelir. "Bu soylular Cromwell karşıtı bir eylem düzenlemekte hiç gecikmezler. Fakat, yabancı ya da düşman İngilizleri kendi taraflarına çekmek için (...) onur üyesi oldukları mason localarının kisvesi altında hareket ederler. Mesleki olduğu söylenen sırlarının sığınağında, ölçüsüz davranma tehlikesine pek düşmeden, Büyük Britanya'da kalmış kardeşleriyle ilişkiye

geçebilirler ve onlarla birlikte, 'diktatör'ün devrilmesi için komplo kurarlar."[1]

1661 yılında II. Charles, tahta çıkmanın arifesinde, Saint-Germain'de, İrlandalı Kraliyet Birliği, sonra da İrlandalı Muhafızlar adı altında bir alay oluşturur. Bu alay da Stuartların yazgısını paylaşır. Limerick'in teslim şartları kapsamında, Albay William Dorrington'un emriyle 9 Ekim 1689'da Brest'e gönderilir. 1698'e kadar, Saint-Germain'de, Fransız kadrolarının dışında garnizon kurar. O tarihte Fransız ordusuna dahil edilir.

Bu İrlandalı Muhafızlar alayının, üye adları günümüze dek ulaşmış bulunan bir mason locası vardı. Büyük Doğu, 25 Mart 1688'de kurulduğunu 13 Mart 1777'de kabul etti. Muhtemelen bu locanın başlangıçta farklı bir adı yoktu; 1752'den itibaren Kusursuz Eşitlik adı kaydedilmiştir. 17. yüzyılda izi bizce bilinen tek loca budur; ama Stuartçıların Fransa'da, özellikle de İrlandalı ve İskoçyalı göçmenlerle birlikte Saint-Germain'de kurulan ikinci bir alayın içinde başka atölyeler kurmuş oldukları da düşünülebilir.[2]

1717 yılında Londra Büyük Locası'nın kurulmasının ardından, Fransa'da iki tür masonluk gelişir. "İngiliz" masonluğu elbette daha fazla güçlükle karşılaşır. Onların atölyeleri Fransa'da daha az sayıdadır. Yine de, ortaya çıktıkları yer olan Londra Büyük Locası'na kayıtlı oldukların-

1) J. Berteloot, *Les francs-maçons devant l'histoire*, s. 43-44. "Kabul edilmiş" mason localarının, Fransa krallarının İskoçyalı soylu muhafızları içinde daha 16. yüzyılda var olduğu düşünülebilir (bkz. Bizim eserimiz, *La franc-maçonnerie et le Divin*, s. 81).

2) G. Bord, *La franc-maçonnerie en France*, s. 489-491; P. Chevalier, *Les ducs sous l'acacia*, s. 32-33.

dan, en değerli bilgilere onlar hakkında sahibiz. "Skoç" locaları ise, tersine, eski kurallara göre, yani faaliyetlerinden dolayı yüksek bir otoriteye sorumlu olmadan masonların özgürce loca kurabilmesine izin veren kurallara göre yaşamaya ve büyümeye devam ediyordu.

II. – Masonluğun gelişimi

İngiliz kökenli ilk "spekülatif" loca Fransa'da, Dunkerque'te 1721 yılında, Dostluk ve Kardeşlik ayırt edici adıyla ortaya çıkmıştı.[3] Ama bu belirsiz bir olgu olarak kalmıştır.

Buna karşılık, 12 Haziran 1726'da Paris'te Charles Radclyffe tarafından bir İskoç locasının kurulmuş olduğu kesindir. 1731 yılında Derwentwater Kontu unvanını alacak olan Radclyffe'in kurduğu bu loca, Stuartlara sadık kişilerin üstat kabul ettiği Aziz Thomas Becket'e referansla Saint-Thomas adıyla bilinir.

Radclyffe'ler, Stuartların hanedanlığına ve Katolikliğe her zaman sadık çok eski bir aileydi. Annesi, II. Charles Stuart'ın gayrimeşru kızı olan Charles Radclyffe 1746 yılında İngiltere'ye dönmeye çalışır. Hapse atılır, ölüme mahkûm edilir ve 8 Aralık 1746'da infaz edilir.

Saint-Thomas Locası'nın yeri, Saint-Germain mahallesindeki Boucheries Sokağı'nda bulunan Aşçı Hure'nin

3) Clavel, *Histoire pittoresque de la franc-maçonnerie*, s. 108. *La Chaîne d'Union* dergisi (Haziran 1961, s. 569) bu locanın 13 Ekim 1721'de Montaigu Dükü tarafından kurulduğunu belirtir; locanın üstadı F.. Romalet'ydi.

lokantası "Louis d'Argent"dır.[4] 1729 yılında politik bir bölünme meydana gelir ve Saint-Thomas yerini, hanın adını alan bir "İngiliz" locasına bırakır. Böylece, Saint-Thomas toplantılarını ya Buci Sokağı'ndaki Landelle'de ya da –daha kesin olarak– Deux-Écu Sokağı'ndaki Soissons Oteli'nde bulunan Leroy'nın yerinde yapar.

Louis d'Argent'daki Saint-Thomas Locası'nın bölünmesi sonucu ortaya çıkan yeni loca 12 Haziran 1729'da kurulur. Kökeni nedeniyle genellikle "Louis d'Argent'daki Saint-Thomas" diye belirtildiğinden, diğeriyle sıklıkla karıştırılır. Ancak 3 Nisan 1732'de Londra Büyük Locası'ndan berat alır ve Buci Sokağı 4 numarada bulunan Bussy Oteli'ndeki Aşçı Landelle'in ünlü yerine resmen yerleşir.

Paris'te Désaguliers ile Richmond Dükü'nün başkanlık ettiği ve İngiltere büyükelçisi Waldegrave'ın ve Montesquieu idari bölgesi başkanının huzurunda yapılan ve Fransa kralının bakanı Saint-Florentin kontunun inisiye edildiği masonların toplantısını anlatan 20 Eylül 1735 tarihli *The Whitehall Evening Post* muhtemelen bu atölyeye imada bulunmaktadır.

Aralık 1729 tarihinden itibaren yeni bir loca, o dönemin deyişiyle bir "evlat" Louis d'Argent'dan ayrılır: L... des Arts Sainte-Marguerite. Aynı yıl Paris'te bir Jakobit locası kurulur: Saint-Pierre – Saint-Paul.[5]

4) Yine Boucheries Sokağı'nda bulunan "Ville de Tonnerre"deki Debure Hanı'nın adı da geçmektedir.

5) G. Bord (s. 155) 1729 yılında Paris'te bir Saint-Martin Locası'nın bulunduğunu belirtir.

1732 yılında Bordeaux'da, İngiliz deniz subayları tarafından İngiliz Locası kurulur. Bu loca, daha sonra, Londra Büyük Locası'nın kayıtlarında 204 numarayı alacaktır. 1733 yılında bu loca Valenciennes'de Kusursuz Birlik'i oluşturur. 1735 yılında, Paris'te yeni bir loca Louis d'Argent'dan ayrılır. Bu, Buci ya da Bussy Locası'dır[6] ve aynı adlı dük üstat seçildiğinde, onun adıyla "Aumont" Locası diye anılacaktır.

12 Ağustos 1735'te Londra Büyük Locası'nın Büyük Üstadı Lord Weymouth tarafından Aubigny Locası, Berry'deki Aubigny şatosunda resmen kurulur. Richmond, Lennox ve Aubigny dükünün mülkü olan şato, 1734 yılında 85 yaşında ölmüş Portsmouth düşesi olan atası Louise de Kéroualle'dan miras kalmıştır.

Louise-Renée de Penancoët de Keroualle, gençliğinde Fransa'nın en güzel kızıdır. Kral XIV. Louis'ye sahip olduğu tek silah olan güzellik ve entrika zevkiyle hizmet etmek için Londra sarayına giderek, orada II. Charles'ın metresi olur ve onun tarafından Portsmouth düşesi yapılır. Yaşlılığında, Katolikliği derin bir yobazlığa dönüşür. Ama entrika dehasını hâlâ korumaktadır. Ateşli bir Stuart yanlısı kalmasına rağmen, torunu Richmond dükünün sahip çıktığı diğer partiyi de ihmal etmiyordu. Katolik olduktan sonra Anglikan olmuş Richmond dükü, Katolik çevrelerde hâlâ büyük itibar görüyordu. 1724 yılında, tam bir büyüme krizi geçiren Londra Büyük Locası'nın, belirgin bir hoşgörü koşullarında, bağımsız ve Ortodoks kalmış lo-

6) O da Bussy'deki otelde, Landelle'in orada toplanıyordu. Thory bunun tarihini 1732 olarak belirtir (*Histoire de la Fondation du* G... O...).

caları yönetmek istediği bir dönemde bu locanın Büyük Üstadı olur.

Aubigny Locası, düşesin şatosuna yerleşmeden önce, Keroualle'ların Paris'teki otelinde faaliyet yürütüyordu. 12 Ağustos 1735 tarihi, bu locanın Londra Büyük Locası'na giriş tarihidir. Bu, iki masonluk arasındaki karşıtlığın ne kadar ayrıntılı ele alınması gerektiğini göstermektedir. Bu durum, olur olmaz vaatlerden ve hesaplardan muaf olmayan, Orangelar ve Hanoverler tarafından olduğu kadar Stuartlar tarafından da görkemli bir şekilde ilan edilen hoşgörü ruhunu gayet iyi ifade etmektedir.[7] 7 Eylül 1734 tarihli *The Whitehall Evening Post*, Paris'te Portsmouth düşesinin köşkünde, Richmond dükünün, Montesquieu başkanının ve Churchill tuğgeneralinin huzurunda yapılan bir inisiyasyon seremonisinden söz ederken muhtemelen bu Aubigny Locası'nı kastetmektedir.

Fransa'da bu yedi ya da sekiz ana locadan çok sayıda atölye kurulur. Masonluk Fransa'da elverişli bir zemin bulur: Önceki despotik egemenlik atmosferine tepki gösterme ihtiyacı, özgürlük özlemi, İngiltere ve kurumlarına duyulan merak. Daha 1742 yılında Fransa'da 200 loca bulunmaktadır ve bunların 22'si Paris'tedir. 18. yüzyıl boyunca zihniyetlerdeki gelişim harekete öncülük etmiş olmalıdır. 1771 yılında Paris'te 154, taşrada 322 ve askeri

7) "Bir taraf, tahtını yeniden ele geçirmek için bunu Protestanlara vadetti; diğeri, tahtı korumak için konformist-olmayanlara vadetti... Böylece, çeşitli nedenlerle, filozofların ve modern spekülatif masonluğun ilk elebaşılarının ve koruyucularının düşlediği idealin en güçlü yayıcıları oldular." (Berteloot, *a.g.e.*, s. 113)

alaylarda da 21 loca bulunmaktadır. Bu çoğalmanın özellikle İskoç localarının eseri olduğunu belirtelim. 1766'dan önce, Londra Büyük Locası yalnızca Louis d'Argent'a, Valenciennes'deki Kusursuz Birlik'e ve Aubigny Locası'na berat verir. 1771 yılında Fransa'da yetkilerini ondan alan on loca yoktur.[8]

III. – İlk Büyük Loca

Fransa'daki Skoç locaları daha baştan itibaren Büyük Üstat olarak, Stuartların tarafında kalmış olan Londra Büyük Locası'nın eski Büyük Üstadı Wharton Dükü Philippe'i kabul ederler. 1731 yılında onun ölümü üzerine bu yüksek mevki Derwentwater Lordu Charles Radclyffe'e, ardından, 1733-1735 arasında da İskoçya baroneti James Hector Mac Lean'a ve yeniden 1736'da Lord Derwentwater'a emanet edilir.[9]

Derwentwater'ın yetkilerini 1737'ye doğru dostu Lord Harnouester'e devretmiş olduğu uzun süre kabul görmüştür. Fakat Britanya *pearage*'ında bu ad bulunamadığından, bu şahsın büyük üstatlığı ileri sürülememiştir. 1934 yılında Kardeş W. E. Moss bu Harnouester adının, mason ve ateşli Stuartçı olan Butler d'Ormon ailesinden kont Charles Arran "Wester"in adının bozulması olabileceğini ileri sürdü.[10]

8) G. Bord, *a.g.e.*, s. 155 ve 491.

9) P. Chevallier, *a.g.e.*, s. 33 ve devamı; *La première profanation du temple maçonnique*, s. 15.

10) *Ars Quatuor Coronatorum*, c. XLVII, 1938, s. 41-89.

Diğer yandan, "İngiliz" localarıaynı dönemde Londra Büyük Locası'nın himayesi altında toplanmaya çalıştılar. 1735 yılında Taşra Büyük Locası'nı kurmayı tasarlarlar ve Londra'dan bir kurucu sözleşme talep ederler.[11] Ama bu öneri kabul edilmez. Bu red karşısında ve "Skoç" localarıyla sürdürdükleri iyi ilişkiler nedeniyle, buna aldırmamaya karar verirler ve 1736-1737'ye doğru, hep birlikte ve kendi yetkileri altında olmak üzere bir Büyük Taşra Locası kurarlar.

Ertesi yıl, 24 Haziran 1738'de, bir genel meclis, Orléanais valisi, Antin dükü Louis de Pardaillan de Gondrin'i[12] "Fransa krallığında masonların genel ve daimi büyük üstadı" atar. Böylece, Fransa Büyük Locası fiilen kurulmuş olur.[13] Rivayete göre, Antin Dükü 1737 yılında Richmond Dükü tarafından Aubigny Locası'na inisiye edilmiştir. Dolayısıyla, İngiliz bağlantılarından kopulmasa da, Fransa'da bir Fransa yüksek meclis üyesinin otoritesi altında bir Büyük Loca'nın kurulması yine de Fransız masonluğunu Londra Büyük Locası'ndan ayırır. Britanyalılar bu konuda yanılmaz ve çok üzülmüş görünürler.[14]

11) Thory, *Acta Latomorum*, I, s. 28.

12) Montespan Markisi ile güzel Françoise Athénaïse de Rochechouart'ın meşru soyundan torununun torunu.

13) *Fransa Büyük Locası* resmi adı ancak 1756'da ortaya çıkacaktır. Daha önceleri, "Fransa düzenli locaları", "Paris Büyük Locası", hatta "Fransa'daki İngiliz Büyük Locası" adıyla anılır. Bu durum Fransız masonlarının ayrılığa neden olmama niyetini göstermektedir.

14) "Bu nankörler yararlandıkları görkemin kaynağının İngiltere olduğunu unutuyorlar" (Anderson'un *Constitutions*'unun 1738 baskısı, s. 195).

IV. – Büyük Loca'dan Büyük Doğu'ya

1743 yılında Antin Dükü 37 yaşında ölür. 11 Aralık günü 16 Paris locasının üstatları onun halefi olarak soylu prens, Clermont Kontu Louis de Bourbon-Condé'yi seçerler.[15] 1709 yılında doğmuş olan kont, Bourbon Dükü III. Louis ile (XIV. Louis ile Madam de Montespan'ın sonradan nüfusa alınmış gayrimeşru kızları) Matmazel de Nantes'ın üçüncü oğludur.

Bu önemli onurun ne yazık ki arka yüzü de vardır. Hem ruhban (aralarında Saint-Germain-des-Prés'nin de bulunduğu çok sayıda manastırın sahibidir), hem savaşçı, hem de çapkın biri olan[16] kont, meraklı ve eğitimli biridir, iyilik yapmayı sevmektedir. Masonluğu ihmal etmese de –söylenenlere bakılırsa– tüm vaktini buna ayıramaz. Seçildiği andan itibaren, meçhul bir kişi olan banker Baur'u kendine vekil atar. Bu şahıs masonluk derecelerini çoğaltmakla ve bunun ticaretinden yarar sağlamakla suçlanır. Clermont Kontu, 1758'e doğru, onun işbirliğinden yoksun kalmak zorunda kalır; ama onun yerine *özel vekiller* geçirir. Bunlardan biri olan dans hocası Lacorne'un otoritesi çok tartışmalıdır. Onlara verilen adla "Lacornecular"ın karşısında "Lacorne-karşıtları" yer alır; bunların başında da bir Paris locasının üstadı olan Kardeş Pény bulunmaktadır. Kıskançlıklar, yetersizlikler giderek artar ve tarikatın istikrarını tehdit eder. Clermont Dükü bir *genel vekil* atar:

15) Diğer iki aday ise Conti Prensi ile Saxe mareşalidir.

16) Dansözlerle olan ilişkileri ve skandalları kroniklerin konusu olmuştur.

Chaillon de Jonville. Lacorne 1762'de ölür. Karışıklıklar sürmeye devam eder; öyle ki, iki eğilim Büyük Loca'yı böler: Birini Chantillon de Jonville temsil etmektedir, diğerini Pény. 1765-1766 yılında, Büyük Loca'nın görevlilerini yenileyen ve Pény yandaşlarını dışlayan seçimlerin ardından gerçek bir bölünme meydana gelir. Doğu ve Batı İmparatorlar Meclisi gibi yüksek Skoç derecelerini dağıtan örgütlerle muhalefet sonucu rahatsızlık artar. Dışlananlar, lokale girişi ihlal etmek ve çalışmalara nifak katmak için –yazarlara göre– ya 27 Aralık 1766'daki Tarikat Bayramı'ndan ya da 4 Şubat 1767'deki oturumdan yararlanırlar. Düzenin tesisi için polis müdahale eder ve toplantılar *sine die* [süresiz] yasaklanır. Mason faaliyeti 1771'e dek uykuda kalacaktır.

V. – Fransa Büyük Doğu'sunun kuruluşu

Bu şekilde yaratılan kargaşa Fransız masonluğundaki örgütlenme eksikliğini vurguluyordu. Her atölye mensup olduğu azledilemez üstadının direktiflerine göre hareket ediyordu. Yalnızca güçlü bir iktidar, rakip partilerin çoğalmasına son vererek, mezhebe "güç ve kuvvet" verebilirdi. Bu yenilenme özellikle Fransa genel meclisi üyesi Luxembourg Dükü'nün eseri oldu.

16 Haziran 1771'de Clermont Dükü bu dünyadan ayrılınca, onun manastırları ve dansözleri "ezeli Doğu'ya geçer." 24 Haziran'da, dışlananlar grubu, Luxembourg Dükü'yle ilişki halinde, kralın kuzeni Chartres Dükü'ne

(müstakbel Orléans dükü) büyük üstatlığı kabul ettirir. Bu güçlü hamilerin desteği dışlananların yeniden katılımını sağlar. Yeni büyük üstat o sırada 29 yaşındadır. Biraz alaycı, oldukça popüler biri olan dük mason geleneklerini tamamen göz ardı eder. En azından kurumu kendi adının ve soyunun görkeminden yararlandırır; ve Luxembourg Dükü, genel idareci sıfatıyla, bütün inisiyatifi alır.

9 Ağustos 1772'de, yeniden dahil olan grup –Doğu ve Batı İmparatorları Meclisi de bunlara katılmıştır– "tarikat idaresinde reform yapma, yüksek mertebeleri yeniden örgütleme ve yeni tüzük oluşturma" amacıyla bir inceleme komisyonu kurar. 24 Aralık'ta, özel olarak toplanan bir meclis Fransa Büyük Locası'nın feshedildiğini ilan eder; ertesi yıl 9 Mart'ta yeni bir loca grubunun kurulmasına girişir: Fransa Büyük Ulusal Locası. 22 Ekim 1773'te, birçok hazırlık toplantısının ardından, bu büyük loca bir genel meclis toplar ve burada Fransa Büyük Doğusu adını alır. Aynı zamanda, Çok Huzurlu, Çok Saygıdeğer ve Çok Sevgili Kardeş, Chartres Dükü, törenlerle, Fransa'daki masonluk tarikatının büyük üstadı olur.

Yeni kurumun büyük avantajı kesin bir tüzükle yönetilmesi ve her locanın vekillerinin çağrıldığı idari bir yapıya sahip merkezi bir iktidar oluşturmasıdır. Gerçek "mason demokrasisi", böylece, Kardeşlerin çoğunluğunun sempatisini kazanır. Üstatların bir kısmı, keza İmparatorlar Meclisi yine de bu kararı benimsemezler ve Fransa Büyük Locası'na sadık kalırlar. Bu dönemde, Devrim'e kadar, iki rakip örgüt arasında sürekli bir nüfuz kavgasına tanık olunurken, Chartres Dükü bütün Fransa'yı dolaşarak, iki

tarafın da saygı ve hürmetini kabul eder ve onların kendi aralarındaki mücadelesine izin verir.[17]

VI. – Masonluk ve kral

Masonluğun hızlı gelişimi çok gecikmeden kamuoyunun ve yönetimin dikkatini çeker. 16 Şubat 1737'de Tuileries'de ve Palais-Royal'de yapılan konuşmalara dair polis genel müdürünün bir raporu şunu aktarmaktadır: "Burada Frimaçon tarikatının gösterdiği ilerlemeden başka bir şeyden söz edilmemektedir; bütün önemli ve sıradan kişiler kendilerini oraya kabul ettirme çabasında; bu bir çılgınlıktır." Meraklı ve kuşku içindeki kamuoyu, gülünç bulduğu seremonilerle ve esas toplantılar olarak gözüken hanlardaki şölenlerle dalga geçmektedir. Şarkıcılar bunları yansıtmaktadır:

Masonların
Meziyetini ve şanını söyleyelim
Masonların.
Pek yakışıklı delikanlılar onlar
Yalnızca içki içmek için bir araya gelirler.
Bundan ibarettir bütün anlaşılmaz sözleri
Masonların.[18]

17) Onun masonluk faaliyeti zaten bu saygı ve hürmetle sınırlıdır. İşlerin yürütülmesinin sorumluluğunu Luxembourg Düküne ve özel bir sekretere –M. de Chaumont– emanet eder.

18) Raunié, *Chansonnier historique*, VI, s. 175.

İktidar ise bu durumu daha ciddiye almaktadır. O dönemde başbakan olan yaşlı Fleury Kardinali harekete geçer. İktidarını icra ederken kaygılanmak istemeyen bir yönetim gizli bir cemiyete daima kötü gözle bakar. Dahası, bu cemiyetin İngilizlerle bağları vardır ve Stuartçı ve Orangecı eğilimler arasında bölünmesi, burayı bir politik entrika odağı yapabilir; dolayısıyla, hesaplı bir ölçü içinde Walpole'le iyi ilişkiler sürdüren ama papanın himayesindeki Stuartları idare etmeye devam eden bakanı rahatsız eder.

Saint-Florentin Kontu'nun localardaki varlığı, Şövalye Ramsay'nin kurumla ilgilenmesi için Fleury nezdindeki nafile müdahaleleri,[19] bu kuşkuyu dağıtmaya yetmez. Dahası, krallığın yasaları kesindir; kamusal toplantılar yasaktır. "Kral toplantı yapılmasını istememektedir," cevabını verir Kardinal Ramsay'ye.

10 Eylül 1737'de, Châtelet'de komiser olan Delespinay ve nöbetçi manga, Rapée'de hancı olan Chapelot'nun evine zorla girerler. Orada "çok sayıda kişi" bulurlar; "bunların çoğunun önünde beyaz deriden önlükler ve boyunlarından geçen ipekten mavi bir sicim vardır. Bu sicimin ucuna kimileri bir gönye, kimileri bir mala, kimileri bir pergel ya da duvarcıların kullandığı başka aletler asmışlardır." Bununla birlikte, komiser ısrar etmez ve kapıda bulunan uşaklardan ve arabalardan anlaşıldığı üzere soy-

19) Onun himayesi altında kurumun, Kardinal de Richelieu'nün Fransız Akademisi adı altında kurduğu kurumdan daha şöhretli olacağı belirtilir (20 Mart 1737 tarihli mektup).

lu oldukları belli olan[20] Kardeşlerin adını sormaya cesaret edemez.

Yalnızca Chapelot hakkında soruşturma açılır. 14 Eylül 1737'de polis başkomiseri Hérault onu bin lira para cezasına çarptırır ve kabaresi de altı ay boyunca kapatılır. Hüküm, aynı zamanda, "her türlü cemiyeti, özellikle masonlarınkini"[21] yasaklamaktadır. Fakat, bu sertliğin devamı gelmez; yalnızca masonların daha ihtiyatlı ve ölçülü olmalarına neden olur.

Maurepas'nın bakanlığı döneminde masonluğa yeni dertler açılır. Ancak 1748'de sona erecek olan Avusturya'daki taht kavgaları içinde Fransa'nın 1741'den itibaren asıl rakibi İngiltere'dir. Büyük üstat Clermont Kontu parlak bir şekilde savaşırken belki de bazı kuşkuları bu açıklar.

1743-1744 yılında Orléanais'de çok sayıda mason toplantısı yerel idareyi kaygılandırır. Sonuçta, Paris'e başvurmak dışında, onları dağıtmak için hiçbir şey yapılmaz. 22 Aralık 1743'te, ruhani çevrenin rahibinin ihbarı üzerine, bir locanın toplandığından kuşkulanılan Charonne Şatosuna bir polis baskını gerçekleştirilir. Operasyon hiç sonuç vermez. Mart 1744'te Paris'te gerçekleştirilen zulüm daha ciddidir. Müsaderelere ve çok sayıda tutuklamaya yol açar, ama arkası gelmez. 18 Haziran 1745'te, polis 1737'deki hükmü yeniler ve Deux-Écus Sokağı'nda aşçı olan Leroy Locası'nın üstadı yönetmeliğe göre para cezasına mahkûm edilir.

20) Rivayete göre Antin Dükü olaylara yukarıdan el koymuştur; ama bu olgu saptanmamıştır.

21) La Poix de Freminville, *Dictionnaire de Police générale*, 1771, s. 15.

Münferit ve sonuçları sınırlı bu olaylardan sonra masonluk, kraliyet iktidarı nezdinde, gelişimine engelle karşılaşmaz. Dahası, tersine, kurumun kral ve yakınlarından belirgin bir sempati gördüğü de ileri sürülebilir; öyle ki, "yasal olarak yok etmek isteyen devletin suç ortaklığıyla yaşar hale gelir!"[22]

XV. Louis'nin mason olup olmadığı sorusu da sorulur. En militan masonlardan olan Rahip Pingré'nin belgeleri arasında, kralın Sainte-Geneviève kilisesine (Panthéon) ilk taşı koyması vesilesiyle yazılmış şu dizeleri buluruz:

Elinde asayla Louis yasaları buyurduğunda,
Onun üstatlığında her Fransız kutsar şefkatli bir babayı:
Bir mabet kurmak için eline alırsa bir gönye,
Onun kardeşliğinde her duvarcı kralların en büyüğünü görür.[23]

1739 yılında bir Kral Locası'ndan söz edildiği kesindir. 20 Ekim 1745'te, Kral Meclisi Locası adı altında bir atölye kurulur. Bu atölye özellikle majestelerine kişisel olarak bağlı görevlilerden oluşmakta ve aralarında bir kraliyet din adamı da bulunmaktadır.

XVI. Louis döneminde bu loca Sarayın Doğusunda Birleşmiş Üç Kardeşler Askeri adını alır.[24] XVI. Louis'nin inisiye olduğu yalnızca varsayılsa bile, buna karşılık, iki kardeşi de, Provence Kontu (müstakbel XVIII. Louis)

22) A. Lantoine, *La franc-maçonnerie dans l'État*, s. 66.
23) Sainte-Geneviève Kütüphanesi, elyazması 2484.
24) Kuruluş talebi Büyük Doğu'ya 17 Ağustos 1775'te verilmiştir.

ve Artois Kontu (daha sonra, X. Charles) Aydınlanmayı kabul ederler. Bu, masonluğun tamamen kazandığı dönemdir. Fransa'nın bütün önemli isimleri burada yer almaktadır: Rohanlar, Polignaclar, Noaillesler, La Rochefoucauldlar, Bouillonlar, Ségurler... Auteuil'deki Madam Helvetius'un evinde toplanan ve Voltaire'i inisiye etmiş olan Dokuz Kız Kardeşler Locası, ünü Fransa'nın şöhretini hudutların ötesine taşıran bütün entelektüelleri bir araya getirmektedir.[25]

Bu, aynı zamanda, masonluğun Mesmer ve Cagliostro törenlerinin çapkın, mistik ve keramet taslayıcı cazibesiyle yüksek sosyetenin merakını cezbettiği dönemdir. Dahası, mezhep, başlarında Bourbon düşesinin, ardından Lamballe prensesinin parıldadığı *evlat edinme localarıyla,* bu zarafet ve espri çağında kamuoyu oluşturan cinselliği kazanmayı bilmiştir. Örneğin Marie-Antoinette, kız kardeşi Marie-Christine de Saxe-Teschen'in masonluk konusundaki kaygılarını giderir: "Herkes orda; böylece neler olup bittiğini biliyoruz, tehlike nerede?"[26]

Tehlike nerede, diyordu kraliçe. Yine de, masonluğun başını çektiği trajedinin arifesindeyiz!

25) Lalande, Cabanis, Volney, Maine de Biran, Condorcet, Court de Gebelin, C.-J. Vernet, Piccini, Genç Moreau, Greuze, Houdon... Lalande'ın ardından üstat olan Franklin'i de ekleyelim (bkz. L. Amiable, *Une loge maçonnique d'avant 1789*, R... L... *Les Neufs Sœurs*, Paris, 1897. Yeni baskı, Paris, Edimaf, 1989.)

26) Marie-Antoinette'in yayımlanmamış yazışmaları, 3. baskı, Paris, 1864, s. 113.

VII. – Skoçluk

Skoçluk Fransız masonluğunun özelliklerinden biridir. Gerçekten de, Fransa'da doğmuş bir *rit* kategorisi söz konusudur. Stuartların çevresinde Fransa'ya yerleştiğini gördüğümüz "Skoç" locaları tarikatın eski geleneklerini takip ediyordu. Politik sapma ritüelden bağımsızdı. Ama yenilikler gecikmeyecektir. Bunların en önemlisi *yüksek derecelerin* ortaya çıkışıdır. Bunun ardından gelen gelişme önce yalnızca Fransa'da, sonra da Almanya ve Amerika'da gözlenir.

Bu yüksek derecelerin köken ve nedenleri çok sayıda ve karmaşıktır. Bunun tohumu *üstat* derecesidir. İskoç masonlar bu mertebeyi özel bir ritüelle vermektedirler. İngilizler ise, kısıtlı bir biçimde, yalnızca çırak ve kalfa mertebelerini uygulamaktadır. Masonluğun gelenek olarak kaybettiği şeyi ona geri kazandırma arzusu buradan doğmaktadır. Antin Dükü'nün iradesiyle doğmuş ve Clermont Kontu tarafından uygulanmış ikinci hedef, inisiyatik amaçlardan ziyade uçarı eğlencelerle ve şölenlerle ilgilenen hovarda kardeşler kalabalığının istila ettiği tarikatı canlandırmaktır. Yüksek dereceler niteliksel bir ayıklamaya imkân tanır. 18. yüzyıl boyunca manevi gerekçeler de buna eklenir. Masonluğun yüksek dereceleri, "Aydınlanma yüzyılı"nın karşı akımları olan mistisizmin ve ışıkçılığın çeşitli biçimlerine kadro olarak hizmet etmiştir. Ama onlar da aşırılıklarla karşılaşırlar: Böbürlenen vasatlıkları öven şövalyelik sıfatlarının sahte ama para karşılığı verilmesi; gözden düşen Stuartların, Fransa'ya karşı savaşan II. Frédéric'in, tarikatı kral tarafından mahkûm edilmiş ve papa tarafından feshedilmiş olan Cizvitlerin teşebbüsleri-

ne bağlı politik sızmalar... "Tapınak Şövalyelerine özgü" denen doktrinler de bütün bunlara karışır.

Skoççuluğun doktriner çıkış noktası, 1736-1737'de yazılan ve 1738'de yayımlanan ünlü Ramsay Söylevi'dir.

André-Michel de Ramsay (Ayr, 1686-Saint-Germain, 1743), Voltaire'e atfedilen iddialara rağmen,[27] ünlü bir İskoç ailesine mensuptur. Edinburgh Üniversitesi'ndeki öğreniminden sonra, 1707'de beşeri bilimler ve felsefede doktora alır. Dürüst, meraklı ve mistik anlayışlı biri olarak, Anglikanlıktan pek bir tatmin bulamayarak, bir süre, bir doktrinden diğerine dolaşır. 1709 yılında, Cambrai'de Fénelon'la tanışır, onun yanında yaşar ve kendine kesin bir yol saptar. Ramsay Katolik olur. Fénelon'un inancının damgasını güçlü bir şekilde taşıyan bir Katolikliktir bu. Fransa'da, aralarında Turenne Prensi'nin de bulunduğu Bouillon Dükü'nün çocuklarının, Roma'da da III. Jacques'ın oğlu, tahtın talibi Charles-Edouard Stuart'ın çocuğunun eğitmeni olur. 1729 yılında Londra'da *Royal Society*'ye üye seçilir, sonra Oxford Üniversitesi'nde hukuk doktoru olur. Bu da, Stuartçı bu Katoliğin Anglikan çevrelerle bağlarını göstermektedir.

Albert Cherel'in yazdığı gibi,[28] Ramsay 18. yüzyılda Féneloncu kültün başını çeker. Ramsay, Fénelon'un duyarlı ve yumuşak inancıyla Evanjelik Katolikliğini, ateşli bir savunucusu olduğu İskoç masonluğuna getirir. Keza, Fénelon'un, Ramsay üzerindeki önemli etkisiyle, dolaylı

27) *La Ramsayde*, kendi itirafıyla.

28) A. Cherel, *Fénelon au XVIIIe siècle en France. Son prestige, son influence*, Paris, 1918.

olarak, kökenleri bakımından İskoçyalı denen ama doktriner gelişimi bakımından Fransız olarak da nitelenebilecek masonluğun manevi babalarından biri olduğunu söylemek abartı olmaz.

Ramsay'in bu masonluğa yaptığı en önemli hizmet, ünlü *Söylev*'i aracılığıyla, gerçek bir sözleşme ile genel bir düşünce ve eylem yasası getirmiş olmasıdır. Belli başlı bölümlerini aktarmak yeterli olur:

"Atalarımız olan Haçlılar, bütün mill'etlerden uyrukları tek bir kardeşlik içinde birleştirmek istediler. Biricik hedefi ruhları ve kalpleri birleştirerek iyileştirmek ve zaman içerisinde bir *Manevi Millet* oluşturmak olan ve burada, farklı devletlerin gerektirdiği çeşitli görevlere aykırı davranmadan yeni bir halkın yaratılacağı ve bunun da, birçok milletten oluştuğundan erdemin ve bilimin bağlarıyla birbirine bağlanacağı bir kurum hayal etmiş olan bu üstün insanlara neler borçlu değiliz ki!...

"Bizim aramızda üç tür meslektaşımız vardır; çömez ya da çıraklar, kalfa ya da giriş andı içmiş olanlar, üstatlar ya da kusursuzlar. Birincilere ahlaki ve insansever erdemleri açıklıyoruz, ikincilere kahramanlık erdemlerini, sonunculara da insanüstü ve ilahi erdemleri.

"Bizim sırlarımız var: bunlar simgesel işaretler ve kutsal sözler, anıyı hatırlatıyorlar ya da bizim bilimimizin herhangi bir kısmını veya herhangi bir ahlaki erdemi, yahut inancın herhangi bir gizemini...

"Filistin'de kutsal savaş zamanı, bu işaret ve sözler, bunları asla ifşa etmeyeceğine görkemli bir şekilde, çoğu zaman da sunakların dibinde söz verenlere aktarılıyordu. Bu kutsal vaat, söylendiği gibi, iğrenç bir yemin değil, her

milletten insanı aynı meslektaşlık içinde birleştirecek saygın bir bağdır. Bir süre sonra, tarikatımız Kudüs'teki Saint-Jean Şövalyeleriyle birleşir; o zamandan beri bizim localarımız Saint-Jean Locaları adını taşır.

"Krallar, prensler ve senyörler, Filistin'den ülkelerine döndüklerinde, buralarda farklı localar kurdular. Son Haçlı Seferinden bu yana Almanya, İtalya, İspanya, Fransa'da ve oradan da İskoçya'da –bu iki millet arasındaki yakın ittifak nedeniyle– birçok locanın doğduğu görüldü...

"Localarımız, şenliklerimiz ve törenlerimiz yavaş yavaş çoğu ülkede ihmal edildi. Yine de İskoçyalılar arasında tüm görkemiyle korundular."

Rivayete göre Ramsay, üç dereceli masonluğun üzerinde dört yüksek dereceli bir sistem kurmuştur: İskoçyalı, çırak, Tapınak Şövalyesi, Sır Sandığı Prensi. Bu durum kuşkuludur. Aslında, yüksek mertebelerin Skoç üstatları adı altında ilk açıklanması, bunların her türlü üstünlüğünü reddeden 11 Aralık 1743 tarihli Fransa Büyük Locası'nın Genel Kararları'nda bulunmaktadır. Yine de gelişme gösterirler ve durum tersine dönünce, Baş Üstat Clermont Kontu, 1745 yılına doğru bunu tarikat reformunun ekseni yapar. Bu kez onlara sembolik localar üzerinde gözetim hakkı verir ve krallıktaki bütün localara model olacak Kudüs Saint-Jean Locası'nı kurar. Böylece, "Clermont'un evlatları" denen localar kurulur. 1749 yılında, ilk şövalye mertebesi olan Doğu Şövalyesi ortaya çıkar. Önemli kolları olan özel örgütler, yüksek Skoç derecelerin uygulanması için kurulur: Clermont Şapitri (1754), Doğu Şövalyeleri Yüksek Şurası (1756'ya doğru), Doğu ve Batı İmparatorları Şurası (1758).

Bu sonuncusu yirmi beş derecelik seçmeli bir merdivenin oluşumunda odak olarak önemli bir rol oynar: Kusursuzluk Riti ya da Hérédom. 1761 yılında, Amerika'ya giden üyelerden biri olan Étienne Morin'e Riti yayma izni veren bir belge verilir. Morin'in ve 1771 yılında onun Jamaika'da ölümünün ardından, onun görevlendirdiği müfettişlerin bu belgeyi yaygın kullanımıyla, derecelerin sayısı otuz üçe çıkarılır. Böylece, Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Kurallarının Otuz Üçüncü ve Sonuncu Derecesinin Büyük Genel Müfettişleri Yüksek Şuraları doğar: Kingston'da (Jamaika); Saint-Domingue'de (1796'ya doğru); Charleston'da, ABD (1801); Paris'te (1804). Bu son üçüncüsünün asıl kurucusu, amiralin oğlu Kont Alexandre-François-Auguste de Grasse-Tilly'ydi.[29]

Düzeltilmiş Skoç Riti. – Bu rit özellikle Almanya, Fransa ve İsviçre'de ön planda mistik bir rol oynar. Ritin kökeni, 1754 yılında Paris'te Clermont Meclisi'nin yüksek mertebelerinde[30] inisiye olmuş Hund Baronu'nun 1756 yılında kurduğu Katı İtaat denen Sisteme uzanır.

Bu sistem, aktardığımız rivayete göre soy zincirinin bağlandığı Tapınak Şövalyeleri Tarikatı geleneğine gönderme yapıyordu. Hund kendi düzenini, bütün Avrupa memleketlerini kapsayan dokuz eyalete bölünmüş geniş bir toprağa dayar. Bu yeni masonluk altı derece içermektedir: çırak, kalfa, üstat, Saint-André Skoç üstadı, çömez

29) 1786 tarihli *Kurallar Büyük Anayasası* bunun kuruluşunu Prusya Kralı II. Friedrich'e atfetse de bu bir efsanedir.

30) Tahtın vârisi Charles-Édouard Stuart'tan başkası olmayan "Kırmızı Sorguçlu Şövalye" tarafından.

ve tapınak şövalyesi. Hund, daha sonra, buna yedinci bir mertebe de ekler: *eques professus.* Daha sonra ise, bir *ruhban masonlar* ya da *büyük and içmişler* branşını da ekler. İşin iç yüzünü gayet iyi bilerek yöneten bu son iki dereceye sahip olanları, alt dereceden olanlar tanımıyordu; bu nedenle onlara *Meçhul Üstler* denir.

Hareket büyük bir başarı elde etti; özellikle de Almanya'da. Burada hüküm süren dokuz prens Katı İtaat'in aktif üyesiydi. Tarikatın ünlü yandaşları da vardı ve bunlar, masonluk ruhunda ve inisiyatik değerlerde derin izler bırakan eserler verdiler: Goethe, Wieland, Lessing, Mozart, Joseph de Maistre, Werner.

1773 yılında Katı İtaat'in dört Skoç Direktuvarı, Fransa'da, Strasbourg, Lyon, Montpellier ve Bordeaux'da Weiler Baronu tarafından kuruldu. Baronun yardımcısı da rejimin en aktif Fransız propagandisti olan J. B. Willermoz'du. Hund Baronu 1776'da ölür. Yeni büyük üstat Dük Ferdinand de Brunswick riti örgütlemeye ve hedefleri belirlemeye çabalar. Bu irade, Meçhul Üstler'le her bağı ortadan kaldırmış olan Kohlo Manastırı tarafından 1772 yılında onaylanmıştı. Tarikat, 1778 yılında Lyon'da toplanan Galler Manastırı'nda ve 1782'deki Wilhelmsbad Manastırı'nda kesin olarak elden geçirilerek Düzeltilmiş Skoç Riti adını alır.

VIII. – Masonluk ve Devrim

Devrimin arifesinde masonluk Fransa'da önemli bir yer ve nüfuz edinmiş, çeşitli toplumsal sınıfları art arda ele

geçirmişti: Soylular, ordu, parlamenterler, ruhban, edebiyatçılar, burjuvazi ve hukukçular.[31] Fakat, masonları farklı yazgılara fırlatıp atan korkunç altüst oluşlara direnemeyecektir. Kardeş Guillotine'in eseri olduğu düşünülen makine bazılarını ortadan kaldırır. Bailly, Talleyrand, Brissot, La Fayette, Condorcet, Marat gibi başkaları ise büyük dramın yaratıcıları arasındadır;[32] soylular arasından, Luxembourg Dükü ve La Fayette gibi kimileri ise bir süre sonra iltica yolunu seçecektir.

Önce Philippe d'Orléans, sonra da Philippe-Égalité olan Chartes Dükü ise, 5 Ocak 1793'te büyük üstada istifasını verir. *Journal de Paris*'de şunu yazar (22 Şubat 1793): "Bir Devrimi kimsenin öngörmediği bir dönemde bir tür eşitlik imgesi sunan masonluğa bağlanmıştım; tıpkı bir tür özgürlük imgesi sunan parlamentoya bağlanmam gibi. O zamandan beri hayaleti terk edip gerçeği seçtim... Büyük Doğu'nun

31) 1780'de 72 alay locası vardır; 26 locaya rahipler başkanlık etmektedir; parlamenterlerin çoğunun kendi özel locaları vardır. 1784'te yaklaşık 800 loca Büyük Doğu'ya, 170'i Büyük Loca'ya bağlıdır. 1789'da bunların sayıları hissedilir biçimde düşmüştür.

32) Buna karşılık, ne Camille Desmoulins, ne Danton, ne Robespierre masondur. Mirabeau'nun durumu çok tartışmalı gözükmektedir. 1776 yılında bir Hollanda locası için kaleme almış olduğu bir incelemeden söz edilmektedir. Burada, masonluğa hedef olarak, *bütün insanların iyiliğini*, despotluğa karşı çıkmayı ve *hükümetlerin ve yasaların mevcut sisteminin düzeltilmesini* atfetmektedir. Ancak, 1838'e kadar yayımlanmadan kalmış olan bu inceleme yazısının sahiciliği kuşkuludur. F. Chapuis'nin *L'Énigme de Mirabeau* (Paris, 1964) kitabı Mirabeau'nun asla mason olmadığını kanıtlar gözükse de, C. Porset'nin *Mirabeau franc-maçon* (Paris, 1995) adlı kitabı Mirabeau'nun mason niteliğini ortaya koyuyor gibidir.

oluşma tarzını bilmediğimden ve bir cumhuriyette –özellikle de başlangıç aşamasında– hiç gizem ya da gizli topluluk olmaması gerektiğini düşündüğümden, ne Büyük Doğu'ya ne de mason topluluklarına karışmak isterim." Bu mektup oldukça kötü değerlendirilmiştir. 13 Mayıs'ta toplanan bir meclis Philippe-Égalité'yi büyük üstatlıktan düşürür... Altı ay sonra, 6 Kasım'da kellesi uçurulur.

Büyük Doğu'nun 13 Mayıs'taki bu oturumu sonuncu oturum olmuştur. Locaların çoğu da toplanmaya son verir. 1794 yılında taşrada birkaç oturum düzenlendiği belirtilmektedir. Örneğin Saint-Jean locaları yerine, Toulouse localarının toplantısı Dağ locaları şeceresini taşımıştır.[33] Aslında tarikat yıllarca kendinden hiç söz ettirmedi.

Uzun süre boyunca ve ateşli bir şekilde tartışılmış bir soru, Devrimin hazırlanmasında masonluğun etkisidir.

Özgürlük, hak eşitliği, insan kardeşliği;[34] filozofların ve masonların ideali bunlardır. Onları Amerika'daki isyancılara destek vermeye yönelten bu idealdir; keza Amerikan Bağımsızlığı'nın tüm yaratıcıları masonluğa bağlıdır: Washington, Franklin, La Fayette, Rochambeau. Aynı ideal Fransa Devrimi'nin eylemlerine de esin verdiğinden, yakınlık kurma eğilimi içindeyizdir ve bunu masonluğun eseri olarak göstermek kolaydır.

33) G. Martin, *Histoire de la franc-maçonnerie française*, s. 134. Paris'teki üç loca toplanmaya devam etmişti: Özgürlük Dostları, Birleşik Kardeşler Martiniği ve Dostlar Merkezi (Jouaust, *Histoire du Grand-Orient*, s. 251).

34) Fransız localarında alkış olarak kullanılan "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik" sloganının ancak III. Cumhuriyet döneminde buraya girdiğini belirtmek gerekir.

Bu tez, Rahip Lefranc'ın kitabında 1791'de ortaya atılır: *Meraklıların Kaldırdığı Örtü ya da Masonluk Yardımıyla İfşa Edilen Devrimin Sırrı.* Tez, titizlikle hazırlanmış bir komplo biçiminde, 1797-1798 yıllarında Londra'da çıkan Rahip Barruel'in eserinin dört cildinde özellikle geliştirilir: *Jakobenliğin Tarihine Hizmet Edecek Anılar.* Barruel'in, bütün kitap boyunca, özellikle Almanya'da inisiyatik değil politik hedefler güden ve masonlardan çok farklı olan Weishaupt Bavyerası Meczupları ile masonları karıştırdığı doğrudur.

Bu yorum 19. yüzyılda büyük ilgi görecektir. Hem tarikatın rakipleri tarafından hem de liberal eğilimlerini okşadığı masonlar tarafından kabul görse de, aslında bir uydurmacadır.

1800'de Devrim'e sempati duymadığı bariz ve önemli bir mason olan Joseph de Maistre yayımlanmamış bir eserinin bütününü Barruel'in *Anılar*'ını çürümeye ayırır. Maistre bazı masonların suçluluğunu inkâr etmez. Ama genel olarak masonluğun devrimci bir tutum benimsediğini kesinlikle reddeder. 1793 tarihinde Baron Vignet des Étoles'a yazılmış bir incelemede şöyle diyordu: "Bütün bunların, Fransız Devrimi'yle ortak hiçbir yanı olmayan yüzlerce yıllık masonlukla bağını göremiyorum."

Derinlemesine ve ayrıntılı incelemeler o zamandan beri ayrıntılı çözümlere yöneltmiştir. Komplo tezi günümüzde terk edilmiştir; yazarların çoğu, tersine, masonlukta –başka şeylerin yanı sıra– liberal fikirlerin bir aracını görmekte hemfikirdir. Bu fikirler de ekonomik, politik ve toplumsal düzendeki birçok nedenle koşullanmış ve 18. yüzyıl boyunca bunlar nihai altüst oluşa yöneltmiştir.

Masonluğun muarızlarından biri olan Augustin Cochin,[35] komplo fikrini reddederek, mason sorumluluğunun bütün özünü kabul eder. Bununla birlikte, "bu masonlar inisiye olarak değil, başka birçok kişiyle birlikte Ansiklopedistlerin etkisinde kalmış 18. yüzyıl insanları olarak Devrimi hazırlamışlardır."

Önsözünü Ph. Sagnac'ın yazdığı, mason Gaston-Martin'in önemli çalışmasının sonuçları daha da ayrıntılıdır: "Daha ileride Jakoben Kulübü halini alacak olan Versailles'daki Breton Kulübü fikrini (masonlara) vermiş olan, mason örgütüdür. Fransız felsefesinin evladı olan masonluk Devrimi hazırladı; daha doğrusu, bitmek bilmez propagandasıyla, ruhları, ayrıcalıklıların uzlaşmazlığı olmadan barışçıl biçimde yapılabilecek reformlara yavaş yavaş hazırladı... Ama Devrim'in kökeninde yalnızca masonluk yoktur; hatta yalnızca felsefe de yoktur... Ulus, bir yığın fikir, çıkar ve karşı konulmaz tutkuyla ayağa kalkmıştır."[36]

IX. – 19. ve 20. yüzyılda Fransız masonluğu

Terör dönemi geçer geçmez masonluğu uyandırmak için çabalara girişilir. 7 Haziran 1796'da, Büyük Doğu'nun bir hazırlık meclisi Roettiers de Montaleau'yu büyük üstat seçer. 17 Ekim 1796'da Büyük Loca'dan kalan üyeler de

35) *Société de pensée et démocratie*, Paris, 1920; *Le mysticisme de la démocratie*, Paris, 1923.

36) *La franc-maçonnerie française et la préparation de la Révolution*, s. XVI-XVII.

toplanırlar. Bu ikili canlanma, parti kavgalarıyla yorulmuş zihinlerin yenilenmesine yardımcı olur. Geçmişteki uzlaşmazlıklar unutulur. 1798'de iki örgütün birleşmesi için müzakerelere girişilir; 21 Mayıs 1799'da kalıcı bir birlik sözleşmesi imzalarlar. 22 Haziran'da bu sözleşme başarıyla gerçekleşir ve "tek ve bölünmez" olarak yeniden oluşan tarikat Fransa Büyük Doğusu adını alır ve başkanlığa da Pek Muhterem Kardeş Roettiers de Montaleau getirilir.

Kusursuz bir birlik gerçekleşir. Yalnızca bağımsızlıklarına önem veren birkaç küçük Skoç hücresi varlığını korur. Fransa Skoç Ana Locası, Paris Büyük Doğu'sundan ayrılarak Skoç Saint-Alexandre adını alır. Bu hücrede çalışan Grasse-Tilly Kontu Fransa Yüksek Şurası'nın kurucusudur. Aynı zamanda, 1 Kasım 1804'te, Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Riti Genel Büyük Locası'nı oluşturur.

Bu oluşumdan kaygı duyan Büyük Doğu, 3 Aralık 1804'te, Yüksek Şura'yla bir anlaşma imzalar, böylece iki iktidar da Fransız masonluğunun buyruğunu paylaşır; Büyük Doğu, 1-18 arasındaki derecelerde olan atölyeleri denetlemektedir; Yüksek Şura ise 19-33 derecelerde yetkisini kullanır.

Fakat, neredeyse aynı zamanda (Temmuz 1805), Büyük Doğu'nun içinde, 33. dereceyi verdiği Büyük Doğu üyelerinden oluşan Ritler Büyük Direktuvarı kurulur.[37] Yüksek Şura, yükümlülüklerin ihlal edildiğini düşünür. 6 Eylül 1805'te Skoç Riti'nin yüksek şahsiyetleri Mareşal Kellermann'ın evinde toplanarak 1804 tarihli konkordatoyu teşhir ederler ve Skoç Genel Büyük Locası'nın ye-

37) 1826 yılında *Büyük Rit Koleji* olur.

niden kurarlar. O zamandan beri iki obediyans asla birleşmez. Grasse-Tilly Kontu Yüksek Şura'nın ilk Hâkim Büyük Şövalye'si olur. 1806 yılında onun yerine İmparatorluğun baş şansölyesi olan Cambacérès geçer. Aynı zamanda Büyük Doğu'nun yardımcı baş üstadıdır (baş üstat ise imparatorun kardeşi Joseph Bonaparte'tır).[38]

19. ve 20. yüzyıllar boyunca Fransa'daki iki obediyansın yaşamının ve tezahürlerinin tarihsel ayrıntısına, kurumsal biçimlerini ya da doktrinlerini ilgilendirmediğinden giremeyiz. Önemi abartılmış olan politik dışa açılmalar genellikle koşullara bağlı sonuçlardır. Bunlara, Devrim'in hazırlanmasındaki açıklamaya benzer bir açıklama getirilebilir. "Arenaya inmek", bazı kardeşlerin inisiyatifinin ya da tarikat hedeflerine verilen az çok dar yorumun ardından, ülkenin kamusal yaşamına katılmanın bir biçimidir yalnızca. Ama bu katılım genelde kamuoyunun "hareketini izlemek"ten başka bir şey yapmaz ve özellikle de Büyük Doğu'ya özgüdür.[39] Bağımsızlık geleneğine sadık Skoç Riti ise, politik tavır alışlardan daha fazla kaçınmıştır.[40]

38) İmparatorluğun büyük isimleri o dönemde masonluğun iki obediyansını doldurmaktadır: Augereau, Lefebvre, Sérurier, Mortier, Masséna, Soult, Ney, Kellerman, Lacépède... Napoléon'un Mısır seferi sırasında inisiye olduğu söylenir; kesin değildir. Ama Joséphine'in kabul localarına mensup olduğu kesindir. Büyük Doğu'nun loca sayısı 1804 yılında 300'den 1814 yılında 1219'a çıkar.

39) Bkz. D. Ligou, *Frédéric Desmond et la franc-maçonnerie sous la IIIe République* ve J. Baylot, *La Voie substituée.*

40) Dük Decazes ya da Choiseul Dükü gibi Restorasyon döneminde kimi zaman pek gözde olan yöneticileri, başka zamanlar akıntıya karşı gitmişlerdir. Örneğin İkinci İmparatorluk döneminde "sağcı Voltaireci" ve kralcı olan Akademi üyesi Viennet bunlardandır.

Tamamen kurumsal düzlemde, İkinci İmparatorluk koşullarında Büyük Doğu'nun Yüksek Şura'yı ilhak etme yönündeki son teşebbüsünü, "Evrenin Büyük Mimarı tartışması"nı, 1940-1944 dramını ve 1964'te Skoç Riti bölünmesini belirtmek yeterlidir.

1. Mareşal Magnan ve Akademi üyesi Viennet. – 9 Ocak 1852'de Louis-Napoléon'un kuzeni Prens Murat Büyük Doğu'nun baş üstadı seçilir. Çeşitli kargaşaların ve baş üstatlık konusunda Prens Murat ile Prens Jérôme Napoléon arasındaki zıtlaşmanın ardından III. Napoléon, 11 Ocak 1862 tarihli bir kararnameyle şunu belirtmişti: 1. Fransa Mason Tarikatı'nın baş üstadı kendisi tarafından atanmıştır; 2. Mareşal Magnan Büyük Doğu'nun baş üstadı atanmıştır.[41] Metnin muğlaklığı sayesinde, Mareşal Magnan Yüksek Şura üzerinde hukuksal yetkisi olduğunu ileri sürer. Fakat Yüksek Şura'nın Hâkim Büyük Şövalye'si olan Akademi üyesi Viennet, ileri yaşına rağmen, büyük bir şiddetle direnir. Kibirle imparatora hitap eder ve sonunda baş üstat Magnan boyun eğer. Skoç Riti özerkliğini korumuştur.

2. Evrenin Büyük Mimarı tartışması. – Ruhban-karşıtı liberalizmin locaların gelişimine yansıdığı ve papanın yasaklarının ardından inançlı Katoliklerin localarda giderek daha az yer aldığı dönemdeyiz.

41) Aynı dönemde hükümet masonluğa karşı tüm iyi niyetini göstermeye çalışıyordu. İçişleri Bakanı Persigny'nin 16 Ekim 1861 tarihli bir kararnamesi locaları, Saint-Vincent-de-Paul Cemiyeti'yle aynı sıfatla, valilerin iyi niyetine bırakır.

1877 yılında Büyük Doğu'da önemli bir olay meydana gelir. Daha sonra baş üstat olacak Papaz Desmond'un raporu üzerine localar meclisi locaların "Evrenin Büyük Mimarı'nın Şanı" için çalışma yükümlülüğünü kaldırmaya karar verir. Bu yenilik dolayısıyla ortaya çıkan eğilim, daha sonra, Obediyans'ın bütün inisiyatik ve entelektüel politikasına egemen olacaktır. Hemen ardından Büyük Doğu "evrensel masonluk gövdesi"nden ayrılır. İngiltere Birleşik Büyük Locası özellikle Fransa'daki Büyük Doğu'yla her ilişkiyi kesmeye karar verir.

Aynı fikir akımı Yüksek Şura'nın "mavi" (1.-3. dereceler) atölyelerinde de görülür. Evrenin Büyük Mimarı'ndan kurtulmak ve Obediyans'a demokratik bir yapı vererek onu gençleştirmek istenir. Mücadeleyi Fransa masonları Gustave Mesureur, Henri Brisson, Charles Floquet, Camille Pelletan sürdürür. Koşullara bağlı ve tereddütlü oportünizmin ötesinde tarikatın ve Ritin kalıcılığını amaçlayan Yüksek Şura, tartışmanın hassas noktasını seçer ve 12 Şubat 1880'de on iki loca ondan ayrılarak güçlü bir bağımsız masonluk kurarlar: Büyük Sembolik Skoç Locası.

Ama kardeşçe bağlar kurulmakta gecikmez; fikirler her tarafta gelişme gösterir. Yüksek Şura'nın onayıyla, Skoç mavi loca temsilcilerinden oluşan genel bir meclis 7 Kasım 1894'te Paris'te toplanır ve Fransa Büyük Locası adı altında özerk bir büyük loca kurmaya karar verir. Yüksek Şura, mavi locaların idaresi için bütün yetkileri bu meclise verir. 10, 11 ve 12 Mayıs 1895'te genel meclisini toplayan Büyük Loca kendi anayasasını oylar ve ilk baş üstadı olarak Halkların Birliği'nin üstadı Guillemaud'yu seçer. Yüksek Şura'nın zaferi olarak bütün atölyelerin "Evrenin Büyük

Mimarı'nın Şanı" için çalışmaya devam etmesi önemlidir. Skoç Riti böylece ikiye bölünmüş olur: Yüksek şura 4.-33. derecedeki atölyeleri otokratik olarak yönetirken, Büyük Loca, demokratik biçimli örgütlenme olarak 1.-3. derecedeki atölyeleri bir araya getirmektedir.[42]

"Büyük Mimar Tartışması"nın bir diğer belgesi, Fransa Ulusal Büyük Locası'nın kuruluşudur. 1910 yılında, Düzeltilmiş Skoç Riti'ne bağlı olan Dostlar Merkezi Locası, kendi ritüelini koruma –özellikle Evrenin Büyük Mimarı'na yakarma– koşuluyla, Büyük Doğu'ya katılma kararı alır. Ustaca hükümlerle ona bütün güvenceler verilir. Ama Büyük Doğu bunlara itiraz etmekte gecikmez ve Dostlar Merkezi Obediyans'tan ayrılır, ardından da Bordeaux'daki Saygıdeğer Loca Anglaise 204 ayrılır. 1913 yılında bu iki atölye özerk masonluk gücü haline gelirler ve Fransa ve Fransız sömürgeleri İçin Bağımsız ve Düzenli Ulusal Büyük Loca'yı kurarlar. Bu loca 1948 yılında Fransa Büyük Ulusal Locası adını alacaktır. 20 Kasım 1913'te yeni Obediyans İngiltere'nin Birleşik Büyük Locası tarafından tanınırken, Fransa Büyük Locası bu lütfu asla göstermez.[43]

42) Puteaux Sokağı 8 numarada bulunan Büyük Loca yaklaşık 24 bin kişiyi bir araya getirir ve 647 locayı toparlarken, Cadet Sokağı 16 numarada bulunan Büyük Doğu ise 41 kişiyi ve 900 locayı bünyesinde toplamıştır.

43) Bu Obediyans'ın merkezi Paris'te, Christine-de-Pisan Sokağı 12 numaradadır ve günümüzde 25 bin 600 üyesi ve bin locası bulunmaktadır. Buradaki Kardeşlerden küçük bir bölümü 1958 yılında ayrılarak bir başka Fransa Büyük Ulusal Locası'nı (1984'ten beri Geleneksel Sembolik Büyük Loca) kurmuşlardır ve bunun merkezi de Opéra Meydanı 5 numaradadır.

3. 1940 feshi ve yenilenme. – Devrim'den bu yana Fransa'da birbirini izlemiş rejimlerin hiçbiri masonluğu endişelendirmemiştir. Fakat masonluğun kısmi politizasyonu, –masonlar kadar karşıtlarının da fazlasıyla özdeşleştiği– III. Cumhuriyet'in yaşamındaki aktif payı, masonluğu bozgun dönemecine ve sorumlularına yönelik haklı ya da haksız suçlamalara sürükler.

13 Ağustos 1940 tarihli ve Mareşal Pétain'in imzasını taşıyan bir yasa "gizli cemiyetler"i[44] yasaklıyor ve mallarına el koyuyordu. 19 Ağustos 1940 tarihli bir kararname, Büyük Doğu'nun ve Fransa Büyük Locası'nın feshine yönelikti; 27 Şubat 1941'de Bağımsız Büyük Ulusal Loca ve İnsan Hakları obediyansı feshedilir. 11 Ağustos 1941 tarihli bir yasa,[45] yüksek mevkidekilerin (loca subayları ve yüksek dereceliler) adlarının *Resmi Gazete*'de yayımlanmasını ve bunlara, kamu görevi yapmalarını yasaklayan Yahudi statüsünün uygulanmasını emrediyordu. Bu baskı amacıyla, Bernard Faÿ'ın yönettiği bir Gizli Cemiyetler Servisi kurulur.

Ancak olaylar bu kararlardan önce başlamıştı. Fiili fesih, locaların kapatılması ve müsadereler, Alman işgal birlikleri tarafından gerçekleştirilmişti. 7 Ağustos 1940'ta, soylu bir düşünceyle Mareşal Pétain'e hitaben yazılan ve Seine valisi Villey'e Fransa Büyük Doğu Tarikatı Meclis sekreteri Louis Villard ve başkanı Arthur Groussier tara-

44) Fransa'daki mason obediyanslarının hukuksal olarak gizli cemiyet olmadığını belirtelim. Bunlar 1901 yasasına tabi cemiyetlerdir. Göreceğimiz gibi, "giz" inisiyatik düzendedir.

45) Yasada imzası bulunan Amiral Darlan'ın babası (vekil ve bakan olmuştu) 2 Mart 1893 tarihinde Skoç locası olan Halkların Birliği'nde inisiye olmuştu.

fından iletilen mektupta, "Büyük Doğu faaliyetine son veriyor; buna bağlı bütün localar çalışmalarını sürdürmekten derhal vazgeçmelidir" deniyordu.[46]

Ancak Direniş eylemi gecikmeyecektir. Ardından ise ne yazık ki kanlı baskı ve sürgünler gelecektir. Büyük Loca'dan Kardeş José Roig 1 Ağustos 1941'de Almanların rehine alıp ilk kurşuna dizdiği kişiler arasındadır. Ardından Pierre Brossolette ve başkaları da öldürülür. Yine de kardeşlerin yasadışı toplantıları Paris'te, bütün büyük şehirlerde –Vichy bölgesi dahil– yapılır; hatta Almanya'da mahkûm kardeşler tarafından bir loca bile kurulur (Yarbay Machet). Masonik bir direniş hareketi olan Patriam Recuperare oluşturulur.

22 Eylül 1943'te Fransa Büyük Locası büyük üstadı Michel Dumesnil de Gramont, Geçici Danışma Meclisi'nde Ulusal Direniş Konseyi'ni temsil etmek üzere seçilir ve önce Londra'ya, ardından da Cezayir'e gider. Onun eylemi sayesinde, General de Gaulle imzalı 15 Aralık 1943 tarihli bir kararname, 13 Ağustos 1940 tarihli yasayı ve ardından gelen düzenlemeleri iptal etmiştir. Bu kararnamenin yayımlanmasının ardından Cezayir'deki atölyeler yeniden açılır. Çeşitli obediyanslara bağlı locaların uyanışı, toprakların kurtuluşuyla at başı gider.

46) Alınması gereken tavır konusunda bilgilenme oturumuna çağrılan Villard'a "zamana bırakması" öğütlenmiştir (Seine valilik özel kalem müdürü Bonnefoy'nın elyazmasıyla oturum notu). Notta şu ibare bulunmaktadır: "Grande-Armée Caddesi 74 numarada bulunan Gestapo'ya başvuru = *cevap yok.*" 7 Ağustos 1940 tarihli mektubun ayrıntılar olmadan aktarıldığı yer: Marquès-Rivière, *Histoire de la franc-maçonnerie française*, Paris, 1941, s. 235-238.

4. Skoç Riti'nin bölünmesi ve Düzenli Masonluğun uyanışı. – 1894'ten beri, Skoç Riti içerisindeki geleneksel ilkeler, olayların etkisiyle silinmişti. Son savaştan sonra bir yeniden canlanma yaşanır. 1953 yılında, Büyük Loca bütün atölyelerinden, "en yüksek tinselliğin sembolü" Kutsal Kitap'ın toplantılar sırasında üstadın sunağı üzerine yerleştirilmesini ister. 1959 yılında, düzensiz bir güç olan Büyük Doğu'yla obediyansiyel ilişkilerini askıya alma kararı alır. Fakat Mason Kardeşler'in çoğunluğu çekimserdir. 1964 yılında bir görüş değişikliği meydana gelir ve Büyük Loca ile Büyük Doğu arasında Kardeşlik İttifakı Sözleşmesi imzalanır. Büyük Şövalye Ch. Riandey'in yönetimindeki önemli bir azınlık o dönemde Büyük Loca'dan ayrılarak Fransa Ulusal Büyük Locası'na katılır ve 1965 yılında yeni bir Yüksek Şura oluşturur. Bu şura, birçok yabancı ülke Yüksek Şurası tarafından (Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Kanada, Brezilya, Kolombiya, Belçika...) derhal tek düzenli şura olarak tanınır. 1970'te Barranquilla'da (Kolombiya) toplanan Yüksek Şuralar Uluslararası Konferansı, 1786 Büyük Anayasaları'nın maddelerine göre her ülkede ancak bir Yüksek Şura olabileceğini hatırlatır. Dahası, Yüksek Şuralar yalnızca düzenli Büyük Localara mensup masonları saflarına katabileceklerdir. Bu, terazinin dengesini Riandey'den yana eğmektir. 1975 yılında Indianapolis'te düzenlenen Uluslararası Konferans'a kesin olarak kabul edilir ve 1980 yılında, bir sonraki Uluslararası Konferans'ı Paris'te örgütlemekle görevlendirilir ve bu konferans düzenlenir. Büyük Loca ile Büyük Doğu arasındaki ittifak anlaşmasına gelince, 1971 yılında "idari konvansiyon" biçiminde yenilenir.

Bu olaylar Fransız masonluğunun görünümünü ve dünyadaki etkisini değiştirir. Fransa Ulusal Büyük Locası, uluslararası planda kabul gören tek düzenli loca olsa da, 1964 yılında ancak 2 bin üyesi vardı ve bunların çoğunluğu İngiliz ve Amerikalıydı. Marjinal bir rol oynamıştır. Skoç Riti'nden Kardeşlerin katkısı onun için çekici bir güçtü. Bu kez Fransızlardan oluşan üyeleri, Taşra Büyük Locaları'nın kuruluşuyla birlikte topraklara iyice nüfuz ederek on kat artarken (1998'de 25 bin 600), Büyük Doğu ve Büyük Loca'nın üyeleri iki misli artmıştır (sırasıyla, 20 binden 41 bine ve 10 binden 24 bine çıkmıştır). Günümüzde Fransız masonluğu, Fransa Ulusal Büyük Locası'nın çabaları ve ilişkileri sayesinde dünya çapındaki düzenli büyük obediyanslar nezdinde, özellikle dünyadaki masonların yüzde doksanından fazlasını bir araya getiren güçlü Anglosakson masonluğu nezdinde hissedilir bir kitle edinmiştir. Ama genel düzlemde önemli olan, çeşitli veçheleri altındaki masonluğun şimdiki ve gelecekteki dünyanın düşüncesi ve yaşamı üzerinde etkisinin olabileceğini bilmektir. Çağdaş obediyansları ve geleneği açısından masonluğun doktrin ve yaşamını inceleyerek bunu görmeye çalışacağız.

V. Bölüm

DÜNYADA MASONLUK

I. – Masonluğun gelişimi

Masonluk, ister "İngiliz" kökenli olsun ister "Skoç", ister Londra'dan gelsin ister Fransa'dan, Avrupa'yı ve dünyayı fethetmekte gecikmez. 1717'de, İngiltere'de Wren'in inisiye ettiği Büyük Petro tarafından Rusya'da bir loca kurulur. 1721 yılında, Mons'ta Kusursuz Birlik kurulur. 1728 yılında ilk İspanya locası Madrid'de Wharton Dükü tarafından, ikincisi de Cebelitarık'ta kurulur.

Yaygınlaşma özellikle 1730'dan itibaren hissedilmektedir. O yıl Kalküta'da bir locanın açıldığı görülür. 1731'de Londra Büyük Locası bütün Rusya için bir taşra baş üstadı atar. 1733 yılında Boston'da, Kardeş Price tarafından, "Üzüm Salkımı" tavernasında Amerikan taşrası ilk Büyük Locası kurulur.[1] Aynı yıl localar Floransa, Malta, Rusya ve Hindistan'da ortaya çıkar. 1734 yılında Hollanda masonları

1) Bir loca 1730'da Philadelphia'da daha önce toplanmıştı.

genel meclisi La Haye'de toplanır ve Birleşik Eyaletler Büyük Üstat Locası'nı örgütler. Aynı yıl Franklin Philadelphia'da Anderson'un *Anayasalar Kitabı*'nın bir baskısını yayımlar.

1735 yılında Hollanda halk meclisleri mason derneklerini yasaklar. Bu, modern masonlara yönelik ilk baskı hareketidir. 1735 yılında localar Lizbon, Roma, Milano, Verona, Padova, Vicenza, Venedik, Napoli, Stockholm, Savannah (Georgia), Charleston'da (Güney Carolina) toplanırlar; 1736 yılında Cenevre ve Polonya'da; 1737 yılında Annapolis ve Hamburg'da toplanırlar. Almanya'daki en eski loca olan bu sonuncusu Taşra Büyük Locası olur ve 1741 yılında *Absalon* adını alır.[2]

1738 yılında, o dönemde prens olan II. Friedrich, Hamburg Locası'nın bir heyeti tarafından inisiye edilmişti; Dresden'de üç loca kurulur, diğerleri İzmir, Halep ve İstanbul'da kurulur. 1738 yılı, Antin Dükü'nün Fransa masonları baş üstadı seçildiği yıldır. Aynı zamanda, Papa XII. Clemens'in masonlara karşı ilk aforoz fermanını ilan ettiği yıldır.

II. – Masonluk ve kilise

Masonluk 17. yüzyıl sonunda kıtaya ya da 18. yüzyıl başında Fransa'ya kök saldığında papalık ne demektedir?

2) Hitler'den önce de mevcuttu. 1933'te uykuya geçerek savaştan sonra uyanmıştı. Bir diğer daha eski obediyans 1740'ta Berlin'de kurulan "Üç Küreli" Büyük Ana Loca'ydı. Bayreuth'ta kurulan Güneş Büyük Locası'nı (1741), Frankfurt-am-Main'deki Birlik Büyük Ana Locası'nı (1742) ve 1770'te Zinnendorf'un Berlin'de kurduğu Ulusal Büyük Loca'yı da sayalım.

Kesin olarak bilinen bir şey yok. Başlangıçta, Katolikliğin çıkarlarına hiç zarar vermeyen gizli bir Yakubi politika izleyen Skoç masonluğu söz konusu olduğundan, papanın bunu uygun gördüğünü düşünmemiz için her türlü gerekçe vardır.

Ama dönem değişmektedir. Skoç masonlar umutlarının suya düştüğünü görürler. Moda akımların peşinden giderek, kendi politik masonluklarını, daha manevi hedeflere yönelmiş, ama, varlığını sürdüren Katolikliğin içinde, taktik amaçlarla dahil oldukları liberalizmin güçlü biçimde sirayet ettiği spekülatif bir masonluğa yavaş yavaş dönüştürürler. Başlangıçta bir yenilik olan "Orange" yanlısı masonluk ise giderek yaygınlaşır. Londra Büyük Locası masonluk meşruiyetinin dağıtıcısı olur. Aynı hoşgörü kisvesi altında, Hanover monarşisinin ve Anglikanlığın bilinçli ya da bilinçsiz bir faili olur. O dönemde Hollanda'da ve Fransa'da devletler telaşa kapılır. Papa ise hem devletin dünyevi lideri hem de Katolik Hıristiyanlığın manevi lideridir.

4 Mayıs 1738'de XII. Clemens, masonluğu mahkûm eden "*In eminenti*" Fermanıyla ateş püskürür. Papa masonların, mason *Sırrı* ve bunun mantıksal sonucu olan *Yemin* nedeniyle sapkınlıktan "güçlü biçimde şüpheli" kabul edilmeleri gerektiğini belirtir, "çünkü eğer masonlar hiç kötülük etmemiş olsalardı, bu aydınlık nefreti olmazdı." Bu ilk gerekçeye, "Bizim bildiğimiz, doğru ve mantıklı başka gerekçeler" de eklenir. Bu kapalı gerekçeler asla açığa çıkmamıştır. Ferrer-Benimeli, S. J., Vatikan'ın gizli arşivlerini açıklarken, "her izinsiz cemiyet, Roma hukukuna dayalı dönemin hukuksal yetkisine göre bir bozgunculuk

odağı, devletlerin düzeni ve huzuru için bir tehlike kabul edildiğinden," bunların geçici türde gerekçeler olduğunu saptamış gözükmektedir.[3]

Mahkûmiyet o zamandan beri defalarca yenilenmiştir: 1751 yılında XIV. Benoît tarafından, 1865 yılında IX. Pius ve 1884 yılında da özellikle XIII. Léon'un *Humanum Genus* başlıklı papalık genelgesi tarafından: "Onlara (masonlara) göre, insan aklının kavrayabileceğinin dışında ne dinsel dogma vardır ne hakikat... Dahası, çok çeşitli dinlerden gelen yandaşlarına saflarını açarak, din kaygısını önemsiz şeyler mertebesine indirgeyen ve tek doğru din Katolik inancıyken, bütün dinsel biçimleri eşitleyen dönemin büyük hatasına daha da saygınlık kazandırmışlardır."

1738 tarihli papalık genelgesinin Katolik ülkelerde az çok ciddi sonuçları olacaktır. Özellikle Venedik'te, Sardinya'da, Polonya'da, İspanya'da, Portekiz'de kabul görüp uygulanır. Bu iki ülkede, engizisyon ortalığı kırıp geçirir. 1742-1744'te Lizbon'daki Coustos ya da Goustaud davasının izleri hâlâ mevcuttur. Bir Paris locasının üstadı olan bu kişi işkence görmüş ve kürek cezasına mahkûm edilmiştir.

Fransa'da genelgenin hiç etkisi olmaz. Paris parlamentosu tarafından kayda geçirilmediğinden, *Lex non promulgata non obligat* sözünün uygulanmasıyla asla icra edilmez. Dahası, Gallikan ruhban kendi özgürlüklerine de önem veriyordu. Bütün 18. yüzyıl boyunca, ruhbanlar localar-

3) Ferrer-Benimeli (José A.), S. J., *Historia de la Masoneria española en el siglo XVIII. Relaciones entre la Iglesia Católica y la Masoneria*, Zaragoza, 1971 ve *Les Archives secrètes du Vatican et de la Franc-maçonnerie*, Paris, Dervy-Livres, 1990.

da kalabalıktı. Ustelik bunlar son derece Katoliktiler. Hatta bu localara yalnızca Katoliklerin kabul edildiği de ileri sürülebilir. *Mason Meslektaşlığının Yükümlülükleri*'nin Fransızcadaki ilk baskısı,[4] *Fransa Localarında Uygulanan Tüzük*'ü de içermektedir. Burada şu satırlar okunmaktadır: "Dine, krala, örf ve âdetlere sarsılmaz bağlılık sözü vermemiş ve yemin etmemiş hiç kimse mezhebe alınmayacaktır."

Bütün Eski Rejim boyunca, masonluk gösterilerinin dinsel törenlerle karıştığını görmek alışıldık bir durumdur. Masonların görkemli ayinlerle kutladıkları tarikat bayramlarında, iki Saint-Jean'da, kardeşlerin ölümlerinde durum böyledir. Bu ruh hali İkinci İmparatorluk dönemine kadar sürer. 1820 yılında, Büyük Doğu'nun üst düzeyinde yer almış Berry Dükü için düzenlenen dini cenaze töreni üniformalı üstatların katılımıyla gerçekleşir. 1865 yılında, Büyük Doğu'nun baş üstadı Mareşal Magnan ölür. Monsenyör Darboy'nın Notre-Dame'da kutsadığı tabutun üzerinde onun masonluk derecesinin işaretlerini görmek kimseyi rahatsız etmez. Yine de inançlı Katolikler yavaş yavaş locaları boşaltıyordu, çünkü 1801 Konkorda'sından bu yana, masonlara yönelik aforoz, önceki yüzyılda kâğıt üzerinde kalmışken artık hayata geçmekteydi. Mareşal Magnan'ı dini bir şekilde gömen Monsenyör Darboy Vatikan'ın oklarını üzerine çekecektir. Olaylara bağlı olan bu gelişme, bir yandan ruhban-karşıtlığına, diğer yandan da masonluk-karşıtlığına yol açacaktır.

4) La Tierce, *Histoire, Obligations et Statuts de la Très Vénérable Confraternité des Francs-Maçons*, 1742, s. 142.

1917'de çıkarılan Kilise Hukuku Yasası'yla birlikte bir gelişme yaşanır. Ancak "kiliseye ya da meşru sivil iktidarlara karşı düzen çeviren" bir mason mezhebine katılan kişilere aforoz uygulanacaktır. Metnin katı çerçevesi içinde, yeni yönelimler manevi güçlerin yakınlaşması adı altında söz konusu edilmiştir. II. Vatikan Konsili'nde, "ayrılmış Kardeşlere, Tanrı'ya inanan masonlara" dikkat çekilmiştir. 1983 tarihli II. Jean-Paul'ün yeni *Codex Iuris Canonici*'si artık masonluktan söz etmemektedir. Masonluk, derneklerle ilgili kamu hukukuna uyuyor gözükmektedir ve 1374 kilise hukukuna göre, yalnızca "kiliseye karşı kumpas düzenleyen bir cemiyete katılan kişi haklı bir cezaya çarptırılır." Karşılıklı bir hoşgörü içinde ortalığın yatışması mümkün gözükmekteydi. Fakat, 26 Kasım 1983'te, papanın onayladığı, *İnanç Doktrini Roma Katolik Topluluğu* bildirgesi şunu ilan ediyordu: "Kilisenin masonluk karşısındaki olumsuz yargısı aynen sürmektedir, çünkü masonluğun ilkeleri kilisenin doktriniyle hâlâ uzlaşmaz görülmektedir. Masonluğun saflarındaki müminler ciddi günah işlediklerinden Kutsal Komünyon'u hak etmezler... Yerel ruhani yetkililerin, bu bildirgenin ilgasını içeren bir hükümle mason cemiyetlerinin niteliğine dair karar verme yetkileri yoktur."[5]

23 Şubat 1985'te, Vatikan'ın gazetesi *Osservatore Romano* bir yorum yayımlamıştı: "Bir Katoliğin Tanrı'yla ilişkisini, biri inanç-üstü olan insani, diğeri Hıristiyan olan kişisel ve içsel, iki tarzda ayırarak yaşaması mümkün değildir... Localarda hüküm süren esrar perdesi, katılanlar için bilmedikleri bir stratejinin aleti olma riski de içermektedir." Kilise açı-

5) *Documentation catholique*, no. 1865, s. 29, 1984.

sından, bu, iyi niyetli insanlar arasında diyaloğu ve işbirliğini sürdürmeyi engellemez. Örneğin Fransa'da, Kasım 1985 yılında, Piskoposluk Daimi Konseyi diğer dini örgütlerle ve belli başlı mason obediyanslarıyla birlikte, yabancıların kabulüyle ilgili ortak bir kardeşlik çağrısı imzaladı.

Roma Katolik kilisesinin mason doktrinine yönelik yargısını, 1987 yılında Anglikan kilisesinin benzer yargısıyla karşılaştırabiliriz. Metodist ve Vaftizci kiliseler tarafından da aynı tavır defalarca ifade edilmiştir. Mason doktrin ve ritini incelediğimizde, ruhani sorunlar dışında, dogmatik gerekçeleri belki daha iyi değerlendirebiliriz.

III. – Dünyada masonluğun günümüzdeki durumu

Günümüzde masonluğun yaklaşık 6 milyon düzenli üyesi vardır. Bunların 3 milyonu Amerika Birleşik Devletleri'nde,[6]

6) Yaklaşık 14 bin loca vardır. Her eyalette bir Büyük Loca ve iki Skoç Riti Yüksek Şurası (kuzey yetki merkezi Boston'da, güney yetki merkezi Washington'dadır). Masonluktan dışlanmış olan Siyahlar özel bir obediyans kurmuşlardır: Adını kurucusundan alan *Prince Hall* (Boston, 1791). Bunun da yaklaşık 5 bin locası vardır. Kelimenin tam anlamıyla mason örgütlerin yanında, çeşitli para-masonik örgütler de vardır (4 milyon erkek çocuğu bir araya getiren genç örgütü Molay Tarikatı ve çeşitli kadın oluşumları). Masonluk Amerikan kamusal hayatında her zaman önemli bir rol oynamıştır. Devrim masonluğun eseriydi; Boston'daki *Tea Party* Saint-André Locası'nda örgütlendi. Bağımsızlık Bildirgesi'nin 56 imzacısının 50'si masondu. Amerika Birleşik Devletleri'nin 15 başkanı masondur: Washington, Jefferson, Th. Roosevelt, Monroe, F. D. Roosevelt, Truman, L. Johnson, G. Ford, G. Bush...

700 bini Birleşik Krallık'ta ve bağımlı topraklarda,[7] 200 bini Kanada'da, 200 bini de Avustralya'dadır. Bütün liberal ülkelerde yayılan masonluk, her türlü zorunlu konformizme temelde düşman olduğundan, otoriter ya da köktenci rejimlere tabi ülkelere giremez. Faşist İtalya'nın, Nazi Almanya'sının, Franco İspanya'sının ve –Küba hariç– komünist ülkelerin durumu böyleydi. Özellikle Fas hariç, İslami ülkelerin çoğunda da durum böyledir: Localar aracılığıyla "Siyonist" sızmadan çekinilmektedir. Doğu Avrupa ülkelerinde meydana gelen liberalleşme mason localarının ve hatta Düzenli Büyük Locaların kurulmasına imkân tanır (Macaristan'da 1989, Çekoslovakya'da 1991, Polonya ve Rusya'da 1992). Bu sonuncu ülkede, Moskova'da, 24 Haziran 1995'te Fransa Ulusal Büyük Locası'nın çabalarıyla bir Büyük Loca kabul edilmiştir.

Düzenli mason locaları Büyük Loca ya da Büyük Doğu şeklinde bir araya gelmiştir (kural olarak her devlette bir obediyans bulunur). Bunların üzerinde, yüksek derecelerin dağıtıcısı örgütler tam özerklikle yer alırlar. Karşılıklı olarak birbirlerini tanımalarının temelini oluşturan geleneksel kuralların bazılarına –*landmarks*– uyarlar. Bunlar arasında, öncelikle, Evrenin Büyük Mimarı Tanrı'ya inanç ile Kutsal-Yasa Kitabı'nda vahyedilen iradesine inanç yer almaktadır. Ama bu her bir kardeşin ibadette bulunma zorunluluğu demek değildir.

Bu düzenli masonluğun dışında, bu *landmarks*'ı az çok reddeden modernist obediyansları da eklemek gerekir. Bunların dünyada, özellikle Latin ülkelerinde on

7) Yaklaşık 8 bin loca vardır. Bunların 1700'ü Londra'dadır.

binlerce üyesi vardır. Fransa Büyük Doğu'su bunun tipik örneğidir.

IV. – Masonluk ve kadınlar

Anderson'un *Anayasalar Kitabı* mason tarikatına kadınların alınmamasını *landmark* olarak, kurumsal kural olarak saptar.[8] Masonların genelinin uyduğu bu kural, "spekülatif" masonluğa aktarılmış olan inşaatçı masonların eski kurallarına dayanır. Bununla birlikte, gerçekte, Büyük Britanya'da ve kıtada loncalar ve "meslekler" kadınları da usta olarak kabul etmektedir.[9]

Masonluk yaygınlaştığında, tamamen erkeklerden oluşan toplantılar –özellikle Fransa'da– meraklıları kışkırtmakta gecikmez ve her imkânı kullanarak meraklarını gidermeye çalışırlar. Tarikatın dışında bırakılan kadınlar öncelikle bunların parodilerini oluştururlar: Mutluluk Tarikatı, Çapa Şövalyeleri, Ballı Sinek Tarikatı, Gül Şövalyeleri, Mopse Mezhebi... Şakacı bu fantezilerle masonluğun pek işi olmaz.

Fakat 18. yüzyılda, cazip olduğu kadar zorunlu da olan, entelektüel hareketi salonlarla yöneten bir cinsiyetin herhangi bir talebini reddetmek çok güçtü. Dört mertebeli –

8) Madde III: "Köleler, kadınlar, ahlaksız ya da şerefsiz insanlar kabul edilemez; yalnızca iyi ün sahibi erkekler kabul edilir."

9) Örnek olarak Étienne Boileau'nun *Livre des Métiers*'sini (1268), Norwich Duvarcılar Loncası Tüzüğü'nü (1375), York Locası'nın 1693 tarihli tüzüğünü verebiliriz.

çırak, usta, üstat, mükemmel üstat– bir kadın masonluğu kurma fikri 1744'te Beauchêne Şövalyesi tarafından ortaya atılmıştı. Kadın locaları 1760'tan itibaren önem kazanırlar; öyle ki 1774 yılında Büyük Doğu, tarikatın kurallarını ihlal etmeden fiili bir durumu kurala bağlamaya karar verir. Böylece, "kökü" erkek atölyelerinde olan ve hayır işleri yapma misyonuna sahip, subaylarına bağlı *evlatlık localar* kurulur.

Aslında bunların faaliyeti özellikle sosyeteyle ilgiliydi ve Toplumsal Sözleşme, Yürek Temizliği, Dokuz Kız Kardeş gibi en ünlü erkek localarının her birinin bir evlatlık locası vardı. Chartres Dükü, karısını ve kız kardeşi Bourbon Düşesi'ni inisiye eder ve düşes, evlatlık localarının baş üstadı olur. Cagliostro Mısır Masonluğu ise kesin olarak androjindi. Büyük Kıpti'nin karısı Lorenza Rit'in baş rahibesiydi ve İsis'in çağrısı üzerine, 1782 yılında Madam Brienne, Polignac, Choiseul, Havrincourt ve Genlis'i inisiye eder.

Devrimin ortadan çekilmesinden sonra evlatlık locaları, İmparatoriçe Joséphine döneminde önemli bir gelişme gösterirler; sonra da düşüşe geçerek, Restorasyon döneminde yok olurlar.

Kadının entelektüel ve toplumsal özgürleşmesi yönündeki çağdaş hareketin de masonluk üzerinde etkisinin olmaması mümkün değildir. Evlatlık locaları yüzyılın başında yeniden ortaya çıkar. 1907 yılında, Yeni Kudüs Locası Fransa Büyük Locası'ndan bir evlatlık locası kurma izni alır. Birçok başka Skoç Riti atölyesi de bu örneği takip eder. Kurala bağlılık nedenleriyle Fransa Büyük Locası savaştan sonra bu locaları uyandırmak istemez, ancak 1952

yılında bir kadın obediyansı kurulur: Fransa Büyük Kadın Locası.[10]

Karma bir obediyans ise İnsan Hakkı'dır ve Pecq'teki Özgür Düşünürler Locası'nın ünlü propagandist Maria Deraismes'i 14 Ocak 1882'de inisiye etmesinden doğmuştur. Bu obediyans, Georges Martin'in yardımıyla 4 Nisan 1893'te İnsan Hakkı – Sembolik Skoç Büyük Locası'nı kurar. İnsan Hakkı Locası Fransız obediyanslar tarafından tanınmasa da, önemli ve cesaret verici sonuçlar elde etmiştir. 1901 yılında Uluslararası Tarikat'a dönüşür ve günümüzde 50 ulusal oluşum içermektedir.[11]

Amerika'da para-masonik kadın örgütlerinin varlığını daha önce belirtmiştik: *The Order of the Eastern Star* 1850 yılında kurulmuştur (tüm dünyada iki buçuk milyon üyesi ve çok sayıda kolu bulunmaktadır); *White Shrine of Jerusalem* 1894'te kurulmuştur (180 bin üyesi vardır); *Order of Amaranth* (1891); genç kızlar için de *Order of Rainbow for Girls* ve *Job's Daughters.* İngiltere'de de kadınlar için bir örgüt vardır: *Honourable Fraternity of Antient Freemasonry.*

Göreceğimiz gibi, mason inisiyasyonu, hiç olmadığı kadar güncelliğini koruyan Bilgi'ye erişmenin bir tarzını ifade ediyorsa, kadın inisiyasyonu sorunu da varlığını korur.

10) Merkezi Paris'tedir (4, cité du Couvent). 300 locası ve 11 bin üyesi vardır.

11) Fransız federasyonun merkezi Paris'tedir (49, Boulevard de Port-Royal); 446 locaya dağılmış 14 bin üyesi vardır. 1973 yılında yaşanan bir ayrılığın ardından, İnsan Hakkı geleneğine bağlı bir Evrensel Karma Büyük Locası kurulur. Fransa Büyük Doğu'su ruhunda 1988'de kurulan Fransa Karma Büyük Locası'nı da belirtmek gerekir. Her birinin 1400 üyesi vardır.

İKİNCİ KISIM

DOKTRİN, RİTLER VE OBEDİYANSLAR

I. Bölüm

TİNSEL KAYNAKLAR

Masonluğun meditasyona sunduğu temalar alışıldık kavramların yazılı dilinde ifade edilemez. Bu onların özellikle de bağdaşık bir doktrin olarak kavranmasına hiç engel değildir. Kullanılan dil sembollerin dilidir. Biçimsel mantığa ve açık seçikliğe tutkun bir dünyada artık geçerliliğini yitirmiş gözükmektedir. Ama, tamamen rasyonel bilginin öne çıkardığı nispiliğe bağlı şaşırtıcı olgu, sembolizmin giderek daha güncel bir karakter edinmesidir. Edebiyatta, sanatta ve şimdi de bilginler için bile, birçok kişi için düşünceyi ifade etmenin tek tarzıdır sembolizm. Genel olarak, hakikate yaklaşmanın nesnel yordamları ile öznel yordamları arasında aykırılık olmadığı kabul görmektedir. Bu açıdan, sembolik olan şey anakronik bir çocukluk diye görülemez.

I. – Hıristiyan ezoterizmi

Mason sembolizminin özünün Yahudi-Hıristiyan olduğu saptaması artık sıradandır. Onun en eski ve en tartışma-

sız temeli, genellikle Yuhannacı olarak nitelenen –çünkü özellikle Aziz Yuhanna'nın eserlerinde (İncil, Mektuplar, Kıyamet) ifade edilmiş bulunan– *Hıristiyan ezoterizmi*'dir.[1]

İlk üç dereceden localara (sembolik localar) *Saint-Jean Locaları* denir. Aziz Jean-Baptiste ile İncil yazarı Aziz Yuhanna'ya başvuru operatif masonluğa kadar uzanır ve bu hamiliğin önemi spekülatif masonluk tarafından, daha ortaya çıkar çıkmaz onaylanmıştır.

1723 tarihli *Anayasalar Kitabı* şunu belirtir: "Eskiden Kardeşler, Saint-Jean günü, gün doğumunda, bir manastırda ya da civardaki yüksek bir dağın tepesinde toplanıyorlar ve büyük subaylarını orada seçtikten sonra şenlik yerine gidiyorlardı."

Rahip Pérau'nun (1744) yazdığı *İhanet Edilmiş ve Sırları İfşa Edilmiş Masonluk Tarikatı* adlı ve masonluk üzerine açıklamaların yer aldığı en eski kitaplardan birinde şu belirtilmektedir:

"Yabancı bir mason bir locaya kabul edilmek istendiğinde fazladan şu sorular eklenir:

D.: Nereden geliyorsunuz?

R.: Saint-Jean Locası'ndan.

D.: Ne getiriyorsunuz?

R.: Ziyaretçi Kardeşe hoş geldin."

Aynı eserde, mason yemininin sunumu üzerine şu saptamaları görüyoruz: "Kurula törenle alınan kişi, yukarıdaki bir koltuğun arkasında, uçta duran üstadın karşısında üç aşamada ilerletilir. Koltuğun üzerinde Aziz Yuhanna'ya

1) Bu ezoterizm, bilindiği gibi, Katolik kilisesi tarafından inkâr edilmiştir.

göre İncil görülmektedir. Baş üstat ona şöyle der: Masonların ve masonluğun sırlarını asla çizmeyeceğinize, yazmayacağınıza ve açık etmeyeceğinize dair yemin ediyor musunuz? Sonra kabul edilen kişinin sol göğsünün üzerine bir pergelin ucu konulur; pergeli sol eliyle o tutmaktadır; sağ elini İncil'in üzerine koyar ve baş üstadın söylediği her şeye itaat edeceğine söz verir."

Aziz Yuhanna'ya atfedilen metinlerin uzun bir bağdaştırmacı evrimin eseri oldukları ve Yunan, Mısır, Yahudi ve Doğu katkılarının kurallı bir sistem halinde gelişimine işaret ettikleri belirtilir. Bunlar, en kusursuz ifadelerden biri olarak, insanın ezeli metafizik kuşkusuna değişmez cevabın ifadesidir. Masonluğun en iyi teorisyenlerinden biri olan J. de Maistre'in belirttiği gibi, aşkın Hıristiyanlık diye adlandırdığı Aziz Yuhanna'nın yazılarındaki ezoterizm, bütün dinlerin ortak ve geleneksel özünü, tamamen olgunlaştırarak en iyi şekilde açıklamaktadır (*Du Pape*, sonuç bölümü).

II. – İnisiyatik gelenek: Hermesçilik ve hümanizma

Fakat, kaynakların analizinde daha öteye gitmek yerinde olur. İncelemeyi, hem ilk üç derecede hem de Skoç Riti'nin yüksek derecelerinde, tarikatın dışsal tarihi ve sembolizminin ortaya koyduğu doktriner savlar üzerine yönelttiğimizde çok net bir sonuç kendini dayatır. Masonluğun, genellikle –bağdaştırmacı bir biçim olsa bile– Hermesçilik olarak adlandırılan bütün inisiyasyonların geleneksel büyük akımına her zaman dahil olduğu fark edilir.

İnisiyatik gelenek akımının kökenini insanlığın beşiğinde aramadan, insan kalbinde ve ruhunda doğuştan bulunan dinsel duygunun tatminine cevap verse de, bunun gelişmiş ifadesinin Kalde'nin, Mısır'ın ve Yunan'ın evladı olduğunu söyleyelim. Bu geleneğin tarihi, gnostiklerle, yeni-Platoncularla, yeni-Pisagorcularla, Mitracılarla ve Orpheusçularla birlikte geleneğin gelişimine damgasını vuran yeni-İskenderci dönemin büyük sentezlerine, çağımızın ilk yüzyıllarına kadarki felsefenin tarihine sıkı sıkıya bağlıdır.

O dönemde Antik düşünürler insan bilgi ve düşüncelerinin bir sentezini gerçekleştirmeyi başarmışlardı. Onlara göre, din, bilim ve felsefe arasında özdeşlik vardı. Onların bilgi araçları akıl ve inançtı. Aklın her şeye erişemeyeceğine ikna olduklarından, sezginin payını da kabul ediyorlardı. Kendi akılları ve eylemleri için, insanın her şeyin ölçüsü olduğunu kabul etseler de, insanın bir bütünün parçası olduğuna ve bu büyük bütüne mensup olmanın ona yüksek hakikatleri gösterebileceğine inanıyorlardı. Antik düşünürlerde, kelimenin en iyi anlamında büyünün ve okültizmin önemi buradan kaynaklanır.

İnisiyatik biçim, Eleusis Gizemleri ve Mısır Gizemleri'nden doğan Orpheusçu-Pisagorcu gizemlerdi. Onların tinsel öğretilerinin hedefi, Kusursuzluğun ortaya çıkmasını sağlamaktı. İnisiye olmak, sembolik olarak ölmeyi, saflık, bilgi ve mutlak tamlık haline yükselmeyi öğrenmekti. İnisiyasyonun birçok mertebesi vardı; aynı bedeni, aynı ruhu koruyor gözüken inisiyenin varlığının bir bölümü, aslında her inisiyatik basamakta yenileniyordu.

Bağdaştırmacı katkılar bakımından çok zengin olan ve İncillerde Hakikat arayışı için iç aydınlanmaya büyük

bir yer ayıran Hıristiyanlığın Antik düşünceyle buluşması gerektiği düşünülebilir. Aslında, bu tinsel temas özellikle Aziz Yuhanna İncili ile Hermes Trismegistos'a atfedilen metinler –özellikle de *Poimandres*– arasında saptanır. Her ikisinin de birbirlerinden pek uzak olmayan tarihlerde, aynı fikirlerin ve aynı ifadelerin yaygın olduğu çevrelerde yazılmış olması muhtemeldir: *Poimandres* İskenderiye'deki Yahudi-Hıristiyanlar arasında, Aziz Yuhanna İncili Efesliler arasında.[2] İki metnin başlangıcı arasındaki yakınlık çarpıcıdır. Söz'e ve Işık'a aynı çağrı neredeyse benzer terimlerle ifade edilmiştir. "Yeniden Doğuş ve Sessizlik Kuralı Üzerine" başlıklı diyalog –"kimse yeniden doğmadan kurtarılamaz"– ile Aziz Yuhanna'nın İncili'nde (III, 7) İsa'nın Nikomedes'e söylediği şu söz arasındaki ilişki de açıktır: "Yeniden doğmalısınız." Tamamen inisiyatik olan yeniden canlanma, ölümden sonra dirilme fikridir bu.

Hıristiyan düşüncesinin sezgisel kaynağının, İsa'nın sürekli doğadan esinlenmesinin Antik dünyayla bir bağ olabileceği açıktır. İlkel kilisenin kendi gizemleri yok muydu ve bunlar, Antik gizemlerde temel olmasına rağmen seçkinlere ayrılmış olanı bütün insanlara açacak nitelikte değil miydi? Ama Hıristiyanların gençlik inancı, yaygınlaşırken, güçlenirken, birlik kaygısı içinde dogmatikleşmekte gecikmedi. Alimler genellikle İsa'dan onun vaazının lafzını almışlardır. Daha ciddi bir olgu ise, İsa'nın Hakikat

2) L. Menard, *Hermès Trismégiste*, s. LIV ve devamı. Ritlerde ve doktrindeki bağ, Hıristiyanlık öncesi mezhep olan ve Vaftizci Yahya'nın da mensup olduğu Essenelerde de görülür (bkz. E. M. Laparrousaz, *Les manuscrits de la mer* Morte, PUF, 1961).

yolunu yalnızca kalpte bulabilmiş olmasıydı. Bu durumda, aklın kalp yararına değil dogma yararına dışlandığı iddia edildi. Diğer yandan, pagan tanrılar ölüyordu. Yığınların kalbinde yaşamıyorlardı. Lucienlerin ironisi, Pyrrhonların kuşkuculuğu onları öldürmüştü. Anlaşılmaz olmuş gizemler de aşırılıkların bahanesinden başka bir şey değildi. Antikçağ'dan kopuş kaçınılmazdı.

Dogmanın, bir kez zafer kazandığında, zihinlerdeki atılımı sınırlandırdığı ve ufku kapattığı anlaşılır. Bin yıl boyunca, geleneğin tek sahibi olduğunu iddia edebilecek olan kilise, sapma olmasından kuşkulanılan mistik akımın karşısına bir set çekecek ya da en azından onu engellemeye ve yönlendirmeye çalışacaktır. Yine de Ortaçağ'ın –eskiden söylendiği gibi– karanlık bir dönem olduğunu sanmayalım. Özellikle Yahudilerin ve Arapların büyük etkisini vurgulamak gerekir. Onlar, çoğu kişi için, ezoterik geleneklerin bekçisiydiler. Hıristiyanlar arasında da düşünceyi yaygınlaştırıcı çabalar eksik olmaz. Her türden mistik ve filozof, dogma ağını parçalamaya çalışır.

Özellikle simya incelemelerini vurgulamak gerekir. Simya 3. yüzyıla doğru, İskenderiye'nin bağdaştırmacı çevrelerinde, Mısır, Kalde, Yahudi ve Helenistik spekülasyon ve pratiklerin senteziyle oluşmuştu. Gerçek *kutsal sanat* olarak, İskenderiye'de hızla büyük bir gelişme kaydetti, sonra Bizans'a girdi ve bunun ardından da Arap dünyasına, özellikle de Fatimi ve İsmailiye mezhepleri arasında yayıldı. Bunlar, Haçlılarla Tapınak Şövalyeleri'nin onlarla ilişki içinde oldukları dönemde, tedrici bir inisiyasyon üzerinde temellenen İslami bir ilim yayıyorlardı. 13. yüzyıldan itibaren Arnauld de Villeneuve, Aziz Tommaso, Ramon

Llull, Roger Bacon Araplardaki simyayı incelediler ve 14. ve 15. yüzyıllarda simya bütün Avrupa'da tartışmasız bir önem kazandı.

Bütün bu bireysel çabalar yine de büyük geleneklerin maskelenmiş bulunduğu bir geçmişin kalıntılarının atıl yığını içinde yok oluyordu. Doğayı kavramaya geri dönmek, insana ve akla yeniden güven duymak, skolastiğin dar bakışlarından uzaklaşmak, hayatı sevmek gerekiyordu. Bunu ilk başaranlar, Antikçağ'a geri dönüşle, İtalyanlar oldu.

Gerçekten de, Dante'nin, Petrarca'nın ve Boccacio'nun ülkesinde geleneksel miras hep mevcuttu ve yüceltiliyordu. Latin beşiği olan İtalya, Yunanlarla ve Araplarla ilişkileri diğer uluslardan daha fazla beslemişti hep. Bu geleneksel zincirin en kusursuz cevheri, ezoterik felsefesine her zaman değer verilmiş olan *İlahi Komedya*'dır. Şairin doğaüstü dünyalardaki yolculukları, Eleusis'in ve Thebai'nin gizemlerinin inisiyasyonları olarak tamamlanır.

İtalya'nın Doğu'yla temasının doruk noktası, Türklerin Konstantinopolis'i almasının ardından Yunanların gelişi oldu. Antikçağ'a dayanan İtalyanlar düşünceyi köstekleyen bağları parçalamayı ve bireyin değerini öne sürmeyi bildiler. İtalya Savaşları aracılığıyla Fransa'ya geçecek olan Rönesans hareketidir.

Hümanizma olarak nitelenen bu kültür dine ya da teolojiye değil, skolastiğe karşıydı. Geleneksel üç akımın senteziydi: Yeni-İskenderiye ve Gnostik etkilerle bağdaşan Antikçağ akımı; Hıristiyan kilisenin akımı; Arap ve Doğu geleneklerinden etkilenmiş olan Hermesçi, simyacı ve Kabalacı inisiyelerin akımı. Dolayısıyla Rönesans modern zamanların tinsel başlangıcı değildir. Felsefi açıdan akıl-

la inancı uzlaştırmaktadır. Evrensel bilgiye geri dönerek, geçmiş inisiyasyonların yolunu tekrar bulacaktır.

Dönemin entelektüel seçkinleri arasında, Marsilio Ficino'yu, Pomponazzi'yi, Pico della Mirandola'yı, Reuchlin'i sayabiliriz. Onlar Zerdüşt, Hermes, Orpheus, Pisagor ve Platon sistemleri içinde sürekli bir felsefi gelişimi sezmişler ve bu fikirleri Hıristiyan felsefesi ve Yahudi Kabala'sıyla tamamlamışlardır. Bunun içinde teozofik mistiği ve tekçiliği bir arada bulan teologlar, dünyanın muammasının anahtarını burada keşfettiklerini sanıyorlardı. Platoncu ya da Aristotelesçi esinli, ama Hıristiyanlığın da nüfuz ettiği ve İncil'in tinsel etkisiyle Helenizmleri içinde canlanan bu büyük sentezler, Agrippa, "Özü soyutlayan" Rabelais ve "kâh doğada, kâh insanda etkili olan ve felsefenin utangaçlığından, bilimin yavaşlığından kaçan bütün esrarengiz güçler sistemini tanıma ve sergileme" özlemine kapılmış Paracelsus gibi yeni bir düşünür kuşağı doğuracaktır. Bu Panzofi, yani evrensel bilgi hareketidir.

III. – Hermesçilik ve Masonluk

16. yüzyılda hümanist akımda serpilip gelişen bu geniş geleneksel akım masonluğa ne ölçüde nüfuz etti? Bu, esasen *kabul edilmiş masonların* eseriydi.

Ortaçağ'da ve Rönesans'ta mason derneklerinin, çok kalabalık olan ve fazlasıyla yer değiştiren Hermesçi filozoflara, simyacılara sığınak olduğu kesindir. Bunlar mesleğe de yabancı değillerdi. Buna katılıyorlardı; takip edilen hedefe gereken bilim ve dili getiriyorlardı. Kiliselerin çalış-

malarını yürüten ruhban, teolojinin felsefeyle ve felsefenin de felsefe taşı yandaşlarının *Ars Magna*'sıyla özdeşleştiği bir dönemde, kendisi bilgi sahibi olmadığından onlara başvuruyordu.

Özellikle Fulcanelli'nin eserinden bu yana,[3] katedrallerin, kiliselerin, "felsefi yapılar"ın birçok mimarisinin simyasal bir anlam edindiklerini saptamak sıradan bir olgudur. Kardeş A. F. A. Woodford şöyle yazmaktadır: "Masonluğun sembolik ifadelerinin bir kısmını Hermesçi cemiyetlerden almış olması çok muhtemeldir... Değişik temas noktalarıyla, masonluk ile Hermesçilik birbirlerine karşılıklı olarak yardım etmişler, korumuş ve savunmuşlardır ve bu örgütlerin çağdaşı olan eski loncaların ve Hermesçiliğin efsanelerinin ikili etkisine masonluğun inisiyasyon sisteminin, yüzyıllar içindeki öğretisinin ve esrarengiz yaşamının korunmasının gerçek sırrını atfetmek gerçeğe hiç uygun görülmez."[4]

Bu tinsel etkiler 15. ve 16. yüzyıllarda, felsefenin inisiyatik geleneğin yolunu ortaya koyduğu dönemde büyük bir önem kazandı. Müritlerin bilgi açlığı o düzeydeydi ki, büyük bir özlemle birbirleriyle tanışıyorlar, birbirlerini arıyorlar ve toplanmak için her yolu deniyorlardı. Kimi zaman güçlü senyörlerin desteklediği, felsefi amaçlı cemiyetlerin oluştuğu görülür.

3) *Le mystère des cathédrales* (1925). *Les demeures philosophales* (1929). Ayrıca bkz. O. Wirth, *Le symbolisme hermétique dans ses rapports avec l'alchimie et la franc-maçonnerie*, Paris, 1947.

4) *Free Masonry and Hermeticism* (Ars Quatuor Coronatorum, 1888).

Bu tür cemiyetler kurma arzusu, bu örgütlerin örgütlenme planı ve hedefleri, büyük ölçüde, dönemin ünlü yazarlarının yayımladığı eserlerin okunmasından kaynaklanıyordu: Thomas Morus ve *Ütopya*, Rabelais ve *Theleme Manastırı*, Francis Bacon ve *Yeni Atlantis*. Sonraki yüzyılda, Jean Comenius ve *Süleyman'ın Bilgelik Tapınağının Yeniden İnşası*, Campanella ve *Güneş Kenti*, John Toland ve *Pantheisticon'un Sokratik Sodalit'i*.

Ortaya çıkan bu cemiyetler arasında 1460 yılında Floransa'da Marsilio Ficino tarafından Medicilerin desteğiyle kurulan Platoncu Akademi'yi sayabiliriz. Aynı şehirde, 1512 yılında bilgin ve sanatçılardan oluşan ve operatif masonluktan kaynaklandığı sanılan Truelle Kumpanyası kurulmuştu. Ayrıca, 16. yüzyıl başında önce Fransa'da, sonra da Londra'da Cornélius Agrippa'nın kurduğu gizli cemiyet olan ve simya ustalarını bir araya getiren Müneccimler Topluluğu'nu da belirtelim. Son olarak, simya, Hermesçilik ve Kabbala'yla ilgilenilen cemiyet olan ve kitap loncası üyeleriyle yazarların bir araya getirildiği Agla'yı da hatırlatalım. Düşünce biçimlerinin büyük ölçüde çatıştığı bu dönemde bütün bu gruplaşmaların etkilerinin iç içe geçtiği açıktır. Dolayısıyla, mason cemiyetlerinin buradan elde edebilecekleri maya tahmin edilebilir.

IV. – Masonluk ve Gül Haçlıları

Geleneksel Hermesçi akımdan doğan ve masonluğu kesin, derin ve kalıcı biçimde etkileyen hareket Gül Haçlıları'dır. Bunlar, simyacıların sembolik ve simgesel

eski diliyle yetinmeyerek, ama bunu inkâr da etmeyerek, yazılı ve rasyonel bir sistem halinde doktrini sergilediler. Bu, Jean-Valentin Andreae'nin (1586-1654), Michel Maier'in (1568-1622), Jacob Boehme'nin (1575-1624), Robert Fludd'un (1574-1637) eseriydi. Onların eserleri büyük bir ilgi gördü. Gül Haçlıları cemiyetleri onların etkisi altında Avrupa'nın aşağı yukarı her yerinde kuruldu ve mistik simyanın, Kabbala'nın ve yeni-Platoncu geleneklerin sentezi olan felsefi doktrinlerini benimsediler.

Masonluk ile Gül Haçlıları arasındaki ilişkilerin kanıtları çok sayıdadır. Özellikle Londra'da Gül Haçlıları'nın etkisi önemliydi. O dönemde simya doruk noktasındaydı ve yandaşları, *Royal Society* denen bu büyük bilgin topluluğunun oluşumunda önemli bir rol oynadılar.[5] 17. yüzyıl sonunda hem Gül Haçlısı hem de mason olan ünlü kişiler arasında, kraliyet yapıları levazımatçısı Christopher Wren'i, kimyager ve matematikçi, Royal Society'nin ilk başkanı Robert Moray'i ve özellikle Elias Ashmole'u sayabiliriz.

"Cıvasever İngiliz" lakaplı Ashmole (1617-1692) Londra'da, bilimlerin ideal tapınağı olan Süleyman'ın Evi'ni kurmayı hedef edinmiş bir cemiyet oluşturur ve lokallerinde masonlar toplanır: Mason's Hall. "Böylece görülen iç içe geçme eski duvar ustalığını (...) inisiyatik anılara meraklı yenilikçilerin kök saldığı yeni bir masonluk haline getirir."[6] 1638 yılında yayımlanan Henry Adamson'un bir şiirinde şu dizeleri okuyoruz:

5) S. Hutin, *Les disciples anglais de Jacob Boehme*, Paris, 1960, s. 241.
6) A. Lantoine, *La franc-maçonnerie chez elle*, s. 92.

For we, Brethren of the Rosie Cross,
We have the mason's Word and Second Sight.
(Çünkü bizler Gül Haçlıları Kardeşleriyiz
Mason sözüne ve ikinci bakışa sahibiz.)

1724 yılında *The Secret History Of The Free-Masons* adı altında Londra'da basılan eski mason anayasalarının bir elyazmasında Gül Haçlıları ile masonlar "aynı kardeşlikten ya da mezhepten kardeşler" olarak tanıtılır. Keza 5 Eylül 1730 tarihli *Daily Journal*'da modern masonların Gül Haçlıları cemiyetinin bir kolu olduklarını belirtir.

Gül Haçlıları ile Royal Society arasındaki ilişkiler çok anlamlıdır. Üyelerinin rasyonalizmiyle ün salmış bu önemli bilimsel cemiyetin kurucularının "okültizme" merak salmış olmaları günümüzde paradoksal gelebilir. Buna ikna olmak için, ışıkçılığın bilimle sıkı sıkıya iç içe geçtiği bu insanların eserlerini (özellikle Andreae'yle yazışan ve "iç ışık"ın kararlı yandaşı John Dury'nin ya da d'Alembert'e göre deneysel fiziğin babası, aynı zamanda simyacı ve Bacon'ın *Yeni Atlantis*'indeki planları gerçekleştirmek isteyen *Görünmez Kolej*'in kurucusu Robert Boyle'un eserlerini) okumak yeterlidir. Isaac Newton da simyaya ilgi duymuş ve Jacob Boehme'nin etkisinde fazlasıyla kalmıştır.

Gül Haçlıları ile Bilim arasındaki bu temas noktası, Bilgi'ye götüren yoldaki adım adım sentezin geleneksel metafizik ile Kartezyen rasyonalizm arasında nasıl gerçekleştiğini belirtir.[7] Bu ruh hali, modern spekülatif mason-

7) Descartes'ın gençliğindeki mistik heyecanlarına ve Gül Haçlıları arasındaki muhtemel inisiyasyonuna borçlu olduğu şeyleri, bütün

luğu oluşturan masonları güçlü biçimde etkilemiştir. En ünlüsü olan Papaz Désaguliers, Newton'un öğrencisi ve Royal Society'nin üyesi, deneysel fizik profesörü de değil miydi? Yine Royal Society üyesi olan Şövalye Ramsay, Anglikan geleneklere karşı Skoç masonluğunun geleneklerinin koruyucusu, aydınlanmayı Londra'da arayacak, sonra da Fénelon'da, –Descartes'ın, Boehme'nin, Madam Guyon'un ve mistisizm inancını aşılayan Antoinette Bourignon'un öğrencisi olan– Pierre Poiret'nin yanında bulacaktır. Yalnızca *akıl* yüzyılı olmakla kalmayan bütün bir 18. yüzyıl boyunca, karşılık olarak gelişen geniş mistik hareket, üst düzey mason mertebelerini simya, Kabbala, Gül Haçlıları temalarıyla geniş ölçüde tanıştırmıştır.

bilimlerin birliği olan sisteminin temellerinden biri de olsa, unutmamak gerekir (bkz. A. Georges Berthier, Descartes et les Rose-Croix, *Revue de Synthèse*, 1939).

II. Bölüm

MASON İNİSİYASYONU: SEMBOLİZM VE GELENEK

Bütün obediyanslar şunu belirtir: *Masonluğun hedefi Hakikat arayışıdır.* Bu, Mutlak arayışına dair metafizik kaygıyı içerir. Masonluk, her türlü dogmadan ayrı olduğunu ve Mutlağın ontolojik kavranışının üyelerinin bireysel değerlendirmesinden kaynaklandığını ileri sürer. Birey ile mutlak arasındaki bu çatışkıyı nasıl uzlaştırmalı? *İnisiyatik yolun* tüm sırrı buradadır.

I. – İnisiyatik yol ve sembolizm

Mason inisiyasyon seremonileri genellikle tasvir edilmiştir. İnisiyasyondan antik gizemlere aktarılmış olan işin özünün, "profan olanın ölümü"nü ve çeşitli elementlerin –toprak, hava, su ve ateş– sınavına maruz kaldıktan sonra yeni bir yaşama "gizemin dirilişi"ni hayal etmekten ibaret olduğu bilinmektedir. Ama burada yalnızca ritler söz konusudur ve "gerçek inisiyasyon, bunun imgeleri olan sem-

bolik inisiyasyonlardan titizlikle ayırt edilmelidir."[1] Fransa Büyük Locası'nın birinci derece eğitim kitabının belirttiği gibi: "Kabul töreni, yeni katılanın bütün yeteneklerine tamamen hâkim olabilmesi için izlemesi gereken bir programın uygulanması olarak değer taşır."

İnisiyasyonun hedefi, aşkın ışığın insan Ben'inin merkezinde yansıması ve kavranması olan içsel bir *aydınlanma* yoluyla bireyi Bilgiye yöneltmektir. A. Mackey'in yazdığı gibi: "Karanlık ve kaos yok olduğunda Baş Mimar'ın *izniyle* fışkıran maddi ışık masonlukta her zaman entelektüel Aydınlanmanın gözde simgesi olmuştur ve Mezhebin amacı da müritlerinin zihninde bunu yaratmaktır. Bu nedenle adımız, haklı olarak, 'Işık Çocukları'dır. Adayın yeni doğumundan sonraki ilk talebi olan bu manevi ışık, *İlahi Hakikat*'in, *Tanrı'nın ve Ruh'un Hakikati*'nin, *her ikisinin de Doğası ve Özü*'nün diğer adıdır – *mason öğretisinin ana hedefini de bu oluşturur.*"[2]

Gördüğümüz gibi, inisiyatik yöntem esasen *sezgisel* bir yoldur. Benzeşim yoluyla yakınlaşma aracılığıyla bu aydınlanmaya yol açmak için masonluğun *semboller*[3] kullanmasının nedeni budur. Çok eski zamanlara uzanan ve evrensel bu geleneksel dil, zaman ve mekân içerisinde, im ile fikirler arasındaki uygun ilişkiyi saptamayı sağlar. Sembollerin esnekliği evrimin her veçhesini birleştirir ve nesnenin bütününü ifade etmekte dilin bu imkânsızlığına geçici

1) A. Gedalge, *Dict. "Rhéa"*, 1921.

2) A. Mackey, *Masonic Ritualist*, s. 33-34.

3) "Sembol, okült ama benzeşimsel bir fikri ifade etmek için kullanılan duyusal bir imgedir" (A. Mackey, *A Lexicon of Freemasonry*, s. 466).

olarak çare olur. Sembollerin kışkırttığı Aydınlanma, hem farklı bakış açılarını kavramayı hem de bunları aşan birliği ortaya çıkartarak ve bilinenden bilinmeyene, görünürden görünmeyene, sonludan sonsuza geçirerek bunları birleştirmeyi sağlar.

Bu nedenle, mason sembollerini, derin anlamını ve değerini bozmadan gündelik dile tercüme etmek güçtür. Yalnızca şunu söyleyelim ki, bu semboller ya dinsel gelenekten alınmıştır, ya Hermesçilikten ve simyadan alınmadır veyahut bunların operatif masonların aletlerinin biçim ve kullanımına aktarımından ibarettirler. Dahası, yalnızca nesnelerden oluşmazlar, aynı zamanda hareketlerden, işaretlerden, kelimelerden, efsane ve mesellerden de oluşurlar. *Evrenin Baş Mimarı* ifadesi bile, *Yüce Yaratıcı Kudreti* ifade eden bir semboldür.

Belirtici ve özlü olma sıfatıyla, işte, yaygın kabul gören anlamlarıyla birlikte bu sembollerden birkaçı:

1. Geleneksel dinsel semboller. – *Üçgen, ışıklı delta, üç nokta:* Bu sembol, üç biçimi altında, İlahi Üçlem fikrini hatırlatmaktadır. *Üç nokta,* özellikle masonluk kelimelerinin kısaltılmasında kullanılır (F... = kardeş; R... L... = saygıdeğer loca; G...L... = Büyük Loca; G... O... = Büyük Doğu; Ven... = Muhterem; G...A...D...L'U... = Evrenin Baş Mimarı).

Süleyman'ın Tapınağı ve dekoru.

Işıldayan yıldız: aydınlama sembolü.

G *harfi, Yunancadaki gamma'nın dengi:* Bilgi

Pisagorcuların aktarımı olan *sayıların* geleneksel sembolikte sıklıkla kullanımını da ekleyelim.

2. Hermesçi ve simya sembolleri. – Dört element: *toprak, hava, su, ateş.* Büyük Eser'in üç ilkesi: *kükürt, tuz, cıva.*

(Profanın inisiyasyonu öncesinde yerleştirildiği düşünme hücresinde yazılı) VITRIOL ibaresi (*Visita Interiora terrae, rectificandoque, invenies occultum* = toprağın içini ziyaret et ve gerekli düzenlemeyi yaptığında okült taşı bulacaksın).[4]

3. Masonluk aletleri. – *Gönye:* aklın düzgünlüğü; *pergel:* zihnin bilgeliği; *tokmak:* irade; *makas:* ayırt etme; *dikey:* hakkaniyet ve doğruluk; *düzey:* eşitlik; *cetvel:* kesinlik; *mala:* kardeşçe sevgi. Masonların giydiği *önlük* ise masonluk çileciliğinin temellerinden biri olan sürekli çalışmanın sembolüdür.

Anlam bakımından en yüklü sembol, belki de, toplantılar sırasında Üstadın sunağının üzerine zorunlu olarak konan *Locanın Üç Büyük Işığı*'dır: *Kutsal Yasa Kitabı* (geleneksel olarak Kutsal Kitap, özellikle de Aziz Yuhanna İncili) ile üzerine konan *gönye* ve *pergel.*

II. – Masonluk sırrı

İnisiyatik yolun benzeşim yöntemi, genellikle yanlış yorumlanmış yükümlülükler olan *sessizlik* ve *sır* yasasının

4) "İnsan ruhundan başka bir şey olmayan derin *Ben*'in sessizlik ve meditasyon içinde aranmasına davet" (J. Boucher, *La symbolique maçonnique*, s. 30).

masonlukta neden dayatıldığını açıklar. *Mason sırrı* aslında sembolik ve inisiyatik düzendeki doğal bir sırdır, yoksa konvansiyonel bir sır değil.

Bütün inisiyasyonlar bu temel buyruğu hep ilan etmiştir. Bu, Hermes'in oğlu Tat'a verdiği derstir: "Ey oğlum, ideal bilgelik sessizliktedir."[5] C. Chevillon şöyle yazar: "İnisiyatik öğretinin dayanakları meditasyondadır ve meyvelerini, yatışmış ruhun en gizli kıvrımları içinde taşır... Hakikat, kavramlarımızı ve fikirlerimizi sarıp sarmaladığımız sözlerde değildir, şeylerin ve varlıkların özünde yer alır. Özlerin incelikli yolunu işitmemizi yalnızca sessizlik sağlar."[6]

"Masonluğun gerçek sırları, müride söylenmeyen şeyler ile sembolleri okumayı sökerek yavaş yavaş anlamayı öğreneceği sırlardır."[7] Demek ki, "inisiyasyon yoluyla aktarılan şey, sırrın kendisi değildir, çünkü sır aktarılamaz; aracı ritler olarak manevi etkidir."[8]

Ritüel inisiyasyonun yalnızca *etkili bir lütuf* sağladığı, bunun da basitçe, Mutlak Bilgi'ye, başka deyişle kelimenin metafizik anlamında "tanrısala" erişmek için tek *yararlı lütuf* olan Doğru İnisiyasyon yoluna yerleştirdiği söylenebilir. Bu, insanın kendi içinde bu "tanrısal"ı taşıdığı ve İnisiyasyonun *içkinlik* mefhumuyla açıklandığı anlamı-

5) Dağdaki gizli yemin.

6) *Le vrai visage de la franc-maçonnerie*, Lyon, 1955, s. 73.

7) F. Pignatel, *Batailles maçonniques*, Paris (tarihsiz), s. 35.

8) R. Guenon, *Aperçus sur l'initiation.* Geleneksel doktrini çağımızda yeniden ele almış olan bu yazarın mason mezhebine geçtikten bir süre sonra, en azından çağdaş biçimleri içinde bunu inkâr ettiğini belirtelim. Onun çalışmaları masonluktan çok, diğer inisiyatik biçimlerle (*Sevgi Yasası*'nı bir yana bırakarak, özellikle Doğulu biçimlerle) ilgilidir.

na gelir; bu mefhum ne bir *durumdur* –ki bu onu mistik vecdden ayırır– ne de bir *potansiyellik* ya da *katılımdır.* Aziz Yuhanna'nın verdiği derstir bu: "Tanrı'nın krallığı içinizdedir."

İnisiyatik yol bireyin tanrılaştırılmasına, insanın kendisi karşısındaki *aşkınlığını* varsayan tanrısalın insandaki *içkinliği* fikrine yöneltmez. Ama bir gerçekleşmeye yönelen bu *katılımın,* insanın başlangıçtaki düşüşünden önce gelen tanrısal bir halin anımsanması olduğunu düşündürtür. İnisiyasyonun hedefi, ardından, *Kayıp Söz*'ün aranmasıdır, hem idrak gücü yoluyla hem de kalp yoluyla, anısı ve umudu en derinimizde bulunan bir tür Işık ve Uyum özlemiyle insanın kendi özüne sonunda *yeniden dahil olmasıdır.*[9]

III. – Akıl ve sevgi

Sezgisel yolun önemli gözüktüğü Işığa doğru bu yükselen çekim içinde, *akıl,* yine de, bir kenara atılamaz. Masonluk sürekli akla çağrı yapar. Ama o aklı dinlerle ya da felsefi sistemlerle aynı şekilde kullanmaz. Masonluk doğrulamaz; kanıtlamaz. Onun akla çağrısı ancak bireysel düzlemde olur; yine de tam bireyleşme yolu içinde kaybolmaz.

Bu öznel yöntem nispilikten ve olumsallıktan kaçar ve başka insanlarla ve bu hakikatin yine içkin olduğu evrenle

9) Martinès de Pasqually, L. C. de Saint-Martin ve J. de Maistre tarafından geliştirilen inisiyatik fikir.

birlik olan ilkel Hıristiyanlık yoluyla *evrensele* uzanır. Bu, aktif hoşgörüyü ve alçakgönüllülüğü içeren *Sevgi* yoludur; düşüncenin, çokluk içinde, bireylerden ve zamanlardan ayrıldığında parçalı kaldığını öğretir. Önem taşıyan şey, bütün, birliktir ve bireysel akıl mutlağın parçası olduğu ölçüde geçerlidir. Bu durumda, Bilgi öznesi ile nesnesi arasındaki ikilik gerçekten ortadan kaldırılır.

Söz yoluyla, kendi benimizi diğer benlerden ayırırız ve dış dünyanın çeşitliliği içinde kendini gösterebilmeye yatkın özel bir bireysellik oluruz; aşkın birlik içindeki kendi birliğimizi sevgi yoluyla yeniden oluştururuz, kişiliğimizi, eşit ölçüde katılımcısı olduğumuz, sonsuzla sonlunun, mutlakla olumsalın kavşağına yerleştiririz.[10]

İnisiyasyon biçimi bireyleşme tehlikesinden kaçmayı sağlar. Mesleki inisiyasyon kardeşçe sevgi içinde kolektif çabalamayı ve loca zorunluluğunu içerir. Ritüele uygun çalışma, her bir kardeşin psişik düzleminde, sembollerin aydınlatıcı tezahürüne en iyi şekilde yardım eder. Masonluk, sık sık söylendiği gibi, bir *yapımcılıktır.* Her bir kişi, Tapınağın yapımına kendi taşını getirerek, bu tapınağı kendi içinde inşa eder. Ama, yalnızca ahlaki açıdan algılanmayan –ki bu bakış açısının bir sonucudur–, göreceğimiz gibi Geleneğin rehberliğinde *Bilginin* kavranma tarzı olarak da görülen Sevgi kavramı, bireysel aklın genel akla ve evrensel fikre, yani Hakikate erişmesini sağlar.

10) C. Chevillon, *a.g.e.*, s. 49.

IV. – Mutlağın, ölümsüzlüğün aranışı

Arayışında ve ifadesinde saf anlamda bireysel olmayan inisiyatik aydınlanma, nesnesi bakımından da parçalı ve tikel değildir. Hakikatin veçheleri çok olsa da kendisi tektir. Bu nedenle, inisiyatik yol, sembollerinin kullanımıyla, yalnızca düşünme sanatını öğrenmeyi değil, bu Mutlak Hakikati ortaya sermeyi de hedefler.

Masonlukta bulunan ve bütün inisiyasyonların özünü oluşturan *ölüm ve diriliş ritüelinin* ezoterik anlamı budur. Bu sembol, inisiyenin olumsallık ve duyumsal izlenimler dünyasında –tanım gereği, ölümün dünyasıdır– ölmesini ve her amacın ve oluşun son bulduğu mutlağın, varlığın dünyasına dahil olarak yeniden doğmasını belirtir. Böylece, inisiye, yüce bir aşma içinde, İlke'nin –Ezeliyet– özüne katılır. *Hiram ölümsüzdür.*

Hiram'ın efsanesini anlattık. Üstat mertebesine inisiyasyonun temel örgüsünü bu oluşturur ve Hiram'ın ölüm öyküsü ritüellerde onun hem kendi kişiliğinde hem de onunla özdeşleşmiş yeni üstadın kişiliğinde dirilişiyle tamamlanır. "Bu özdeşleşme," diye belirtir O. Wirth, gizin kendini adadığı Tanrı rolünü oynadığı Antikçağ gizemlerinin doktrinine kesinlikle uygundur."[11]

Hiram'ın efsanesi, Ortaçağ'da yapıldığı gibi Kutsal Kitap okunmasıyla tam değerini bulur. 9. yüzyıldan 16. yüzyıla dek Kutsal Kitap'ın elyazmaları ve ardından da

11) O. Wirth, *Le Livre du Maître*, s. 73.

baskıları, sayfa kenarlarında, ayet ayet, Kilise Babaları'nın intihali olan Walafried Strabo'nun *Sıradan Şerhi*'yle birlikte okunur. Bugün çok tuhaf gelse de, çok sayıda şahsiyet, imgeler olarak ya da İsa'nın müjdeleri olarak belirir. Bunlar, zamandışı Söz'ü cisimlemektedirler. Adem ve Nuh; pontif kral Melkisedek; ilk peygamberler ve büyükler, keza Hiram ve onunla karıştırılan angaryacı başı Adoniram böyledir. *Hic est Christus*, der bu ikili kişiliğe düşülen Şerh (III, Krallar, V, 28 ve VII, 13)[12] ve Muhterem Bede de bunu tekrarlar. Mason efsanesinde Hiram böylece İsa'nın yardımcısı olur. Bu, gizin Tanrı'nın yerini aldığı ve Mutlak düzeyine yükseldiği Antik gizemlerin canlanmasıdır.

Jeroboam'la birlikte Yehuda ve Kudüs kralı olan Süleyman'a karşı, sonra da oğlu ve halefi Roboam'a (I Krallar, XII-18) karşı isyan eden Kuzey kabileleri olan İsrailoğulları tarafından Adoniram'ın taşlanarak öldürüldüğü hatırlanırsa benzerlik daha da güçlenir.

Modern masonluğun kurucusu olan 18. yüzyıl masonları bu Hıristiyan geleneği göz ardı etmiyorlardı. Dönemin ritüellerinde şunlar yazar: "Mezhebin sırları dininkilerdir... Üstadımız Hiram'a indirilen üç darbe... başrahip Kaif, Herod ve Pilatus tarafından İsa Mesih'in mahkûmiyetinin üç noktasını temsil eder..."

Özgür anlamının tamlığı içinde, Hiram'ın psikodramının kışkırttığı "duygusal şok", aydınlanma, sezgisel olarak, ***ruhun ölümsüzlüğü*** kavramına yöneltir. A. Mackey şu *landmark*'ları ifade eder: "Tanrı'nın varlığına ve gelecek

12) *Birinci Krallar Kitabı*'nın modern baskılarında I. ve II. Kitaplar *Samuel* adını almıştır.

bir yaşamda dirilişe inanç"; "Masonluğun hakiki özünü ve kimliğini oluşturan üç derece efsanesi."[13]

Bu doğrudur. Yine de inisiyatik *buyruğun* bütün anlamı bu değildir: İnsanın kalbine kayıtlı, Bilgi, Mutlak, Tanrısal Hakikat'in yakından ve dolaysız kavranması. Pike şunları yazdığında bu anlayışa yakınlaşır: "Masonluğun ileri sürdüğü tek şey, ruhun Tanrı'nın sonsuz varlığının bir kıvılcımı olduğu ve bu sayede insanın ölümsüz olduğudur." "İnsanda Tanrısal'ın Beşeri olanla birleştiği söylenebilir."[14]

V. – Birlik yasası

Böylece, ilk kaynak ve evrensel oluş, geleneksel denen felsefenin temel teorisi olan *birlik* ilkesine geliyoruz. "Birlik mucizesini gerçekleştirmede aşağıda olan yukarıda olan gibidir," diye belirtilir Hermes Trismegistos'un Zümrüt Levha'sında.

Birlik teorisinin aksiyomu, Büyük Dünya (*makrokozmos* ya da Evren) ile Küçük Dünya (*mikrokozmos*, yani insan varlığı) arasındaki benzeşim türüdür. İnsan aynadır ve yaratının özetidir, evren büyümüş insandır. Kozmik planı farklı bir ölçekte ama kusursuz bir sadakatle kopyalayan Doğa'nın bu iki veçhesi arasında, hem maddi hem de manevi planda ifade bulan "denklikler" vardır. Dahası, bu iki planı karşı karşıya getirmek için bunlardan pek söz edile-

13) *Encyclopaedia of Freemasonry.*
14) *Morals and Dogma*, s. 582 ve 858.

mez; bunlar arasında iç içe geçme, örtüşme vardır. Bunlar aynı birliğin iki veçhesidir.

Simyanın yüce ve mistik hedefinin, *felsefe taşı*'nın, kurşunun altına dönüşmesinin, bireyin Güzele, Doğruya, İyiye yükselmesi, insan Büyük Eser'in malzemesi olduğundan, her insanın kendi içinde taşıdığı arketipin gerçekleşmesi olduğu artık anlaşılır. İnisiyatik gerçekleşmenin gerektirdiği çile o zaman çizilir. Masonlukta bulunan öğretinin aynısıdır bu. "Tanrı'nın Büyük Kutsal Kitabı olan Evren, onun etrafında görkemli bir şekilde ışıldar. Maddi Doğa, onun, milyonlarca yıl eskilikteki, ayaklarımızın altında çiğnediğimiz ezeli hakikatlerle dolu Eski Ahit'idir. İnsan Doğası Sonsuz Tanrı'nın Yeni Ahit'idir, Zaman sayfalarını çevirdikçe her gün bir sayfasını gözler önüne serer... Var olan her şey Sonsuz Tanrı'nın bir düşüncesidir: Doğa onun düzyazısı, insan ise şiiridir."[15] Benzer bir anlamda Gül Haçlıları da *Liber Mundi*'yi, *Doğa'nın Büyük Kitabı*'nı inceleyerek burada kayıtlı bütün tanrısal "imzalar"a erişmek isterler.

Bütün ezoterik doktrinlerde bulunan –ve Kabala'nın temel sezgilerini Kartezyen dilde yeniden ele alan Spinoza'nın da sevdiği– bu panteistik aidiyet teorisi, *içkinlik* fikrinin *aşkınlık* fikri üzerinde baskın çıkmasından çekinen Katolik kilisesinin gözünde her zaman şüpheliydi. Yine de, Dünya'yı tanrısallaştırmanın iki tarzı yok mudur? Onu bir Tanrı yapmak ve ona tapmak –bu, kelimenin gerçek anlamıyla panteizmdir– ya da tersine, orada, günümüzdeki Teilhard de Chardin gibi, "Tanrı mevcut, *içkin* ve bizim buluşmamız

15) A. Pike, *Morals and Dogma*, s. 715.

ve onun Cisimleşmesi için düzenlediği bu tanrısal ortamda ona tapmalı."[16] "Tanrı her şeyde her şey olsun" diyordu Aziz Paulus (I, Korintlilere Mektup, 15, 28).

VI. – Gelenek

Bütün inisiyasyonlar gibi masonluğun da Mutlağa erişme yüksek iddiası, aktarım anahtarını ve tarzını sembollerin oluşturduğu Geleneğe çağrıyla doğrulanır.

Geleneksel teriminin iki farklı anlam edindiğini belirtelim. Bir yandan, Bilgi'nin kaynağını, diğer yandansa aktarım tarzını belirtir. İlki, değişmez ve mutlaktır. İkincisi, insanlığın farklı kısımlarının ve art arda gelen uygarlıklarının Bilgisine götüren binlerce yıllık arayışın bağdaşık sonucudur. Zamanlara ve yerlere göre anlaşılabilmek için sürekli uyum sağlar ve yeni katmanlarla büyür.

Dinlerin çoğu, tanrısalla bağ kurmak için benzer bir mefhuma başvururlar, ama buna özellikle –Kutsal Kitap ya da Kuran gibi– kutsal kitapların tanrısal içeriğinin ifade bulduğu bir vahiy değeri biçerler. Masonluğun belirttiği haliyle *Gelenekte* durum aynı mıdır? Kutsal Yasa Kitabı –günümüzde, loca kardeşlerinin çoğunluğunun dininin kitabı– masonluk için bu tanrısal vahiy karakterine mecburen bürünür mü?

Bu reddedilmez, ama daha genel bir şekilde anlaşılmalıdır. Bilgi'ye ilişkin ortaya atılan önemli soruya verilen cevap Gelenek tarafından aktarılmış olsa da, yine de insanda

16) Abbé Paul Grenet, *Teilhard de Chardin*, Paris, 1961, s. 85.

ve her bir insanda bulunmaktadır, çünkü kanıtlanmaktan çok hissedilir. Dolayısıyla, inisiyatik düzlemde, diyalektik biçimli bu Geleneği tanımlamak mümkün değildir; en azından, bunun doğasını anlamak kolaydır. Dinlerin metafizik tabanına, insanın özüne içkin din ve kutsallık duygusunu karşılamak için onlar tarafından getirilen cevaba denk düşer.[17]

Bunların *ezoterik* içeriğine bağlı kalarak, prensipleri içinde yüceltilmiş dinlerin Çabaya, Kúsursuzluk arayışına, İnsanın Bilgi ve Sevgi yoluyla Varlık'la birliğine indirgendiği fark edilir. Tarihçi ve filozof da dinlerin, karşıt olmak bir yana, ortak özellikleri olduklarını saptar. Onların ezoterizmi, hepsini yükseltirken her birini yükselten bu ortak bağı bulmayı sağlar. Çok eskilere dayanan bir olgu olan bu özdeşlik –ister doğaüstü olsun, ister birkaç bilgenin normal-ötesi vizyonuyla sezgisel olarak hissedilmiş olsun– bir geleneği, bir vahyi düşündürür; bu gelenek, şimdi çeşitli dinlerin örtüsü altında kaybolmuştur ve her bir ibadetin ve litürjinin içinde onu ifade eden özdeş sembollerin ezoterik kavranışıyla onu yeniden keşfetmek önem taşır.

A. Pike şöyle yazmaktadır: "Hiçbir zamana ait olmayan masonluk bütün zamanlara aittir, hiçbir dine mensup olmadığından büyük hakikatlerini bütün dinlerde bulur. Hiçbir inanç ilkesine bağlılığı ortadan kaldırmaz; tabii eğer bu ilke Tanrısallığın yüksek değerini düşürmüyorsa ve onu insanlığın tutkuları düzeyine budamıyorsa, insanın yüksek yazgısını inkâr etmiyorsa, Yüce Tanrı'nın iyiliğine

17) Gelenek, ölülerin ayak izlerine kendi ayak izlerini katmaktan ibaret çağdaş gelenekçilikle karıştırılmamalıdır.

ve iyi niyetine saldırmıyorsa, İman, Umut ve Hayırseverlik şeklindeki masonluğun bu büyük sütunlarını tahrip etmiyorsa."[18] İnisiyenin yüce özlemi olan *Evrenin Baş Mimarı* sembolünün tüm kapsamı böylece anlaşılır. İnisiye, mason kardeşi Goethe'yle birlikte şunu ilan edebilir:

Erfüll davon dein Herz, so gross es ist,
Und wenn du ganz in dem Gefühle selig bist,
Nenn' es dann wie du willst,
Nenn' s Glück! Hers! Liebe! Gott!
Ich habe keinen Namen
Dafür! Gefül ist alles;
Name ist Schall und Rauch,
Umnebelnd Himmelsglut.

(Kalbini, ne kadar büyük olsa da, görünmezle doldur. Ve mutlulukla dolup taştığında, istediğin kelimeleri söyle: Mutluluk! Kalp! Sevgi! Tanrı! Sana önerecek adım yok. Duygu her şeydir: Ad gürültüden ve dumandan başka bir şey değil, göklerin görkemini bizlerden gizleyen bir sis.)

18) *Morals and dogma*, s. 524-525.

III. Bölüm

RİTLER VE OBEDİYANSLAR

Geçmişteki ve bugünkü mason ritleri (ya da sistemleri) çok sayıdadır. Obediyanslar ise, genellikle Büyük Localar ya da Büyük Doğu'lar halinde bir araya gelen locaların (atölyeler ya da tapınaklar) idari federasyonlarıdır. 1717'den bu yana ortaya çıkan bütün rit ve obediyansların dökümünü yapmak imkânsızdır. Bütün ritlerin bağlı olduğu Geleneği, verdikleri inisiyasyonda ve uydukları ritüellerde bunu uygulayışlarını referans noktası alarak, mason tarikatının bölündüğü çeşitli eğilimleri belirtmek yeterlidir. Bu bakış açısından şunlar ayırt edilebilir:

1 / düzenli sembolik masonluk;
2 / yüksek mertebeli gelenek ritleri;
3 / kültsel mason ritleri;
4 / büyüsel mason ritleri;
5 / rasyonalist ve agnostik, modernist masonluk.

I. – Düzenli sembolik masonluk

Düzenli sembolik masonluk operatif masonluğun üç geleneksel mertebesini uygular: çırak, kalfa ve usta. Kardeşliğin eski ve temel kuralları olan *landmark*'lara titizlikle uyar. Dünyanın Ana Büyük Locası niteliği kabul edilmiş bulunan İngiltere Birleşik Büyük Locası bunun tipik örneğidir.

Yine de, lafız düzeyinde olmasa da, en azından bu *landmark*'ların yorumunda ve uygulanmasında belirgin farklar söz konusudur. 1815 yılında yayımlanan İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın Anayasaları'nın Anderson'un ilan ettiği geniş hoşgörüye değil, Tanrı İradesi'nin açıklanmasıyla ilgili kişisel bir teizme gönderme yaptığını gördük.

İngiliz ritüelleri (*Yarışma Riti*) önemlidir. İnisiyasyon sonunda, üstat çırağa, "hakikatin ve adaletin şaşmaz rehberi olan Kutsal Yasa Kitabı'nın içeriğini çok ciddi okuyup düşünmesini" tavsiye eder. Tanrı karşısındaki görevini buradan öğrenecektir; bu görev, "onun adını, yaratılanın Yaratıcısına borçlu olduğu saygı ve hürmetle anmaktan ibarettir."

İngiltere Birleşik Büyük Locası'na göre, "masonluk, her yönelimi ya da görüşü kabul eden felsefi bir hareket değildir... Gerçek masonluk, Tanrı'nın varlığına inancı korumak ve yaymak için, masonların kendi yaşam ve tutumlarını, hangisi olursa olsun, kendi dinlerinin ilkelerine göre düzenlemelerine yardım etmek için bir ibadettir..., ama bu, Yüce Varlık olan Tanrı'ya inancı gerektiren tektanrılı bir din olmalıdır... ve bu, inisiyenin

tarikat yeminini üzerine edebileceği kutsal kitabı olan bir din olmalıdır."[1]

Bu teizm konusunda her türlü yanlış anlamayı önlemek ve Roma Katolik Kilisesi'nin suçlamalarına cevap vermek için İngiltere Birleşik Büyük Locası 12 Haziran 1985'te bir bildirge yayımlayarak şunu belirtti: "Masonluk ne bir din ne de dinin yerine geçen bir şeydir. Üyelerinin Yüce Varlığa inanmasını talep eder ama kendisi hiçbir iman yöntemi sunmaz... Mason Tanrısı yoktur. Bir mason inandığı dinin Tanrı'sına bağlı kalır... Masonluğun ahlaki öğretileri bütün dinlerce kabul görür. Dolayısıyla, dinin bir desteği olarak kabul edilmelidir."

Bu bakış açısı, dünyadaki bütün düzenli obediyansların bakışıdır. Uygulanan ritüellerdeki değişiklikler, bunlara damgasını vuran dinsel karakterle birlikte, ulusal ve tarihsel çeşitlilikten destek alır. Birliğin ve kardeşliğin harcı olan ortak manevi ideali hiçbir şekilde etkilemez. Yine de bu savın, özünde Mutlağa yönelten *inisiyasyonun* metafizik içeriğini pratik ahlaka indirgeyip indirgemediği sorusunu sorabiliriz. Sembollerin altında örtük kalan bu doktriner temel, yine de, kilisenin masonluğa yönelik yargısının zımni nedeni değil midir?

II. – Yüksek dereceli gelenek ritleri

1. Tamamlayıcı ve ilave dereceler. – İngiltere Birleşik Büyük Locası'na göre, eski ve saf masonluk yalnızca

1) 18 Ekim 1950 tarihinde Uruguay Büyük Locası'nın bir kararında belirtilen mektup.

mesleğin üç derecesini kapsar. Tamamlayıcı ya da ilave dereceler yine de Britanya masonları tarafından geniş ölçüde kullanılır. Bunların en yaygını, "mason felsefesinin en özlü kısmını" içeren üstatlığın tamamlayıcısı olarak sunulan *Royal-Arch*'tır. Kutsal kitaba özgü bir yapı altında, hedefi, Tanrı'nın gerçek adının keşfidir. Söz konusu edilen şey üç harftir ve bunlar, bileşimlerine göre, Kalde, İbrani, Süryani ve Mısır dilinde üç anlamı oluşturur: Efendi Baba, Efendi Söz, Efendi Tin. Bunun idaresi, Baş Kraliyet Büyük Şapitri'ne bağlıdır. Tüm dünyada çok yaygınlaşmış olup, günümüzde 65 Ulusal Büyük Şapitr içermektedir. Fransa'da bulunanı Fransa Ulusal Büyük Locası'na bağlıdır.

Mark Master derecesi, kalfalık derecesinin bir tür devamıdır. Sembolizmi, "yapımcıların fırlatıp attıkları ama köşenin temeli olmuş taş"a vurgu yapar ki bu, İncillerdeki terimlerin İsa'ya uygulandığı Mezmur 118'in anımsanışıdır. İdaresi, *Grand Lodge of Mark Master Masons*'a bağlıdır. Nuh'a uzanan bir geleneğe bağlılığı belirten *Royal Ark Mariner* locaları işaret localarına bağlıdır. Fransa Ulusal Büyük Locası'nda yer alan işaret masonluğu Fransa'ya yerleşmiştir.

Büyük Britanya'da birçok mezhep, şövalyelikten esinlenen yüksek dereceler dağıtmaktadır. *Knights Templar* denen en önemlileri *The United Religious, Military and Masonic Orders of the Temple and of St. John of Jerusalem, Palestine, Rhodes and Malta*'yı oluşturmaktadır ve 1791'de kurulan İngiltere Büyük Priyöre'sine bağlıdır. Bu anlayış, Düzeltilmiş Skoç Riti'ne yakındır.

Amerikalılar *York Riti* denen özel bir sistem uygularlar. Büyük Localardan kaynaklanan üç sembolik dereceleri vardır. *Mark Master, Past Master, Most Excellent Master,*

Royal Arch denen dinsel dereceler Şapitr'lerde verilir. "Kriptik" dereceler olan *Royal Master, Select Master, Super Excellent Master* Şuralarda ve şövalyelik tarikatlarında verilir: *Red Cross, Mediterranean Pass and Order of Malta* ve *Order of the Temple...* Bunlar, *Grand Encamptment of Knights Templar*'ın yönettiği Şövalyeliklere bağlıdır. *Knight Templar* ya da Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin 32. derecesinde olan bir mason *Ancient Arabic Order, Nobles of the Mystic Shrine*'a kabul edilebilir, Amerikalılar için masonluğun zirvesi olan *Shriner* olabilir.

2. Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Riti. – Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin ve ilk Yüksek Şuralar'ın Charleston'da (1801) ve Fransa'da (1804) kuruluşunu anlatmıştık. Yüksek Şuralar o zamandan beri birçok ülkede kuruldu. Günümüzde 42 ülkede, toplam bir milyonu aşkın üyeleri bulunmaktadır. Sembolik üç dereceyi yöneten obediyanslarla çatışmayı önlemek için yalnızca yüksek dereceleri kendilerine ayırmaktadırlar. Yer aldıkları Büyük Localardan Skoç Riti'ni değil, mason kurallarını uygulamasını talep etmektedirler. 1964 yılında Fransa'da yaşanan sonuçları gördük.

Skoç Riti'nin 33 dereceye ayrıldığını biliyoruz. Bu dereceleri veren atölyelerin taşıdığı adlarla bunlar şöyle hatırlanmaktadır (Yüksek Şuralara göre değişmekle birlikte, fiili bir inisiyasyonun konusu olan dereceleri vurguluyoruz; diğerleri ise, ritüelleri artık uygulanmadığından, basit iletişim yoluyla verilirler):

Mavi localar ya da sembolik atölyeler: 1. Çırak; 2. Kalfa; 3. Üstat.

Olgunlaşma atölyeleri ya da locaları: 4. Ketum Üstat; 5. Mükemmel Üstat; 6. Sır Kâtibi; 7. Nazır; 8. Bina Emiri; 9. Dokuzlar'ın Seçilmiş Üstadı; 10. Onbeşler'in Seçilmiş Üstadı; 11. Yüce Seçilmiş Şövalye; 12. Üstat Mimar; 13. Solomon Krallığı'nın Şövalyesi; 14. Kutsal Kubbe Büyük Seçilmişi ya da Yüce Üstat.

Hakim Şapitrler: 15. Doğu ya da Kılıç Şövalyesi; 16. Kudüs Prensi; 17. Doğu ve Batı Şövalyesi; 18. Gül Haç Şövalye.

Areopajlar: 19. Büyük Pontif ya da Yüce İskoçyalı; 20. Düzenli Locaların Büyük Saygıdeğer Üstadı; 21. Noaşit ya da Prusya Şövalyesi; 22. Kral Baltası ya da Lübnan Prensi; 23. Sır Sandığı Başkanı; 24. Sır Sandığı Prensi; 25. Tunç Yılan Şövalyesi; 26. İskoçyalı Papaz ya da İnayet Prensi; 27. Kudüs Tapınağı'nın Hâkim Amiri; 28. Güneş Şövalyesi; 29. Saint-André Büyük İskoçyalısı; 30. Seçilmiş Büyük Kadoş Şövalyesi.

Mahkemeler: 31. Büyük Müfettiş Kumandan.

Konsistuarlar: 32. Kutsal Sır Yüce Prensi.

Yüksek Şura: 33. Hâkim Büyük Genel Müfettiş.

Obediyansın en fazla 33 üyeden oluşan bir Yüksek Şura tarafından yönetildiğini, bu üyelerin 33. derecedekiler arasından, başlarında da bir hâkim büyük komutan olmak üzere, ömür boyu seçildiklerini ekleyelim.[2]

Ritüellere göre ilk üç derece geleneksel inisiyasyon vermektedir. 4. dereceden 14. dereceye kadar olanlar fel-

2) Fransa Büyük Doğu'su, *Ritler Büyük Koleji*'nin idaresinde bazı yüksek dereceler (18., 30., 31., 32., 33.) verir, ama tamamen farklı bir anlayışla bunu yapar.

sefi bilgiye yöneltmektedir; 15. dereceden 18. dereceye kadar olanlar Sevgi yoluyla Evrenselle özdeşleşmeye yöneltmektedirler. 30. dereceye hazırlayanlar ve bütün derecelerin sentezi olan 30. derece, insan düzeninin, Tapınak Düzeni'nin manevi mirasının gereğiyle ve evrenselle uyum içinde gerçekleşmesinin yollarını öğretmektedir. 31., 32. ve 33. dereceler idari denen derecelerdir.

Kadim ve Kabul Edilmiş Skoç Riti II. Friedrich'e atfedilen 1786 Büyük Anayasaları tarafından yönetilmektedir. Yüksek şuralar hukuken olmasa da en azından fiilen bir konfederasyon oluşturmaktadır ve ortak sorunlar üzerinde görüş alışverişlerinde bulunulan ve tavsiyelerde ifade bulan süreli uluslararası konferanslar toplamaktadır.

Rit'i harekete geçiren anlayış, 1875 yılında, Fransız ve İngilizlerden oluşan on kadar Yüksek Şura üyesinin Lozan'da topladığı uluslararası kongrede büyük bir ciddiyetle tanımlandı. Benimsenen *İlkeler Bildirgesi*'ne göre, "masonluk, *Evrenin Büyük Mimarı* adı altında bir Yaratıcı İlke'nin varlığını ilan eder. Hakikat arayışına hiçbir sınır dayatmaz ve bu, herkesin hoşgörüsünü gerektiren bu özgürlüğü herkese garanti etmek içindir. Dolayısıyla masonluk her milletten, her ırktan, her inançtan insana açıktır. Atölyelerinde her türlü politik ve dinsel tartışmayı yasaklar." Nihai *Manifesto* şunu ekler: "İnsanı kendi gözünde ortaya koymak için, onu yeryüzündeki misyonuna layık kılmak için, masonluk Yüce Yaratıcı'nın insana özgürlüğü en değerli iyilik diye verdiği ilkesini ortaya koyar; bütün insanlığın ortak mirası olan özgürlük tepede ışıldar ve hiçbir iktidarın onu söndürme ya da azaltma hakkı yoktur; *onur ve haysiyet duygularının* kaynağı bu özgürlüktür."

Evrenin Baş Mimarı'nı *Yaratıcı İlke* ve *Yüce Yaratıcı* olarak tanımlayan kongrenin, "Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nin Tanrı'ya kişisel bir Tanrı, Yaratıcı, her şeyin Yaratıcısı ve yöneticisi olarak inanmayan herhangi birini saflarına asla kabul etmediğini mutlak ve temel ilke"[3] olarak ileri sürdüğü hazırlık çalışmalarında vurgulanır.

Her türlü muğlaklıktan kaçınmak için, alınan kararların icrasından sorumlu olan İsviçre Yüksek Şura'sı, İlkeler Bildirgesi'ni şu şekilde dönüştürmeyi tavsiye eder: "Masonluk, Evrenin Baş Mimarı Tanrı'nın varlığını ve ruhun ölümsüzlüğünü başından beri hep ilan etmiştir." Yazıya geçirilmiş bu ibare, Fransa'dakiler de dahil, Yüksek Şuralar tarafından hemen hemen oybirliğiyle benimsenir.[4] Fakat, 1875'ten beri Yüksek Şuraların İlkeler Bildirgesi'ne çok liberal bir yorum getirdiklerini saptamak gerekir. Bu durum özellikle İngiltere ve İskoçya Yüksek Şuralarının uluslararası örgütlenmenin uzağında durmasına yol açtı. Fransa'da, 1964 yılında Yüksek Şura ile Fransa Büyük Locası arasında ayrılık gündeme geldi.

3. Düzeltilmiş Skoç Riti. – *Katı İtaat*'ten doğan Düzeltilmiş Skoç Riti büyük ölçüde J. B. Willermoz'un eseri oldu.

Parlak bir zekâ olmaktan ziyade sağduyulu biri olan Lyonlu çerçi Willermoz (1730-1824), Martinès de Pasqu-

3) İngiltere Yüksek Şura'sının 26 Mayıs 1876 tarihli genelgesi.

4) Buna hukuksal yapılar sağlamaya yönelik ama Yüksek Şuralar tarafından onaylanmayan *İttifak ve Konfederasyon Antlaşması*'na göre ise farklıdır.

ally ile L. C. de Saint-Martin'in öğrencisiydi. İçsel aydınlanma ve meditasyon konusunda onlardan daha az yetenekli biri olan, fikirlerden çok olguları değerlendirmeye yatkın Willermoz, mason sembollerinin arkasında gizli yüce sırlara erişmeyi tutkuyla arzulamıştı. Pasqually'nin doktrininin –insanın yetkinleşmesi ve kaynaklandığı Yüce Tanrı'ya yakınlaşması, "yeniden dahil olması"– metafizik bir hakikat değeri taşıdığına emin olan Willermoz, bu doktrinin masonluk tarafından da yansıtılması gerektiğine inanıyordu.

1778 yılında Lyon'da, Willermoz'un başkanlığında toplanan Galler Kongresi, masonlukta ve özellikle de Katı İtaat'te reform yapmayı amaçlar. Willermoz'un hazırladığı ritüellerin benimsenmesinden başka, *Fransa Birleşik ve Düzeltilmiş Localar Mason Yasası*'nı, *Kutsal Şehir Hayırsever Şövalyeleri Yönetmelikleri Genel Yasası*'nı ve Pasqually'den alınma fikirlerin geliştirildiği *Yeminli ve Baş Yeminliler Gizli Bilgileri*'ni yayımlarlar. Reformun başarısı karşısında, Katı İtaat'in baş üstadı Dük Ferdinand de Brunswick, 1782 yılında Wilhelmsbad'da bir genel kongre düzenler. Galler Kongresi'nin özü –Mesleğin Gizli Bilgileri hariç– burada onaylanır. Bu durum, Willermoz açısından, Martinizmi masonluğa bulaştırma teşebbüsünün yenilgisiydi.

Düzeltilmiş Skoç Riti, Saint-Jean Sembolik Locaları (çıraklar, kalfalar, üstatlar), Saint-André Locaları (Skoç üstatlar), vilayetler ve kumandanlıklar şeklinde örgütlenmiş bir Baş Priyöre'nin yönettiği İçsel Düzen'den (Çırak Hizmetkârlar ve Kutsal Şehrin Hayırsever Şövalyeleri) oluşur.

Rit Yasası şunu belirtir: "Masonluğun ilk yükümlülüğü, Tanrı, Kral, Vatan, Kardeşler ve kişinin kendisi karşısın-

daki görevlerini sadakatle yerine getirmektir." 1778 tarihli inisiyasyon ritüeline göre, mezhebe alınacak aday, "Hıristiyan Kutsal Dini'ne, Hükümrana ve devlet yasalarına sadık kalacağına, bütün insanlar karşısında hayırsever olacağına" Aziz Yuhanna İncili üzerine yemin eder. Düzeltilmiş Skoç Riti o zamandan beri Hıristiyan ve "Yuhannacı" ruhunu sürekli belirtmiştir. İçsel Düzen, ayrıca, başlangıçta olduğu gibi, Tapınak Tarikatı'yla bağını da belirtir.

Devrimci kargaşadan sonra, Düzeltilmiş Skoç Riti ancak Cenevre ve Zürih'te reform geçirdi.[5] Böylece Helvetia Bağımsız Direktuvar ve Priyöre'si kuruldu. Bunun ilk üç derecesi 1844 yılında "Apler" İsviçresi Büyük Locası içinde eridi. 1910 yılında, Dr. Camille Savoire ve E. de Ribeaucourt tarafından Fransa Büyük Doğu'su içinde Rit'i yeniden oluşturma çabası görüldü. Hemen bağımsızlığını kazanan Rit, 1913 yılında Fransa Bağımsız Ulusal Büyük Locası'nı kurdu.

Camille Savoire ise Büyük Doğu'ya sadık kaldı ve Ritler Büyük Koleji'nin baş şövalyesi oldu. Burada Düzeltilmiş Rit'in bir seksiyonunu kurmaya çalıştı. Bu teşebbüsü başarısız kalınca, 1935 yılında, yankılar uyandıran bir bölünmeyle, Helvetia Büyük Priyöre'si sözleşmesiyle Galler Büyük Priyöre'si kuruldu. Kısa süre sonra, sembolik locaların idaresi için Düzeltilmiş Skoç Büyük Locası kuruldu. 1938 yılında Büyük Doğu da bir Fransa Bağımsız Büyük Priyöre'si kurar ve düzeltilmiş bazı localar Fransa Büyük Locası'na dahil olurlar.

5) Yine de iki locanın –Paris'teki Dostlar Merkezi ile Besançon'daki Kusursuz Birlik– teşebbüslerini belirtmek gerekir.

1939 yılında Galler Büyük Priyöre'si faaliyetine ara verir; 1947'de yeniden çalışmalarına başlar. 1949'da, 1935 Sözleşmesini onaylayan Helvetia Büyük Priyöre'siyle yeniden ilişki kurar. 1958 yılında, Büyük Priyör André Moiroux, Fransa Ulusal Büyük Locası'yla bir anlaşma yapar. Böylece, düzeltilmiş mavi localar Fransa Ulusal Büyük Locası'nın yetkisi altına girer ve Büyük Priyöre yalnızca yüksek dereceleri idare eder. Aynı yıl Zürih'te Rit'in bir genel kongresi toplanır ve tarikatın genel bir baş şansölyenin yönettiği merkezi bir organı olur.[6]

4. İsveç Riti. – Düzeltilmiş Skoç Riti'ne yakın bir anlayış da İsveç Riti'dir. Kökeninde Kardeş Eckleff'in İsveç'te 1756 yılında ilk "Saint-André Skoç Locası" Masum'u ve 1759 yılında da aynı adlı bir Şapitr'i kurması yatmaktadır. Rit'in kesin kuruluşu, müstakbel XIII. Charles, yani Prens Charles tarafından gerçekleştirilir. Charles, 1774 yılında tarikatın üstadı, İsveç Büyük Locası Baş Üstadı seçilir.

İsveç Riti, hem eski İngiliz masonluğu öğelerinden, yüksek Skoç derecelerinden, hem de Tapınak şövalyeliğinden ve Katı İtaat'ten, keza Swedenborg'un bazı mistik öğretilerinden oluşmuştur. Hıristiyan niteliğini kesin olarak belirtir. 3 gruba bölünmüş 10 dereceden oluşur: Saint-Jean Locaları, Saint-André Locaları ve Şapitrler. Sistem 11. derecenin yönetimindedir: Kızıl Haç Şövalyesi. Bu, İsveç'te yalnızca bir masonluk derecesi değil, aynı

6) Diğer yandan, Büyük Loca'ya ve Fransa Ulusal Büyük Locası-Opéra'ya bağlı olan Düzeltilmiş Rit'in masonları bir Fransa Büyük Manastırlığı kurdular.

zamanda gerçek bir şövalye tarikatıdır. Tarikat başının sıfatı, Salomon Naibi'dir. İsveç'te resmi görev geleneksel olarak kral ya da kralın bir yakınında bulunur. Danimarka, Norveç, İzlanda Büyük Locaları ve Schleswig-Holstein'ın Alman Eyaleti Büyük Locası da İsveç Riti uygular.

İsveç Riti Büyük Locaları dünyanın bütün localarınca kabul görür. Düzeltilmiş Skoç Riti Büyük Priyöre'leriyle, Anglosakson *Knights Templar*'la ve bazı Kadim ve Kabul Görmüş Yüksek Şuralar'la (Skoç, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İsviçre...) özel anlaşmalar, yüksek dereceler düzeyinde iç ziyaretleri mümkün kılar.

5. Misraim Riti ve Memphis Riti. – Misraim Riti 1813 yılına doğru İtalya'da kuruldu ve üç kardeş olan Marc, Michel ve Joseph Bédarride tarafından Fransa'ya getirildi. Bu ritin öncüleri, onu sembolik olarak Geleneğe bağlamak için Tanrı'nın doğrudan iradesinden ve tarihsel olarak da, Mısır'ın ilk krallarından biri olan Misraim'den doğurdular.[7] Ritin 90 derecesi vardır, bunlar 4 diziye bölünmüştür (sembolik, felsefi, mistik ve Kabalistik). 1900'lere doğru Fransa'da özellikle Gökkuşağı Ana Locası tarafından, ayrıca İngiltere ve Amerika'da da uygulanıyordu.

1838 yılında Marconis de Nègre tarafından kurulan Memphis Riti antik inisiyasyonlara devam etme iddiasındadır ve Tapınak Şövalyeleri'ni kendi dolaysız kurucuları olarak kabul eder. Bunlar mason ilmini aldıkları kaynak olarak, "Kurucusu, Aziz Marko tarafından Hıristiyan yapılmış Memphis rahibi Ormus adlı Mısırlı bir bilge olan

7) M. Bédarride, *L'Ordre maçonnique de Misraïm*, Paris, 1848.

Doğulu Kardeş"i[8] gösterirler. Rit 95 dereceden oluşur. En tepedekiler yüksek felsefeye, nedenlerin ve kaynakların araştırılmasına ayrılmıştır. Atölyeleri, çeşitli değişikliklerden sonra, 1862 yılında Büyük Doğu'ya dahil oldular. Rit'in bir Hâkim Mabedi yine de New York'ta kalmıştır. Bir diğeri de Londra'da 1872 yılında Kardeş John Yarker tarafından kurulmuştur.

1908 yılında Paris'te, "Mısırlı" denen bu iki riti kaynaştıran bir Memphis-Misraim Riti kurulmuştur. Localarını 1940 yılına dek art arda geliştirenler, Gérard Encausse (Papus), Charles Détré (Teder), Jean Briaud ve 1944 yılında Vichy milisleri tarafından öldürülen Constant Chevillon olmuştur. Bu rit Kurtuluş'la birlikte C. H. Dupont tarafından canlandırılmıştır.[9]

1947 yılında Fransa'da J. H. Prost-Biraben tarafından Memphis Riti canlandırılır. Keza 1956 yılında Misraim Riti'ni de o canlandırır. 1959-1960 yılında bu iki rit ile C. H. Dupont'un riti, Robert Ambelain'in büyük üstatlığı altında kaynaşarak Birleşik Memphis ve Misraim Mason Tarikatları Yüksek Şurası adını alırlar ve 1963 yılında Memphis-Misraim Kadim ve İlkel Riti'ni oluştururlar. Bu yeni obediyansın İlke Bildirisi, hedef olarak, "bireylerin ve cemiyetlerin acilen tinselleştirilmesini; zaman içerisinde de, Varlığın ilksel haline yeniden dahil edilmesini" benimser. Rit, birçok Avrupa, Güney Amerika ülkesinde ve

8) Marconis de Nègre, *Le sanctuaire de Memphis*, Paris, 1849.

9) Belçika'da Memphis-Misraim Özerk Riti, savaş sırasında Naziler tarafından öldürülen büyük üstat G. A. Delaive tarafından ünlendirilmişti.

Avustralya'da dalları ya da özerk yapıları olan uluslararası bir masonluk biçiminde işler.

III. – "Kült" özellikli mason ritleri

Bazı mason ritleri, tanrısallığa erişmek için kültsel biçimleri zorunlu kabul ederek, kendi ritüelleri içinde onlara bu amaca daha uygun gözüken pratikler düzenlemişlerdir. Sorunu bir anlamda tersine çevirerek, Geleneğe varmak için kültten yola çıkmak yerine, –son derece sahip çıktıkları– Gelenekten yola çıkarak kendi oluşumlarının bir kültünü tanımlamışlardır. Bu ritler ve kurucuları, yalnızca masonluğun tarihinde değil, fikirlerin tarihinde de büyük bir önem taşımışlardır. Bunlar kaynaklarını özellikle Swedenborg'un teorilerinden almaktadırlar.

1. Emmanuel de Swedenborg. – (Stockholm, 1688, Londra, 1772), geniş ve eğitimli bir zekâ olup, hem filozof, hem de bilgin ve filologdur. Gördüğü çeşitli görüntülerin ardından, Tanrı'nın ona Hıristiyan kilisesini yeniden oluşturma görevi verdiğini düşünür. *Göksel Sırlar, Cennetin ve Cehennemin Mucizeleri, Yeni Kudüs ya da Manevi Dünya Üzerine, Tanrısal İnayet Üzerine, Açıklamalı Vahiy* adlı kitaplarında kendini yeni bir dinin lideri olarak gösterir. Öğretisi İsveç'te, İngiltere ve Almanya'da parlak bir başarı elde eder. Kilisesinin günümüzde de yüz binlerce mensubu vardır.

Yazarların çoğu (Thory, Ragon, Findel) Swedenborg'un masonluk sırları üzerine derin araştırmalar yaptığını ve doktrinlerinin son derece kadim olduğuna inandığını ka-

bul ederler. Bu nedenle, masonluğu, reform amacıyla tasarladığı müstakbel kilisenin taşı yapar.

"Kilise insanın içindedir, dışında değil. Efendinin Tanrılığını kalpten kabul edenlerden ve doğruyu Kelam yoluyla ondan öğrenip uygulayanlardan oluşur" (*Cennet ve Cehennem Üzerine*). "Önceki kilisenin sonuyla birlikte Yeni Kilise'nin kurulacağı ve burada bu doktrinin –*Tanrı tektir, Kişi olarak da Öz olarak da, Üçlem O'ndadır ve bu Tanrı Efendi'dir*– birinci yeri işgal edeceği Vahiy'de (XXI, XXII) öngörülmüştür. Yeni Kudüs'ün anladığı bu Kilise'dir" (*Tanrısal İnayet*).

Faaliyetleri doğrudan doğruya Swedeborg'dan esinlenen masonlar arasında Pernety ile Chastanier'yi saymak yerinde olur.

Eski Benedikten papazı olan Antoine-Joseph Pernety (1716-1801), 1766'ya doğru Avignon Meczupları tarikatını kurdu. Daha sonra ise Gerçek Masonlar Akademisi adı altında Montpellier'ye taşındı. Yandaşlarından biri olan Kardeş Boileau 1776 yılında Paris'te Toplumsal Sözleşme Locası'nda çok yakın bir rit olan Felsefi Skoç Riti'ni kurdu.

Bénédict Chastanier 1767'de Paris'te Swedenborg'un Yeni Kudüs'ünün sistemini Teozof Meczuplar adı altında yaymayı hedefleyen gizli bir cemiyet kurmaya boşuna çalıştı. Bu başarısızlığın ardından, sistemini uygulamaya Londra'ya gitti ve orada başarılı oldu.

1783 yılında Thomé Markisi Swedenborg'un doktrinine karışmış yabancı unsurları ayıklamak istedi. Bu amaçla Paris'te, kelimenin tam anlamıyla Swedenborg Riti'ni kurdu. Bu rit, 19. yüzyılın ortasında bazı Kuzey localarında da hâlâ yürürlükteydi.

2. Martinès de Pasqually. – Swedenborg'un masonluk üzerindeki etkisi özellikle birçok açıdan onun öğrencisi olmuş Martinès de Pasqually tarafından uygulandı.

Pasqually 1715 yılına doğru Grenoble bölgesinde doğmuş olmalıdır. 1774 yılında Port-au-Prince'te öldü. *Varlıkların İlk Özelliklerine, Tinsel ve Tanrısal Güçlerine Yeniden Dahil Edilme Kitabı*'nda, bir tür mistik panteizm yanlısı olduğu görülür. "Başlangıçta bütün varlıklar, her şeyin yaratıcısı olan ve iradesi onları bu birliğe yönelten, aynı zamanda da şerubin, serafin ve baş melek biçiminde daimi bir akışla onları yayan ve gelişmeleri düşüşe neden olan Tanrı'nın bağrında içerilmişti. Dolayısıyla, yaratılan insan düşkündür. Sürgündeki insan, kavuşma özlemi duyar ve bunun için, kendi iradesini Tanrı'nınkiyle özdeşleştirmesi ve sonuçta kendini yok etmesi gerekir. Fakat, bu hedefe erişmek için ara-dünyayı dolduran ruhların müdahalesi gerektiğinden, onlarla ilişkiye girmelidir. Esrarengiz bir kültün kademe kademe uygulanmasıyla Tanrı'ya kadar varılır."[10]

Bu kültün örgütlenmesi ve uygulanması Coen[11] Seçilmişleri Riti'nin hedefidir. Bu ritin basamakları, dört sınıf ya da tapınağa ayrılmış on derece içerir. Birinci tapınağın doktrinleri (Saint-Jean inisiyasyonu ya da masonluğu) insanın yaratılışına, itaatsizliğine, cezalandırılmasına gönderme yapar. 2. ve 3. tapınağın gizemlerinde, insanın, yeni, kutsal ve örnek bir yaşam yoluyla ilk baştaki haysiyetine yeniden kavuştuğunda Yaratıcısına yaklaştığı söy-

10) G. Bord, *a.g.e.*, s. 244.
11) İbranice bu kelime "rahip" anlamına gelir.

lenir; tanrısal esinle hareket eden Seçilmiş Coen olarak inisiye olur. 4. sınıf olan Réaux-Haçlıları gizli sınıfının hedefi, gerçek Réau'lar (Réau = güçlü rahip) ilkel kültünün papazlık verme gücünü koruduklarından, inisiyeleri öte dünyalarla, göksel güçlerin dünyalarıyla, yüksek büyülerin anımsanması aracılığıyla ilişkiye sokmaktır.

Göksel varlıklar aracılığıyla sürdürülen gerçek büyücülük şeklindeki pratik, büyü kültlerinden oluşuyordu: İblislere karşı işlemsel kült; savaşa karşı kült; tanrısal yasa düşmanlarına karşı kült; tanrısal ruhun inmesini sağlama kültü; tanrısal uzlaşıcı ruhun kendinde sabitlenmesi kültü. Tek arzu, Kutlu Şehir olan, Ezeli Sabahın Krallığı Göksel Kudüs'ün Kapılarını hayal meyal de olsa görebilmekti; öte dünyanın üzerindeki "Peçe"nin bir an kalkmasıydı.

Coen Seçilmişleri Riti'ni uygulayan localar 1754'ten itibaren Fransa'nın güneyinde kuruldular (Montpellier, Marsilya, Toulouse, Bordeaux). Martinès de Pasqually bu riti 1766 yılında Paris'e taşıdı ve orada Bacon de la Chevalerie ve Willermoz'la birlikte bir Coen Tapınağı kurdu. 1767 yılında bütün tarikatı yönetecek bir Hâkim Mahkeme kurdu.

3. L.-C. de Saint-Martin. – Martinès de Pasqually'nin ölümü üzerine öğretisi ikiye bölündü. Biri, Willermoz'un ihtiyatlı ve becerikli çalışmasıyla, geleneksel mason ezoterizmine yaklaştı. İkincisi, metafizik analizin bağışı olan yüksek mistik aracılığıyla, L.-C. de Saint-Martin'le birlikte, içsel yolun öğretisini ve tekniğini getirdi.

Önce avukat, sonra da subay olan Louis-Claude de Saint-Martin (1743-1803) Pasqually'nin kâtibi ve öğrencisi oldu. Masonluğa inisiye olunca, kendindeki yüksek mane-

viyatı orada bulamadı ve geri çekildi. İlk eseri olan *Yanılgılara ve Hakikate Dair*'i 1775'te yayımladığında kullandığı "Meçhul Filozof" adı onun lakabı olarak kaldı. Ardından çok sayıda başka kitap yayımladı: *Tanrı, İnsan ve Evren Arasında Mevcut İlişkilerin Doğal Tablosu* (1782); *Arzu İnsanı* (1790); *Ecce Homo* (1792); *Yeni İnsan* (1792); *Fransız Devrimi Üzerine Felsefi Mülahazalar* (1796); *İnsan Cemiyeti Üzerindeki Parıltı* (1797); *Timsah ya da İyilikle Kötülüğün Savaşı* (1798); *İnsan-Tini Papazlığı* (1802).

Pasqually'nin doktrini L.-C. De Saint-Martin'i silinmez bir manevi izle belirlemişse de, öte dünya tezahürlerine pek az ilgi duyar; üstelik, bunların ahlaki yararı konusunda kuşkuludur. Saint-Martin saf bir spekülatiftir ve Coen Seçilmişleri'nin mistik ritinin büyü ve kült yanı onu açıkça rahatsız etmektedir, öyle ki Pasqually'nin göksel varlıklarla ilişki yoluyla büyücülüğünü reddettiği gibi, masonluğun ritlerini de reddeder.

Hiçbir felsefe bireyciliğe Martinizm kadar bağlı değildir. Birlik doktrini olarak insanı manevi ve içsel olarak yükseltmeyi hedefler. Ne kilise, ne kült, ne de rit söz konusudur; insan ruhu tek ve gerçek Tapınaktır. İnsan, Tanrı'nın rahibidir; onun İnayetinin kararlarını evrende taşımakla görevlidir. Büyük Eser, sembolünü bize İsa'nın sunduğu Göksel Ben Figürü'nü, yavaşça, sabırla, kendinin merkezinde yaratmaktan –daha doğrusu bulmaktan– ibarettir. Çünkü Tanrı insanın içindedir, Kalbin ve Ruhun kapılarıyla –kalp çok daha önemlidir– Tanrı bilgisine erişilir.

4. Modern Martinizm. – Saint-Martin'in yaşamı ve doktrini *Meçhul Filozof*'un özel bir rit kurduğunu düşün-

dürtmez. Dolayısıyla, bir yüzyıl sonra, 1888'de, Papus (Dr. Gérard Encausse) tarafından "yenilenmiş" bir Martinist Mezhep kurulduğunu görmek şaşkınlık vericidir. Papus, meçhul üstlerin, hiçbir gruba bağlı olmadan, kişisel sorumlulukları altında üstadın "kutsallaştırılmasını" aktardıklarını ileri sürüyordu. Saint-Martin inisiyasyonu Rahip Lanoüe'ye ve Chaptal'a aktarmış olmalıydı. Değerli emanet daha sonra, art arda, Lanoüe'den André Chénier'ye, J.-A. Hennequin'e, Henri de Latouche'a, Antoine Desbarolles'a, Amélie de Boisse-Mortemart'a ve P.-A. Chaboseau'ya aktarılmıştı. Chaptal'dan başlayan zincir ise 1880 yılında, kuralı Papus'a iletmiş olan Henri Delaage'a erişmiş olmalıydı.

Aktif örgütlerin ateşli savunucusu olan Papus bir Tarikat kurmaya karar verir ve Martinist Tarikat adını alır. Onun etrafındaki Parisli birkaç okültist Yüksek Şura'yı oluşturmuştu: P.-A. Chaboseau, Stanislas de Guaita, Chamuel, Sedir (Yvon Leloup), Paul Adam, Maurice Barrès (S. de Guaita'nın dostu olduğundan), Georges Montière, CharlesBarlet, Jules Lejay, Jacques Burget ve Joséphine Péladan. Daha sonra, Barrès ile Péladan istifa ederler. Onların yerini Victor-Émile Michelet ile Dr. Marc Haven alır.

Papus, Hıristiyan ezoterik geleneğine başvurarak, "kişisel ve özgür inisiyasyon"u tarikata atfediyordu. Okültizmde yenilik yaparak, Martinizmi okültizme doğru yönlendirmeye çalışıyordu. Tarikatın üç derecesi vardı: ortak üye, inisiye ve meçhul üst. Papus'un ölümünde (1916) Avrupa'da ve Kuzey ve Güney Amerika'da 160 loca bulunuyordu.

Dönüşümlerin ve dallanıp budaklanmaların ardından birçok başka Martinist mezhep doğdu. Papus'un oğlu Dr. Philippe Encausse'un yönettiği *L'Initiation* dergisi,[12] 1958 yılında Martinist Tarikatlar Birliği'nin kuruluşunu bildirdi. Tarikatın, "Geleneksel Martinizmin şu an ayakta kalan tek üç kolu tarafından kurulduğu" belirtilmektedir. Bunlar, "Martinist-Martinezist Tarikat (H.-C. Dupont), Martinist Tarikat (Ph. Encausse) ve Cohen Seçilmişleri Martinist Tarikatıdır (R. Ambelain)." Bu Birlik şunu ilan eder: "Okul'un geleneksel iki yolunun ilkel saflığına ve varlığını sürdürmesine göz kulak olmak: Saint-Martin Martinizmi (kalp yolu); Don Martinez de Pasqually'nin Martinezizmi ('operatif' yol)."

IV. – Masonluk ve büyü

İnisiyasyon mefhumunun dayandığı tanrısal içkinlik, İnsan'ın katıldığı ve bilgisiyle erişebileceği bir yerde duran Kozmosun uyumunun temellerini ortaya koyar. Bu, Hermesçi geleneğe uygun olan "Nereye gidiyoruz?" önemli sorusuna cevap verme niyetidir. Bu, evrensel makrokozmosla onun ayrılmaz parçası olan insani mikrokozmosun özdeşliğinin mantıksal sonucudur. Bundan, bireysel bir alınyazısı içeren genel bir determinizm kaynaklanır. Büyük inisiyasyonlar kurulunun, tanrısal iradenin gerçekleşmesi için her zaman bir büyü okulu olduğu artık anlaşılmıştır. İnisiyatik ve Hermesçi gelenek içinde yer alan masonlu-

12) İlave no. 3, Ekim 1960.

ğun, bu şekilde anlaşılan geniş anlamda büyüyle bir yakınlığı olması da tuhaf değildir.

Bununla birlikte, geleneksel masonlukla ilgili böyle bir özdeşleşmeyi fark etmeyi ya da varsaymayı hiçbir şey sağlamaz. Yine de kimi ritler eşiği aşmış ve Kozmos üzerinde etkide bulunmak için insanın hizmetine girmiş büyü pratiğini hedef edinmişlerdir.

1. Schroepfer ve Schroeder. – Masonluğun, bireysel yaklaşım olarak değil, obediyans ve ritüel irade olarak büyüyle ilişkisi özellikle 18. yüzyılda dikkat çekiciydi. Bu akıl yüzyılı belki de yüzyılların en mistiğiydi.

Bu eğilimin en ses getiren tezahürleri öncelikle Almanya'da görülür. 1768'de, Leipzig'de limonatacı olan Schroepfer, yandaşlarını cehennem melekleriyle ve göksel güçlerle ilişkiye sokmayı hedef edinen bir loca kurdu. "Önemli bazı şahsiyetlerin yakında öleceklerine dair kehaneti hayaletler aracılığıyla söyleterek –ve ölümler de her seferinde gerçekleştiğinden– Berlin'e ve tüm Prusya'ya korku saldı... Prusya kraliçesi onun ruh çağırmasını yasakladı."[13] Schroepfer 1774 yılında bir tabanca kurşunuyla ölecek, sistemi de onunla birlikte yok olacaktır.

Friedrich Joseph Wilhelm Schroeder, 1766 yılında Marburg'da "Gerçek ve Kadim Gül Haçlıları Masonları"nın bir şapitrini kurdu. 1779 yılında bir büyü, teozofi ve simya okulu açtı. Cagliostro'ya okült bilim dersleri vermiş olma-

13) Ragon, *Orthodoxie maçonnique*, s. 272.

lıdır. Onun sistemi 19. yüzyılın ortasında Hamburg'daki iki loca tarafından hâlâ uygulanıyordu.[14]

Bu iki Alman okültist ritine, 1767 yılında Katı İtaat'te Viyana'da meydana gelen bir bölünmeden doğan Yüksek İtaat'i de ekleyebiliriz. Bu ritte, simya, büyü ve Kabala'yla ilgileniliyordu.

Fransa'da ise 1770 ve 1775 arasında, Hermesçi bilimlerle, özellikle astrolojiyle ilgilenen bir Bilginler Akademisi kurmuş olan Venaissin Kontluğu Skoç Saint-Jean'ının Paris'teki iki locasından ve 1771'de kurulan, simya, teozofi, meleklerle bağlantı ve büyü niteliğindeki yüksek dereceleri uygulayan Birleşik Dostlar'dan söz edilebilir.

2. Mesmer ve evrensel uyum mezhebi. – 1780'e doğru Avusturyalı Doktor François-Antoine Mesmer (1734-1815), ünlü Saint-Germain kontunun fikirlerini savunarak, bütün örgütlü varlıkların yaşam ilkesi, soluk alan her şeyin canı olan hayvani manyetizmanın büyük keşfini duyurdu. Onun faaliyeti öncelikle masonluğun dışında cereyan etti; ancak doktorun localara katılımı doktrininin yayılmasını kolaylaştırdı. Deneyler yapıldı ve manyetik akışkanın gerçekte var olmadığı ve ona atfedilen etkilerin üstün bir insanın kendisi kadar yetkin olmayan bir diğeri üzerindeki gücünün sonucu olduğu düşünüldü. Tanrısal lütufla, iman ve irade gücüyle manyetize edebilmeleri için sınanmış, tinselleşmiş insanların seçilmesi gerektiğine

14) Hâlâ uygulandığı Almanya'da hızla yayılan basit ve geleneksel bir riti uygulamaya koyan Friedrich Ludwig Schroeder'le (1744-1816) karıştırılmamalıdır.

inanıldı. Bu fikirler 1783 yılında Paris'te Evrensel Uyum Tarikatı adı altında oluşan ve inisiyasyon yoluyla yandaşları arındırmaya ve böylece onları Mesmer'in doktrinini uygulamaya ve yaymaya daha elverişli kılmaya yönelik bir mason cemiyetinin oluşumuna yöneltti.

3. Cagliostro ve Mısır masonluğu. – Masonluğun büyüyle en ünlü özdeşleşmesi Cagliostro'nun eseri oldu.

Bu olağanüstü kişilik üzerindeki karanlık hâlâ tamamen dağılmış değildir. Büyücü müdür, şarlatan mı? İnsanlığın iyiliği için çalışan biri midir, yoksa maceracı mı? Kökeni bile muammalıdır. Roma'daki davasından yola çıkarak Joseph Balsamo'yla (1743-1795) özdeşleştirilmiştir. Ama kimileri bu özdeşleştirmeden kuşku duymaktadır.[15]

1777 yılında Londra'da masonluğa inisiye olan Cagliostro, Hollanda, Almanya, Polonya ve Rusya'daki bütün ritlerin localarına devam etti ve çok ilgi gördü. 1779 yılında Mitau'da ilk kez büyü ritlerini kullandığı görülür. 1783-1784'te Bordeaux'da giderek daha çok masonlukla ilgilendi; aynı zamanda şifacı olarak başarıları da yolculukları sırasında edindiği ünü doğrulamıştı. 20 Ekim 1784'te Cagliostro bir büyücü ve masonlukta büyük bir üstat prestijiyle Lyon'a varmıştı. Meleklerle ilişki sorunları o dönemde Lyonlu masonları ilgilendiriyordu ve Martinesizm, Mesmerizm, Swedenborgizm zihinleri meşgul ediyordu. Cagliostro, Muzaffer Bilgelik adı altında yeni bir atölye

15) Dr. Marc Haven (Dr. Lalande'ın takma adı), *Le Maître Inconnu, Cagliostro*, Paris, Dorbon (1913).

kurdu. Bu coşkulu çevrede, şifa, vahiy, kehanet, ruh belirmesi, maddileşme gibi mucizeler birbirini izledi.

Bunun üzerine Cagliostro, kendisinden eğitim almaya layık gördüğü herkes için, Mısır Riti Ana Locası'nın sıfat ve yetkilerini alacak bir tapınak kurma fikrini geliştirir; böylece geleneksel kaynağını en kadim inisiyasyonlarda bulur. Baş Kıpti unvanını alarak, Mısır Masonluğu Ritüeli'ni kaleme alır. Burada, "sevgili evlatları"na "tek ve saf mason doktrini"ni sunmaktadır.

Üç dereceye bölünen rit çalışmaları, kusursuz masumlukta genç oğlan ve kızların (kimsesiz çocuklar ya da saf genç kızlar) "medyum" olarak kullanıldığı büyü işlemleriyle yapılıyordu. Bu çalışmaların yüksek hedefleri, Tanrı mabedine kabul edilmekti; inisiyasyonun amacı düşmüş insanın kaybettiği haysiyetine kavuşmasını sağlamaktı. Bu yenilenme –ahlaki ve fiziksel– ikili olmalıdır. Yenilenmiş insan sağlıklı bir bedende sağlıklı bir ruha sahip olduğunda, Tanrı lütfunun akışı sayesinde ondaki hâkimiyeti kutsar. O zaman, Seçilmiş biri olur; Tanrı'nın prensip olarak insana bahşetmiş olduğu bilgilerden ve tüm erkten yararlanır. Cagliostro, kendisine –kendi deyişiyle– Tanrı'nın vermiş olduğu bu yetkiler adına yukarıdan konuşuyor ve hareket ediyordu ve buna sahip olmakla yetinmeyerek kanıtlarını da gösteriyordu.

Cagliostro 1785'te Paris'e yerleşmişti. Bu dönemde Filaletler Konventi[16] toplanmış ve her ritten masonlara,

16) 1773'te Paris'te Birleşik Dostlar Locası'nın kurduğu Filaletler Riti'nin hedefi insanın yetkinleşmesi ve kendisinden kaynaklandığı Tanrı'ya yakınlaşmasıydı.

doktrinin temel noktalarını ve masonluğun gerçek biliminin kökenini tartışmak ve aydınlatmak için çağrı yapmıştı. Tereddütle çağrılan Cagliostro kendi bakış açılarını ve Mısır Masonluğu'nun ilkelerini dayatmaya çalıştı. Ama başarısızlığa uğradı ve Filaletlerden koptu. Bundan sonra yalnızca kendi ritiyle ilgilendi ve öğretilerini kendi Mısır localarına ayırarak masonlukla ilgilenmedi ve pek az değer verdiğini de gizlemedi. O zamandan beri ve çağımıza dek, "Mısır Masonluğu"yla akrabalığa başvuran inisiyatik eğilimli, az çok rakip, çok sayıda örgüt doğdu.[17]

V. – Modern hümanist masonluk

5 Haziran 1865'te Fransa Büyük Doğusu genel meclisi, kuruluşunu takiben birinci maddeyi benimsemişti: "Masonluğun ilkesi, Tanrı'nın varlığı, ruhun ölümsüzlüğü ve insan dayanışmasıdır. Vicdan özgürlüğüne her insana özgü bir hak olarak bakmakta ve inançlarından dolayı kimseyi dışlamamaktadır."

1877 yılında Büyük Doğu bu maddenin ilk cümlesini kaldırmaya karar verdi. Sonuç olarak, Kutsal Yasa Kitabı locadan yok oluyordu. Bunun dolaysız sonucu, mason evrenselliğinden, özellikle de İngiltere Büyük Locası'ndan kopuş oldu. Yenilik yine de bir ateizm inancına denk düşmüyordu. Bir hoşgörü kuruntusu içinde her türlü dogmatik savın reddiydi.

17) Bu konuda bkz. Gérard Galtier, *Maçonnerie Égyptienne, Rose-Croix et Néo-Chevalerie. Les Fils de Cagliostro*, Éd. du Rocher, 1989.

Büyük Doğu'nun 1876 genel kurul tartışmaları önemlidir ve bunların sonucunda 1877 oylaması yapılmıştır: "Masonluk ne deisttir, ne ateist, hatta ne de pozitivist. İnsan dayanışmasını ileri süren ve uygulayan kurum olarak her türlü dogmaya ve dini amentüye yabancıdır. Biricik ilkesi, vicdan özgürlüğüne mutlak saygıdır. Zeki ve dürüst hiçbir insan, Fransa Büyük Doğu'sunun Tanrı'ya ve ruhun ölümsüzlüğüne inancı localarından kaldırmak istediğini ciddi olarak ileri süremez; tersine, mutlak vicdan özgürlüğü adına, üyelerinin kanaat, doktrin ve inançlarına son derece saygı duyduğunu belirtir."

Bu mutlak hoşgörüyü ileri sürerken, Büyük Doğu 1723 tarihli Anderson'un *Anayasalar* metnine dayanır. Genel olarak bundan çıkan sonuç, insanın metafizik yazgısı sorununun ve özellikle Sonsuzla ve Bilinmezle ilişkileri sorununun masonluğun ilgilendiği araştırmaların dışında kalma gereğidir. Bu durumda masonluk esasen insancıl, ilerici ve rasyonalist bir kurum olarak düşünülür. Ritleri, sembolleri –ki birçok "modernist" hafifletmeye çalışmaktadır– yandaşların kendi kendilerine gerçekleştirmeleri gereken manevi ve ahlaki çalışmaya onları duyarlı kılmanın somut yollarından başkası değildir.

Koşulların baskısı altında ve III. Cumhuriyet'in kuruluşunun yol açtığı politik mücadele ortamında doktriner tutumun tartışmalarda etkili olmakta gecikmeyeceği kesindir. Kilise yeni kurumları tanrısal ilkelerle uyuşmaz kabul etse de, Fransa Cumhuriyeti'nin ateşli yandaşı olan masonlar bu ilkelerin özünü ve kapsamını inkâr etme eğilimindeydiler. Doruk noktası ise, 1904-1905'teki *fişleme olayı* oldu. Savaş bakanı General André, "kötü" kabul

edilen inançlı Katolik subayları "fişlemek" isteyince, bölge üstatlarının subaylar hakkında derlediği bilgileri Büyük Doğu'dan elde etti. Skandal, bakan Combes'in düşüşüne yol açtı. Her iki tarafta da değerler kargaşası yaşanıyordu. Bugün tutumlar aynı sertlikte değildir. Kilisenin Konsil'den bu yana masonluk karşısındaki tutumunun yatışması Büyük Doğu'yu da kendi tutumunu gözden geçirmeye yöneltti. Mücadeleci tutumlar kesin olarak yatıştı. Bununla birlikte, 1996 yılında, Clovis'in vaftizini anmak için Fransa'da düzenlenen papanın yolculuğuna karşı laik gösterilere katıldı.

"2000 yılının ideal toplum tipi"ni tanımlamaya çalışan Büyük Doğu giderek daha fazla dışa açılmakta ve önemli güncel sorunlara dair kolokyumlar düzenlemektedir: Eğitim, bilişim, çevre, doğum kontrolü, kürtaj, uygarlık krizi, göç, toplumsal korunma, Üçüncü Dünya'nın durumu... Büyük Doğu siyasal seçimlerde resmi hiçbir tavır almamaktadır. Yine de laik, demokratik ve toplumsal ideale bağlılığını defalarca belirtmiş, bu anlayış içerisinde Cumhuriyet kurumlarının yenilenmesini savunmuştur.[18]

1988 başkanlık seçimlerinde ve Fransız Devrimi'nin iki yüzüncü yıl dönümü anmalarında, 6 Eylül 1987'de benimsenen bir önergede, "Fransa'da ırkçılığın, anti-semitizmin ve toplumsal bencilliğin inkâr edilemez yükselişi"nden duyulan üzüntü belirtilmektedir. "Masonluğun Cumhuriyet'e verdiği ve çarpıcı bir modernlikte yeniden ortaya çıkan

18) Bkz. Özellikle 11 Haziran 1983 Kolokyumu (*Humanisme*, no. 155-156, Kasım 1983-Şubat 1984) ve 24 Mayıs 1992 Kolokyumu (*Le Monde*, 27 Mayıs 1992).

özgürlük-eşitlik-kardeşlik değerlerini yüceltmenin" uygun düştüğü belirtilmektedir: "Gerçekten de, yalnızca yeni uzamları fethetmek yetmez, kimi zaman da, ne yazık ki, bunları korumak önemlidir. Yurttaş eşitliği ciddi bir gerileme yaşamaktadır. Eşitsizlikler büyümekte, adaletsizlikler artmaktadır... Cumhuriyetin çimentosu olan laiklik, aynı zamanda, hoşgörüsüzlüklerin, dinsel köktenciliklerin yükselişi karşısında güncel bir fikir olarak durmaktadır... Cumhuriyetin üçlüsü, herkesin kendine göre çekebileceği içi boş bir kılıf değildir. Bu karanlıkçı ideolojilerle en ufak yakınlığı –intihar etmeden– kabul edemeyecek olan bir toplum etiğinin hudutlarını tarif etmektedir."[19]

1995 yılındaki cumhurbaşkanlığı seçimleri sırasında Büyük Doğu, bir aday üzerinde tercih belirtmeden, özellikle, "demokratik dengenin tartışma konusu edilmesi"nden kaygılanmıştır. Büyük Üstadı Patrick Kessel şunu söylüyordu: "Yurttaşlık içi boş bir kelime halini alıyor. İnsan haklarının vatanında kadınlar ve erkekler her yıl soğuktan ve açlıktan ölüyorlar. Cumhuriyetin sert çekirdeğinin çatlayışını yaşamaktayız... Bu sapmanın etik ifadesi toplumsal veçheleri kadar önemlidir. Bu, mihenk noktalarının yitirilmesidir, umudun yitirilmesidir, bireylerin yalnızlığıdır... Bugün yirmi yaşında olmak demek, işsizlik, AIDS, uyuşturucu ve şiddet demek... Kolektif bir ideal ve etik değerler öneremeyen bir Cumhuriyet kendi kendini inkâr eder... Dolayısıyla Cumhuriyeti yeniden temellendirmek gerekir. Biz, ulusla yurttaş arasında gerçek bir cumhuriyetçi anlaşma, yeni bir toplumsal sözleşme istiyoruz. Bu tartışma tek

19) *Humanisme*, no. 177, Aralık 1987.

bir kampa ait değildir. Sağda da solda da savunulduğu görülmektedir. Tek bir yasağımız var: Yabancı düşmanlığı ve ırkçı güçlerle her türlü ilişki ya da taviz."[20] 1997'de seçilen yeni Büyük Üstat Philippe Guglielmi de, aynı yönde, Ulusal Cephe'yle yakınlaşanları dışlayacaklarını söylüyordu (*Le Monde*, 11 Eylül 1997).

Bu kaygılar dünyanın durumuna, evrensel ve aşkın kavramlara dek yaygınlaşmıştır. "Güçlüklerden geçtiğimiz şeklinde herkesin ortak tespitinin ötesinde, birçok tutum da zihnimizde yer etmektedir. Kâh bu dünyadaki şeyler değişmez bir çerçeveye, erişilmez bir hakikate sokuluyor, kâh sınırlandırılamayan bir bilgi itkisiyle hareket ederek, cevap yokluğunda, yeni sorular aranıyor... Geçmiş sükunetin dogmaları şimdiki fırtınaya uygun düşmüyor... Yenilikler düşünmek ve yepyeni bir tarzda hareket etmek gerekiyor... Kavramları şekillendirmek, çağdaş gerçekliklere uygun olmadıklarını ilan etme riski karşısında onları sürekli geçerli kılmak; masonluğun görevlerinden biri budur."[21]

Avrupa'da aynı anlayıştan kaynaklanan obediyanslar (Fransa Büyük Doğu'su, Belçika Büyük Doğu'su, Almanya Büyük Doğu'su, Hollanda Büyük Locaları, Danimarka Büyük Locaları, İtalya Büyük Locaları) "eksiksiz bir vicdan özgürlüğü ve kusursuz bir karşılıklı hoşgörü üzerinde temellenen" bir birlik gerçekleştirmeye yöneliyorlar (1961 Strasbourg ve Brüksel toplantıları). 1971 yılında Strasbourg'daki yeni bir toplantıda, "Anglosakson masonluğunun dogmatizmini ve toplumsal tutuculuğunu teşhir etmeyi"

20) Mart 1995 kolokyumu ve *Le Monde*, 23-24 Nisan 1995.
21) Büyük Üstat Gilbert Abergel, *Humanisme*, no. 213, Aralık 1993.

görev bilmişler ve "insan haklarına saygı, toplumsal adalet ve siyasal demokrasi idealini benimsemiş bir Avrupa'nın kuruluşuna katkıda bulunacak eylem yollarını" incelemişlerdir. Bu amaçla, Strasbourg Çağrısı İmzacısı Mason Güçlerin İlişki ve Enformasyon Merkezi (CLIPSAS) kurulmuştur. 20 Temmuz 1992'de bu merkez "her türlü köktenciliğe", "her saldırganlığa" ve "her dışlamaya" karşı "gerçek bir insani dayanışmanın doğması" yönünde çağrı yapmıştır.[22] Fakat bu CLIPSAS, Santiago'daki 18 Mayıs 1996 tarihli toplantıda, Fransa Büyük Doğu'su ile Belçika Büyük Doğu'sunun baskısı altında bölünerek Uluslararası Liberal Mason Cemiyeti (AMIL) kurulmuştur. Bu ayrılma girişimi başarısız kalmıştır. Belçika Büyük Doğu'su ile Fransa Büyük Doğu'su 1997 yılında diğer uluslararası liberal obediyanslarla yeniden bağ kurmuştur.

Siyasal eylemdeki bu dışsallaştırma tutumu, önemi ve değeri ne olursa olsun, ama özellikle geleneksel *landmark*'lardan vazgeçişi, bu obediyansların masonluk niteliğinin hiçbir düzenli mason gücü tarafından tanınmamasına yol açmıştır.[23]

22) *Le Monde*, 22 Temmuz 1992.

23) Kendi aralarında *kuralların* bağıyla ve karşılıklı tanımayla bağlı Avrupa obediyansları şunlardır: İngiltere Birleşik Büyük Locası; Skoç, İrlanda, Avusturya, Finlandiya, Yunanistan, Lüksemburg, Norveç, İspanya, İsveç, Türkiye Büyük Locaları; Fransa Ulusal Büyük Locası; Danimarka Ulusal Büyük Locası; Alpler İsviçresi Büyük Locası; Almanya Birleşik Büyük Locaları; Belçika Düzenli Büyük Locaları; İtalya Düzenli Büyük Locaları; Hollanda Büyük Doğu'su; İspanya Büyük Locaları; Portekiz Düzenli Büyük Locaları; Çekoslavakya Ulusal Büyük Locası; Macaristan Büyük Locaları; Rusya Büyük Locaları.

Aynı düzensizlik, öncekilerle ilişkiler sürdürüyor olsalar da, *landmark*'lara uyan obediyansları da etkiler. Fransa Büyük Locası buna örnektir. Büyük Üstadı Jean Verdun 1987 konventinde, inisiyatik niteliği, dünyevi, hatta siyasi işlere müdahalelerin ötesinde hatırlatıyordu. 1991 yılında, bir diğer Büyük Üstat olan Michel Barrat, bu durumun "yabancı düşmanı ve ırkçı fikirlerin sızmasına karşı manevi ittifaklar geliştirmek için kamusal bir seferberliği" engellemediğini söylüyordu.

Sonuç

ETKİ VE GELECEK PERSPEKTİFLERİ

Geleneksel ezoterizm ile bunun inisiyatik amaçları, yüzyıllar içerisinde, çeşitli düşünce biçimlerini ve bunların sanatsal, edebi, felsefi, toplumsal ve dini tezahürlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu etkinin masonluk bağlamındaki hali, modern dönemdeki görünümü vermektedir.

Genel olarak sanat alanındaki başlı başına *Güzellik*, tıpkı *İyilik* gibi, Platon'un dediği üzere, tek, basit, ezeli, evrensel, değişmez, bedensiz ve görünmez olsa da, *Kusursuzluk*'la mahrem ve duygusal bağ olan inisiyatik yolun, Güzelliğin gerçekleşme tarzı nasıl olabileceği anlaşılır. Masonluk, rasyonellik-ötesi bir aydınlanma aracılığıyla mutlak bilgiyi getirme iddiasında olduğundan, "düşünce"si de semboller, benzeşimler dünyasında hareket eder. Ardından, çok doğal olarak, ifade aracı olarak *Sanat*'a başvurma eğilimindedir. Bu açıdan, maddesizliğini bilinçdışının gizli derinliklerinden gelmesine borçlu olan müzik, inisiyatik potansiyelle en fazla dolu olan sanattır. Bu potansiyellerin en gelişmiş halinin *Büyülü Flüt* olduğu sık sık belirtilmiştir.

Kardeş Mozart'ın bu eseri, "Wagner'e göre, ışığın ve sevginin verdiği dehanın eseri"dir. Mozart'ın eserine duyduğu hayranlığı ifade eden Papa II. Jean-Paul, şunları söylerken, mason inisiyasyonuna da zımni olarak saygısını belirtiyordu: "Mozart, eserinin taşıdığı sevinç mesajı içinde bir mutluluk duygusunu, ölümün ve dirilişin eşzamanlı deneyimi olarak belirtir."[1] Mason ritlerinden doğrudan esinlenmiş Mozart'ın diğer eserlerinin yanında, Michel Blavet, Gaveau, Carrette, Clérambault, Rameau, Haydn, Cherubini, Meyerbeer, Sibelius ve hiç kuşkusuz Beethoven'ın eserleri de (*Eroica Senfonisi*'nin cenaze marşı, *IX. Senfoni*, *Lieder*...) sayılabilir.

Edebiyat ve felsefe alanında, Hermesçi akımın, masonluğun ve Martinizmin 18. yüzyıl rasyonalizmi karşısında nasıl bir ağırlık oluşturup romantizmi hazırladığı haklı olarak vurgulanmıştır. A. Viatte'nin *Romantizmin Okült Kaynakları* tezinde yazmış olduğu gibi, "Rousseau'dan sonra, Germen edebiyatından sonra (ve onunla birlikte), Fransız romantizminin temel bileşenlerinden birini Işıkçılıkta görmekteyiz."

Romantizmin beslendiği bu Germen kaynaklarında ünlü masonların katkısını inkâr edemeyiz: Klopstock, Herder, Wieland, Lessing, Fichte, Kleist. Ama en önemlisi Goethe'dir. 1780 yılında, Weimar'daki Amalia Locası'nda inisiye olmuştur ve hakikat arayışını, insan olgusunu da dahil ettiği doğanın kavranışını ömrü boyunca tutkuyla sürdürmüştür. Onun eseri –özellikle *Faust*– son derece inisiyatik ve mason esinlidir.

1) Jean-Paul II, 17 Mart 1991.

Ezoterik ve mason doktrinlerin etkisine doğrudan girmiş büyük romantiklerin sayısı çoktur: Madam de Staël, Ch. Nodier, Gérard de Nerval, George Sand, özellikle Henri de Latouche tarafından –en azından düşünce düzeyinde– Martinizme, Kardeş A.-L. Constant tarafından da okültizme inisiye edilmiş Balzac ve ünlü Eliphas Levi. Bu etki özellikle *Séraphita*'da, *Mutlak Peşinde*'de, *Vadideki Zambak*'ta saptanır. *La Rabouilleuse* ise kaynağını Issoudun'daki bir loca olan Beyaz Kule Savunucuları'ndan alır.[2] Bu etki, daha az doğrudan olsa bile, Lamartine ve Victor Hugo'da da çok nettir.[3]

Daha sonra, Baudelaire,[4] ardından sembolist hareket, özellikle eseri geleneksel Işıkçılığın izini derinden taşıyan Rimbaud[5] ve ezoteristlerin randevu yeri olan Chausséed'Antin Sokağındaki Edmond Bailly'nin "Bağımsız Sanat" kitapçısına gidip gelen Stéphane Mallarmé... Birçok kişi tarafından mason kabul edilen Mallarmé, orada özellikle Villiers de l'Isle-Adam'ın etkisinde kaldı. Ona şöyle yazmıştır: "Okültizm saf işaretlerin yorumudur ve zihnin dolaysız fışkırması olan bütün edebiyat buna itaat eder." Aynı eğilim "Bağımsız Sanat"ın bir başka müdavimi olan Claude Debussy'de de görülür.[6]

2) Bkz. "Balzac et la franc-maçonnerie" (*Cahier de la* G...L..., Nisan 1951); "F. Ménard, George Sand et la franc-maçonnerie", *Le Symbolisme*, Haziran 1954. Romantik hareketin marjında J. de Maistre'in eserinin masonik önemini daha önce belirtmiştik.

3) Bkz. Denis Saurat, *La religion de V. Hugo*, Paris, 1929.

4) P. Arnold, *Das Geheimnis Baudelaire*, Berlin, 1958.

5) Bkz. S. Hutin, *Voyages vers ailleurs*, Paris, 1962, s. 104 ve devamı.

6) V. E. Michelet, *Les Compagnons de la Hiérophanie*, Paris (tarihsiz).

Okültizm, Hermesçilik; bunlar artık pozitivistler, bilimciler ve ciddi zekâlar yanında pek lütuf görmeyen "kötülükler"dir. Artık zaman değişmiştir ve mecazi olarak *Hermesçi* diye adlandırılabilecek, Antik düşünürlerin ve Rönesans hümanistlerinin felsefi mirası olan, 17. yüzyıl Gül Haçlıları'nın Kartezyenciliği dahil etmeye çabaladıkları bağdaştırmacı geniş sistemin tüm değeri daha iyi anlaşılmaktadır. Masonluğun, 18. yüzyıldaki yenilenmesi içinde, akıl ile mistiğin bu çakışmasının aynası olduğu saptanır.

Kant ve öğrencisi –mason– Herder, Emerson ve Amerikan aşkıncılar, insanın duyuların verilerini aşan sezgisel bir süreçle Bilgi'ye erişebileceğini parlak bir şekilde savunmuşlardır. Daha yakın bir tarihte, Bergson diyalektik aklın düşüncenin tek biçimi olmadığını gösterdi. Bilindışı akımlar, hatta bilinçüstü akımlar, tinsel sezgiler de vardır ve bunlar belki de Mutlağı kavramanın tek yoludur. İnisiyatik yöntemin psikolojik temeli olan bu potansiyellerin kapsamı, duyum-ötesi algılar ve beynin elektronik yetileri üzerine en yeni incelemelerin sonuçlarıyla doğrulanmıştır.

Bilimin keşifleri de geçmişteki simyacılara yeniden dikkati yöneltmiştir. Giderek daha matematik bir ifadeye bürünen ve Einstein, Louis de Broglie, Fred Goyle ya da Jean E. Charon'la birlikte, dünyayı bir formüle hapsetmeye yönelen bu bilim, Hermesçiliğin temel ilkesini –Birlik– yeniden moda yapmıştır. *Her şey Her Şeyin içindedir.* Aynı zamanda, inorganik olana sıkı sıkıya bağlı olan yaşamın, tedrici bir karmaşa ve büyüyen bir psişizm hali olduğunu da bize göstermektedir. Dinamik süreç ve sürekli evrim halindeki yaratıcı olan Evren, "vicdanın özgürleşmesi"nden (Lecomte du Nouÿ), "Tin'e doğru bir yürüyüş"ten (Teil-

hard de Chardin) başkası olmadığını ifade etmektedir. Ve bu evren, en kusursuz haliyle, evrimin doruk noktası ve tacı olan insanda ortaya çıkar. "Aşkın hedeflere" (J.-P. Sartre) doğru bir aşma olarak kabul edilen *Hümanizma*, bir anlamda, düzen ve uyumdan ibaret yüksek ve nihai bir duruma doğru oluşu içindeki Evrenin yasasıdır. "İnsan günümüzde dünyanın özetidir" diye yazmaktadır biyolog Albert Vandel. *Materyalizm* ile *tinselcilik* arasındaki basitleştirici karşıtlığı ortadan kaldırarak, Hermes'in ilan ettiği *zihniyetçilik yasasına* –"Bütün Tin'dir, Evren Zihinseldir"–, keza *titreşim yasasına* –"Hiçbir şey durağan değildir, her şey kımıldıyor, her şey titreşiyor"– geri dönüş değil midir?

Tanrı mefhumu bile bilimin ışığında yeni bir veçhe ediniyor ve günümüzde, düşünen herkes için, özlem duydukları ve Tanrı, Akıl ya da Evrenin Büyük Mimarı olarak adlandırılan Kusursuzluğun, Mutlağın, İlke'nin Bilgi'ye doğru ilerleme içinde inşa edildiğini söylemek abartı olmaz. Geleneğin İnisiye'ye atfettiği *Yeniden Dahil Olma* hedefi ve Tanrı'nın, kendi içinde tanrısalı taşıyan insanda beklemede olduğunu düşünen Kierkegaard'dan Gabriel Marcel'e dek Hıristiyan varoluşçuların çağımıza atfettiği tez bu değil midir? Hiram'ın ölüm ve diriliş inisiyatik efsanesinin dersi bu değil midir? Profan olarak ölüp Kutsalın içinde dirilmek. Bu, hiç kuşkusuz, Hıristiyanlığın büyük dersidir: "Onun bizde ve bizim onda durduğumuzu şununla, bize Ruhundan vermiş olması ile biliyoruz." (I, Yuhanna 4, 13). "Bilmez misiniz ki Allah'ın mabedisiniz, ve Allah'ın Ruhu sizde durur?" (Pavlus, I Korintoslulara 3, 16).

Tıpkı sentezin temelindeki Gelenek gibi, bilim de bunun gerekliliğine yöneltir ve zorunlu aleti olan *metafiziğe*

varır. Dahası, en ucunda ve bir tür görkemli paradoksla, kendi yetersizliğinin itirafıyla metafiziği doğrulamaya varır. Bilimsel yasa kaçınılmaz yaklaşıklığını ve göreceliğini kabul eder. Dünün biliminin belirlenimciliği kuantum fiziğinin belirlenimsizliğine dönüşmüştür.

Bilimin bu sınırı, günümüz dünyasının dramına isabet ettirir. Özellikle bilime –ya da bilimin bir yetersizliğine– güvenmiş olan günümüz dünyası, etkin nedenlerin ve nihai nedenlerin zirvesine varmadan, insán deneyiminin eksikliğinden ve *kaygı* ve *endişenin* dolaysız kaynağından başka bir şey olmadığını fark eder.

Modern insanın bu hastalıkları hem kapsamı içinde kalan bilginin görkemli öğeleri arasındaki sentez eksikliğinden hem de bu öğelerden insani olana zorunlu geçişin yokluğundan kaynaklanır. Yolunu şaşırmış ve zamanın ve mekânın enginliğinin bilincine varmış insan, yıldızların devasalığı içindeki belirgin hiçliğini ve yararsızlığını endişeyle ölçer. Aynı zamanda, ideolojik ve çıkarsal engellere rağmen, insani olanın *gezegenleşmesine* tanık oluyoruz; evrensel ve aşkın bir değer arayışındaki bir yeni-hümanizma kendini giderek daha fazla hissettirmektedir.

İnsani ve Sonsuz olanın, Zaman ve Ezeliyet'in, Kalp ile Akıl'ın ortak ölçüsüne sahip bu ökümenizmi, nihai Omega'ya doğru bu geniş Hakikat arayışı içinde gerçekleştirmek için, masonluğun, sahip olduğu geleneksel mirasla, birinci planda bir rol oynayabileceği kesindir. O, "nedenlerin bilimi, özel olarak da büyük nedenin bilimi"[7] değil midir? Tapınak uzak olsa da, yapımcılar yakındadır.

7) C. Chevillon, *Le vrai visage de la franc-maçonnerie*, s. 20.

Bizim ve kardeşlerimiz olan bütün insanların içinde bulunan *Bilginin, Aydınlığın* kavranma tarzı olan masonluk, öne çıkardığı *Sevgi Yasası* aracılığıyla, ahlaki düzlemde, bireysel ve toplumsal yaşamın kaçınılmaz kuralını getirme iddiasında bulunamaz mı? Varlığın bağrında, bizim ben'imiz ile çevremizdeki dünya arasında uyumlu dengeye, mutluluğa erişmenin anahtarını sunamaz mı? Bu durumda, Oswald Wirth'in şu sözünün derin anlamını anlarız: "Masonluk dünyayı yeniden yapmaya çağrılmıştır ve, olması gereken şey olması koşuluyla, bu görev onun gücünün üzerinde değildir."[8]

8) O. Wirth, *Le Livre de l'Apprenti*, s. 108.

KÜLTÜR KİTAPLIĞI

1- **SOKRATES**, Louis-André Dorion, Mart 2005
2- **NAPOLÉON**, Thierry Lentz, Mart 2005
3- **BİLİM-KURGU**, Jacques Baudou, Mart 2005
4- **ANADOLU UYGARLIKLARI**, Marc Desti, Nisan 2005
5- **PSİKANALİZ**, Daniel Lagache, Nisan 2005
6- **SOSYAL BİLİMLER**, Dominique Desjeux, Nisan 2005
7- **HİTİTLER**, Isabelle Klock-Fontanille, Mayıs 2005
8- **SOSYAL PSİKOLOJİ**, Jean Maisonneuve, Mayıs 2005
9- **YUNAN MİTOLOJİSİ**, Pierre Grimal, Mayıs 2005
10- **EMPRESYONİZM**, Marina Ferretti Bocquillon, Haziran 2005
11- **MEZHEPLER**, Nathalie Luca, Haziran 2005
12- **ŞARABIN TARİHİ**, Jean-François Gautier, Haziran 2005
13- **FELSEFE AKIMLARI**, Dominique Folscheid, Temmuz 2005
14- **JEAN-PAUL SARTRE**, Annie Cohen-Solal, Temmuz 2005
15- **HAÇLILAR**, Cécile Morrisson, Temmuz 2005
16- **İNGİLİZ EDEBİYATI**, Jean Raimond, Ağustos 2005
17- **ÜNİVERSİTELERİN TARİHİ**, C. Charle & J. Verger, Ağustos 2005
18- **CAZ**, Lucien Malson & Christian Bellest, Ağustos 2005
19- **TAPINAK ŞÖVALYELERİ**, Régine Pernoud, Eylül 2005
20- **ÇAĞDAŞ SANAT**, Anne Cauquelin, Eylül 2005
21- **BİLİM TARİHİ**, Pascal Acot, Eylül 2005
22- **DİNLER**, Paul Poupard, Ekim 2005
23- **ANTROPOLOJİ**, Marc Augé & Jean-Paul Colleyn, Ekim 2005
24- **KAPİTALİZM**, Claude Jessua, Ekim 2005
25- **BLUES**, Gérard Herzhaft, Kasım 2005
26- **NIETZSCHE**, Jean Granier, Kasım 2005
27- **JEOPOLİTİK**, Alexandre Defay, Kasım 2005
28- **RUS EDEBİYATI**, Jean Bonamour, Mart 2006
29- **BİLİM FELSEFESİ**, Dominique Lecourt, Mart 2006
30- **BUDACILIK**, Henri Arvon, Mart 2006
31- **BABİL**, Béatrice André-Salvini, Nisan 2006
32- **FANTASTİK EDEBİYAT**, Jean-Luc Steinmetz, Nisan 2006
33- **ANKSİYETE VE KAYGI**, André Le Gall, Nisan 2006
34- **ÇOCUK PSİKOLOJİSİ**, Olivier Houdé, Mayıs 2006
35- **SCHOPENHAUER**, Edouard Sans, Mayıs 2006
36- **ANTİK MISIR**, Sophie Desplancques, Mayıs 2006
37- **VİKİNGLER**, Pierre Bauduin, Haziran 2006

38- **VAROLUŞÇULUK**, Jacques Colette, Haziran 2006
39- **SANAT TARİHİ**, Xavier Barral I Altet, Haziran 2006
40- **ROMA İMPARATORLUĞU**, Patrick Le Roux, Temmuz 2006
41- **KIERKEGAARD**, Olivier Cauly, Temmuz 2006
42- **ALMAN EDEBİYATI**, Jean-Louis Bandet, Temmuz 2006
43- **MAYALAR**, Paul Gendrop, Ağustos 2006
44- **MİMARLIK TARİHİ**, Gérard Monnier, Ağustos 2006
45- **DİYABET**, Jean & Charles Darnaud, Ağustos 2006
46- **AVRUPA BİRLİĞİ**, Jean-Luc Mathieu, Eylül 2006
47- **DİLBİLİM**, Jean Perrot, Eylül 2006
48- **AZTEKLER**, Jacques Soustelle, Eylül 2006
49- **DADA VE GERÇEKÜSTÜCÜLÜK**, David Hopkins, Kasım 2006
50- **KÜRESELLEŞME**, Manfred B. Steger, Kasım 2006
51- **HAYVAN HAKLARI**, David DeGrazia, Kasım 2006
52- **HIRİSTİYANLIK**, Linda Woodhead, Aralık 2006
53- **GAZETECİLİK**, Ian Hargreaves, Aralık 2006
54- **EVRİM**, Brian & Deborah Charlesworth, Aralık 2006
55- **İSPANYA İÇ SAVAŞI**, Pierre Vilar, Ocak 2007
56- **YARATICILIK**, Michel-Louis Rouquette, Ocak 2007
57- **FELSEFENİN DOĞUŞU**, Giorgio Colli, Ocak 2007
58- **ANTİK FELSEFE**, Jean-Paul Dumont, Şubat 2007
59- **İNKALAR**, Henri Favre, Şubat 2007
60- **YAZIN KURAMI**, Jonathan Culler, Şubat 2007
61- **SOSYAL VE KÜLTÜREL ANTROPOLOJİ**, Monaghan & Just, Nisan 2007
62- **SPINOZA**, Roger Scruton, Nisan 2007
63- **TANGO**, Remi Hess, Nisan 2007
64- **İTALYAN EDEBİYATI**, Christian Bec & François Livi, Mayıs 2007
65- **DARWIN VE DARWINCİLİK**, Patrick Tort, Mayıs 2007
66- **SİYONİZM**, Ilan Greilsammer, Mayıs 2007
67- **FOBİLER**, Paul Denis, Ağustos 2007
68- **KLASİK SANAT**, Mary Beard & John Henderson, Ağustos 2007
69- **PLATON VE AKADEMİA**, Jean Brun, Ağustos 2007
70- **HABERMAS**, James Gordon Finlayson, Eylül 2007
71- **FREUD**, Roland Jaccard, Eylül 2007
72- **KAFKA**, Ritchie Robertson, Eylül 2007
73- **FENOMENOLOJİ**, Jean-François Lyotard, Ekim 2007
74- **EROTİZM**, Roger Dadoun, Ekim 2007
75- **TARİH**, John H. Arnold, Ekim 2007
76- **HOMEROS**, Jacqueline de Romilly, Aralık 2007
77- **ARİSTOTELES VE LİSE**, Jean Brun, Aralık 2007

78- **ANARŞİZM**, Colin Ward, Aralık 2007
79- **BİZANS TARİHİ**, Jean-Claude Cheynet, Mart 2008
80- **BARTHES**, Jonathan Culler, Haziran 2008
81- **ŞİZOFRENİ**, Marc-Louis Bourgeois, Haziran 2008
82- **İSLAM**, Dominique Sourdel, Eylül 2008
83- **SANAT KURAMI**, Cynthia Freeland, Eylül 2008
84- **PLATON**, Jean-François Mattéi, Eylül 2008
85- **FEMİNİZM**, Margaret Walters, Ocak 2009
86- **DESCARTES**, Tom Sorell, Ocak 2009
87- **KELTLER**, Venceslas Kruta, Ocak 2009
88- **MAX WEBER**, Laurent Fleury, Temmuz 2009'
89- **RETORİK**, Michel Meyer, Temmuz 2009
90- **DEVLET**, Renaud Denoix de Saint Marc, Temmuz 2009
91- **SALSA VE LATİN CAZ**, Isabelle Leymarie, Ocak 2010
92- **FOUCAULT**, Gary Gutting, Ocak 2010
93- **İNSAN HAKLARI**, Andrew Clapham, Ocak 2010
94- **POETİKA**, Michel Jarrety, Mayıs 2010
95- **RUS DEVRİMİ**, S. A. Smith, Mayıs 2010
96- **FOTOĞRAF**, Roger Bellone, Mayıs 2010
97- **GALILEO**, Georges Minois, Ağustos 2010
98- **EPİSTEMOLOJİ**, Hervé Barreau, Ağustos 2010
99- **KEYNES VE KEYNESÇİLİK**, Pierre Delfaud, Ağustos 2010
100- **HEGEL VE HEGELCİLİK**, Jean-François Kervégan, Mart 2011
101- **ERGEN DEPRESYONU**, Henri Chabrol, Mart 2011
102- **MODA**, Dominique Waquet & Marion Laporte, Mart 2011
103- **LOCKE**, John Dunn, Ağustos 2011
104- **KÜRESEL ISINMA**, Mark Maslin, Ağustos 2011
105- **BAROK**, Victor-Lucien Tapié, Ağustos 2011
106- **BHAGAVADGITA**, Anonim, Eylül 2011
107- **HİNDUİZM**, Korhan Kaya, Eylül 2011
108- **İKTİSAT**, Partha Dasgupta, Eylül 2011
109- **SHAKESPEARE**, Germaine Greer, Aralık 2011
110- **SENFONİ**, Rémi Jacobs, Aralık 2011
111- **HUKUK FELSEFESİ**, Michel Troper, Aralık 2011
112- **RAMAYANA**, Anonim, Ocak 2012
113- **DEMOKRASİ**, Bernard Crick, Mart 2012
114- **FRANKFURT OKULU**, Paul-Laurent Assoun, Mart 2012
115- **KİTABIN TARİHİ**, Albert Labarre, Mart 2012
116- **MİT**, Robert A. Segal, Haziran 2012
117- **MODERN ÇİN**, Rana Mitter, Haziran 2012

118- **DÜŞLER**, J. Allan Hobson, Haziran 2012
119- **RÖNESANS**, Jerry Brotton, Kasım 2012
120- **PARANOYA**, Sophie de Mijolla-Mellor, Kasım 2012
121- **KITA FELSEFESİ**, Simon Critchley, Kasım 2012
122- **İDEOLOJİ**, Michael Freeden, Aralık 2012
123- **RÖNESANS SANATI**, Geraldine A. Johnson, Aralık 2012
124- **SOĞUK SAVAŞ**, Robert J. McMahon, Mart 2013
125- **MARX**, Peter Singer, Mart 2013
126- **POSTYAPISALCILIK**, Catherine Belsey, Mart 2013
127- **YUNAN SANATI**, Jean-Jacques Maffre, Haziran 2013
128- **MATEMATİK**, Timothy Gowers, Haziran 2013
129- **PSİKİYATRİ TARİHİ**, Jacques Hochmann, Haziran 2013
130- **ORTAÇAĞ FELSEFESİ**, Alain de Libéra, Ağustos 2013
131- **TASARIM**, John Heskett, Ağustos 2013
132- **TRAJEDİ**, Adrian Poole, Ekim 2013
133- **MODERNİZM**, Christopher Butler, Ekim 2013
134- **KÜBİZM**, Pierre Cabanne, Kasım 2013
135- **SOSYALİZM**, Michael Newman, Kasım 2013
136- **JUNG**, Anthony Stevens, Ocak 2014
137- **KUANTUM**, John Polkinghorne, Ocak 2014
138- **FAŞİZM**, Kevin Passmore, Nisan 2014
139- **KAOS**, Leonard Smith, Nisan 2014
140- **DERRIDA**, Simon Glendinning, Mayıs 2014
141- **MASONLUK**, Paul Naudon, Ağustos 2014
142- **ZEN**, Jean-Luc Toula-Breysse, Ağustos 2014
143- **BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI**, Michael Howard, Eylül 2014
144- **TIP TARİHİ**, William Bynum, Ekim 2014
145- **HEIDEGGER**, Michael Inwood, Ekim 2014
146- **KABALA**, Joseph Dan, Mart 2015
147- **İNSAN EVRİMİ**, Bernard Wood, Nisan 2015
148- **DÜNYA MÜZİĞİ**, Philip V. Bohlman, Nisan 2015
149- **SOYUT SANAT**, Alain Bonfand, Haziran 2015
150- **FRANSIZ DEVRİMİ**, William Doyle, Haziran 2015
151- **İMPARATORLUK**, Stephen Howe, Temmuz 2015
152- **GANDHİ**, Robert Deliège, Temmuz 2015
153- **ZEKÂ**, Ian J. Deary, Eylül 2015
154- **ANTİK FELSEFE**, Julia Annas, Eylül 2015
155- **ELEMENTLER**, Philip Ball, Ekim 2015
156- **PARİS'İN TARİHİ**, Yvan Combeau, Ekim 2015
157- **KARTACA**, Maria Giulia Amadasi Guzzo, Aralık 2015

158- **HOBBES**, Richard Tuck, Aralık 2015
159- **ABD TARİHİ**, Réne Rémond, Mart 2016
160- **CADILIK**, Malcolm Gaskill, Mart 2016
161- **SOSYOLOJİ**, Steve Bruce, Nisan 2016
162- **WITTGENSTEIN**, A. C. Grayling, Nisan 2016
163- **FİLM**, Michael Wood, Nisan 2016
164- **KUŞKUCULUK**, Carlos Lévy, Ağustos 2016
165- **TARİHÖNCESİ**, Chris Gosden, Ağustos 2016
166- **1871 KOMÜNÜ**, Jacques Rougerie, Ekim 2016
167- **MANTIK**, Graham Priest, Şubat 2017
168- **GEZEGENLER**, David A. Rothery, Şubat 2017
169- **MACHIAVELLI**, Quentin Skinner, Haziran 2017
170- **ARAPLARIN TARİHİ**, Dominique Sourdel, Haziran 2017
171- **ANTİSEMİTİZM**, Pierre-André Taguieff, Eylül 2017
172- **BEAT KUŞAĞI**, David Sterritt, Eylül 2017
173- **PSİKANALİZİN TARİHİ**, Roger Perron, Aralık 2017
174- **HİNDUİZM**, Kim Knott, Aralık 2017
175- **ETİK**, Simon Blackburn, Aralık 2017
176- **LAİKLİK**, Guy Haarscher, Şubat 2018
177- **KOMEDYA**, Matthew Bevis, Şubat 2018
178- **MODERN DRAM SANATI**, Kirsten E. Shepherd-Barr, Ekim 2018
179- **SİYASET FELSEFESİ**, David Miller, Ekim 2018
180- **GASTRONOMİ**, Jean Vitaux, Ağustos 2019
181- **AŞK**, Ronald de Sousa, Ağustos 2019
182- **REKLAMCILIK**, Winston Fletcher, Ağustos 2019
183- **ATEİZM**, Julian Baggini, Ağustos 2019
184- **AVANGARD**, David Cottington, Ağustos 2019
185- **HOLLYWOOD**, Peter Decherney, Ağustos 2019
186- **SOSYOLOJİ TARİHİ**, Claude Giraud, Ağustos 2019

MASONLUK

PAUL NAUDON

Türkçesi: IŞIK ERGÜDEN

BU KONUDA YAZILMIŞ ÇOK SAYIDA ESERİN VARLIĞINA RAĞMEN, İLK KEZ BÜYÜK LONDRA LOCASI'NIN 1717 TARİHİNDE KURULMASIYLA GÜNYÜZÜ GÖREN BU KURUM BÜYÜK ÖLÇÜDE BİR MUAMMA OLARAK KALMIŞTIR. DÜNYANIN BİRÇOK YERİNDE TUTKU, GİZEM, ÖNYARGI, HAYRANLIK, ŞÜPHE GİBİ BİRÇOK FARKLI DUYGU UYANDIRDIĞI İSE TÜMÜYLE AŞİKÂR. ELİNİZDEKİ KILAVUZ KİTAP, BU OLGUNUN TARİHİNE HAYLİ GENİŞ ERİMLİ BİR COĞRAFYAYI MERKEZ ALARAK VE YARATTIĞI ETKİNİN KAPSAYICILIĞINI GÖZDEN KAÇIRMADAN EĞİLİYOR. ONU VAR EDEN DOKTRİNLER, İLKELER, RİTLER, KENDİSİNE HAS HİYERARŞİ VE TOPLUMSAL İLİŞKİ AĞI TÜM ANLATIDA MERKEZİ BİR ROLE SAHİP. BU EZOTERİK HAREKETİN ÇAĞDAŞ DÜNYADAKİ YERİ VE VARLIK SEBEPLERİ DE BU ÖZLÜ SORUŞTURMANIN ODAĞINDA.

Kültür Kitaplığı: 141; Sosyoloji: 9

D